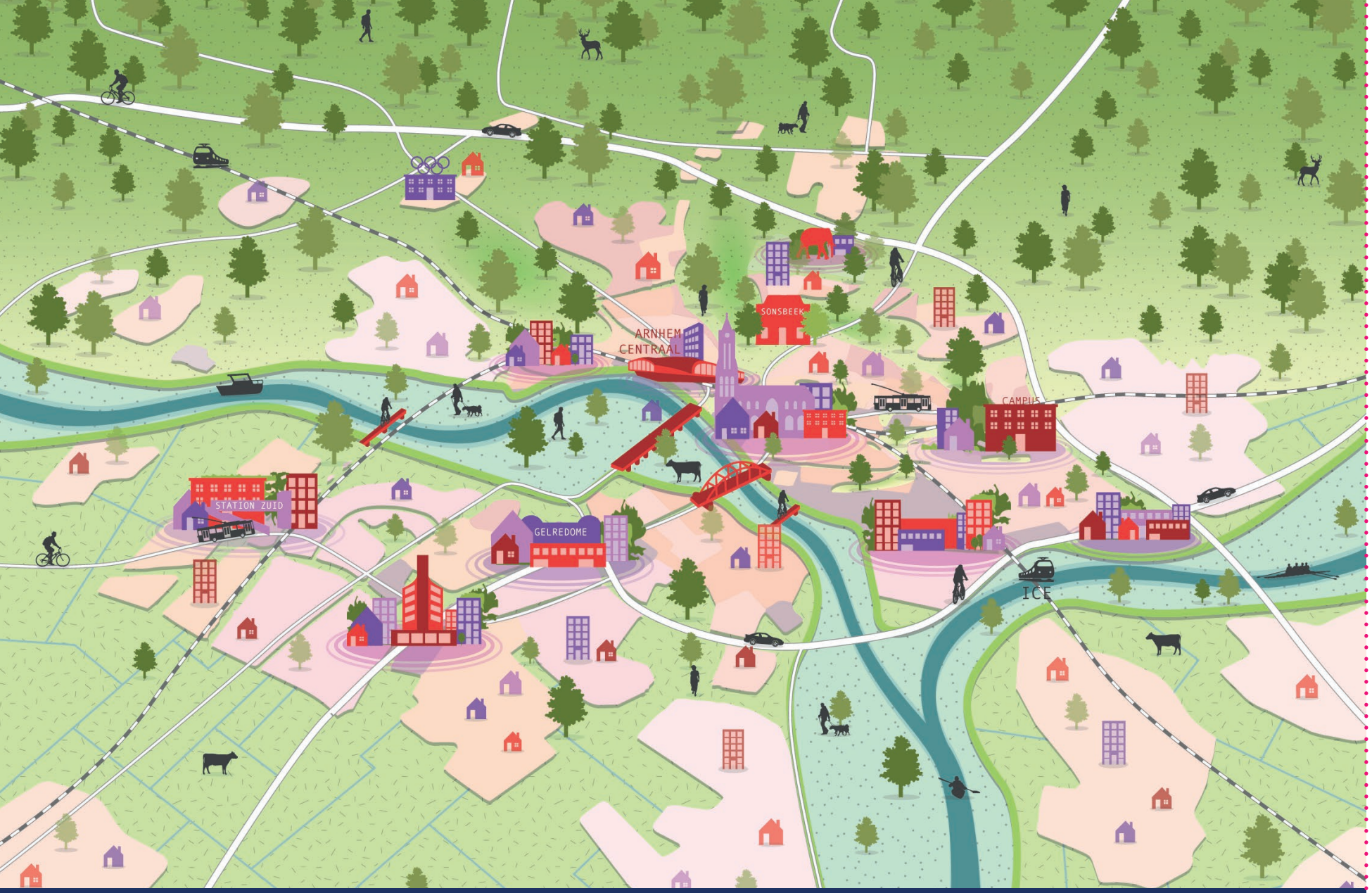
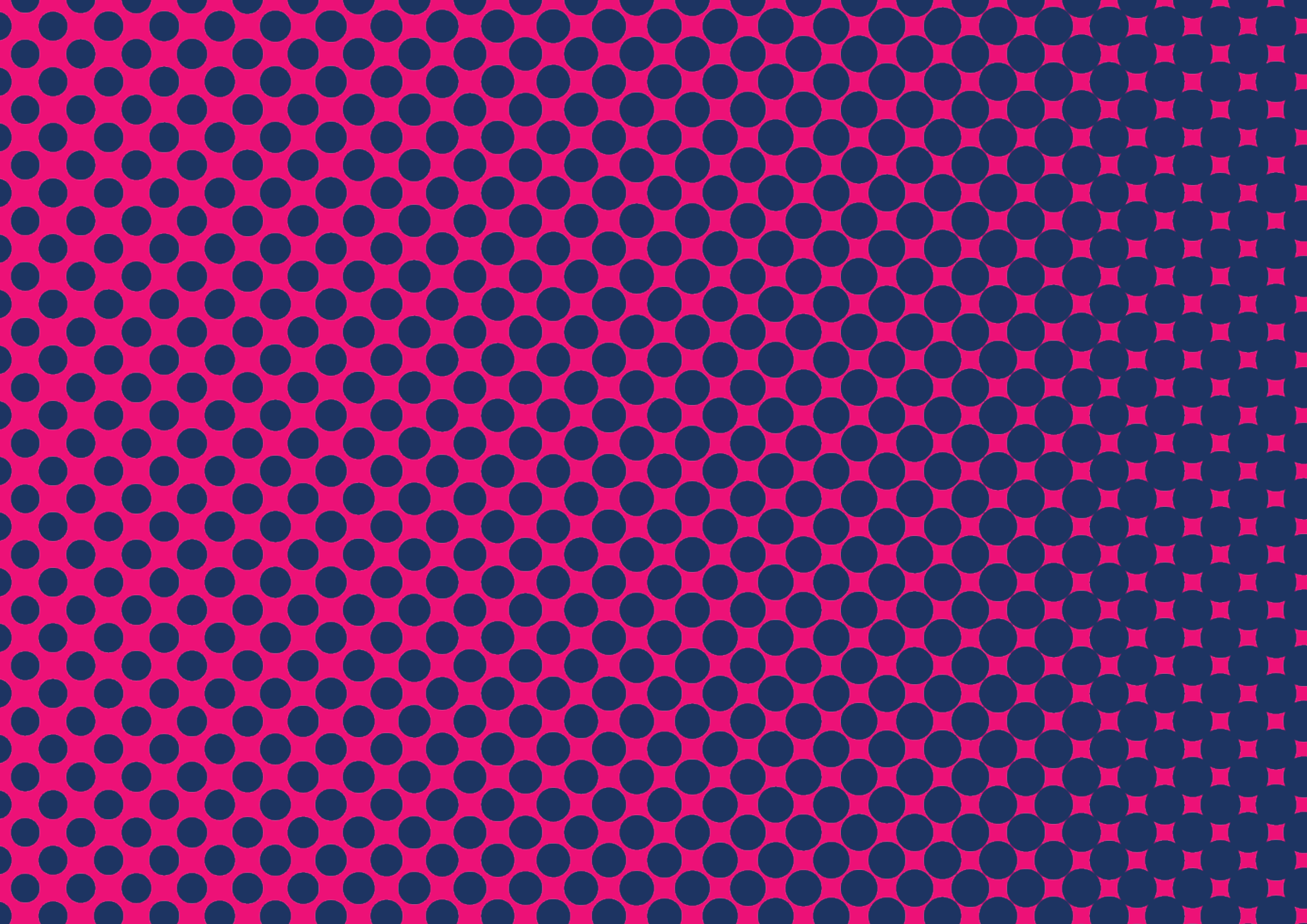


Omgevingsvisie Arnhem 2040

6 december 2023

Omgevingsvisie Arnhem 2040

GEMEENTE Arnhem



Arnhem 2040

Omgevingsvisie



Lazy King in park Sonsbeek

Voorwoord

Arnhem staat de komende jaren voor een aantal belangrijke opgaven. Lange wachtlijsten voor huurwoningen, de stroef lopende woningbouw, slecht geïsoleerde huizen en onzekerheid over de energierekeningen. Periodes van droogte, toename van wateroverlast, de druk op de natuur. De kloof tussen arm en rijk en de mondiale onrust gaan allemaal niet aan Arnhem voorbij. De gevolgen zijn dagelijks in onze stad voelbaar.

Tegelijkertijd is onze stad in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. De stad groeit. Deze groei willen we benutten om de stad gezonder, veiliger, vitaler en socialer te maken. We willen de stad groen houden, groen toevoegen én het groen versterken. Innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad zijn daarom nodig.

Deze crisis en ontwikkelingen vragen enerzijds om snel te handelen om te doen wat we moeten doen en anderzijds om hervormingen en ingrepen waar een lange adem voor nodig is.

Met de omgevingsvisie 2040 schetsen wij een toekomstbeeld voor de stad. Maar het is veel meer dan een mooi vergezicht. We formuleren inspanningen, ingrepen en ambities om dit perspectief te bereiken. We leggen de basis voor een adaptieve werkwijze die bestand is tegen de tijd.

Cathelijne Bouwkamp
Wethouder Stedelijke Ontwikkeling

Samenvatting

Hoe Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad de Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld. In onze aanpak vormen de ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn het vertrekpunt.

Waarom deze omgevingsvisie 2040?

Een omgevingsvisie schetst een beeld voor de fysieke leefomgeving op de langere termijn. In dit geval een beeld van Arnhem in 2040. Dat beeld gaat niet alleen over 'klassieke' ruimtelijke ordeningsthema's als bouwen, verkeer, water en infrastructuur, maar ook over ecologie, gezondheid, sociale samenhang, veiligheid en duurzaamheid. Een omgevingsvisie beschrijft hoe we keuzes gaan maken in het ruimtegebruik, rekening houdend met al die thema's. Met als doel dat Arnhem in een veranderende wereld zijn unieke kwaliteiten behoudt en voor al zijn huidige en nieuwe bewoners de best mogelijke leefomgeving biedt.

In 2012 verscheen de laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: 'Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040'. Door snelle ontwikkelingen in met name verstedelijking, klimaatverandering en mobiliteit is die visie voor een deel verouderd. Daarom is nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040 opgesteld.

De stad denkt mee

Bewoners, ondernemers en organisaties van Arnhem hebben meegedacht over de omgevingsvisie. Ruim 3500 mensen reageerden online op 18 stellingen en drie scenario's. Professionele partijen namen deel via een klankbordnetwerk met bijeenkomsten. Middelbare scholieren maakten een presentatie hoe zij Arnhem willen zien over twintig jaar. Deze participatie heeft invloed gehad: de omgevingsvisie is op een aantal aspecten aangepast en ingevuld op basis van de inbreng uit de stad. Bijvoorbeeld: meer aandacht voor natuur, ontmoeten en bewegen bij de straat- en buurtinrichting, hoogbouw op goed bereikbare plekken, het voorzieningenniveau in de wijk (wat moet dichtbij, wat kan verder weg) en een doordachte mix van de vervoersmiddelen zoals fiets, bus en auto. Ook onze bestuurlijke en maatschappelijke partners hebben mee kunnen denken over de omgevingsvisie en hun bijdrage geleverd aan de doelstellingen en oplossingsrichtingen als het gaat om de ontwikkeling van de stad.

De Arnhemse uitdaging: wat komt er op ons af?

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie, kringloopeconomie, klimaatverandering, druk op de natuur en digitalisering, hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid van mens en dier veranderen ook. Niet alles kan overal zonder de kwaliteiten van de stad onrecht aan te doen. We moeten schaarse ruimte intensief benutten, prioriteiten stellen en een weloverwogen ruimtelijke koers varen.

Op naar 2040: waar ligt onze focus?

Arnhem is in trek bij bewoners, bedrijven en bezoekers en groeit. In de komende twintig jaar neemt de behoefte aan woningen naar verwachting met 16.000 toe. Deze groei willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Het gewenste toekomstbeeld voor Arnhem 2040 is een stad als onderdeel van een sterke regio met een veelzijdig landschap, waardevolle wijken en krachtige knooppunten.

Om dat streefbeeld in 2040 te bereiken, geven we de komende jaren vooral aandacht aan:

- een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene, creatieve, ondernemende energiestad;
- een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en innovatieve bedrijvigheid in en rondom de energiesector;
- investeren en bouwen op die plekken in de stad die goed met het OV bereikbaar zijn en al over voorzieningen beschikken. We bieden meer ruimte voor fietsen en wandelen;
- woningen creëren ín de stad, met aandacht voor mensen met beperkingen, een achtergestelde maatschappelijke positie en/of een kleine portemonnee;

- ruimte voor nieuwe gemengde woon-werkmilieus in de stad;
- een aantrekkelijke, gezonde, groene woon- en leefomgeving passend bij het veranderende klimaat;
- het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van dieren en het verbeteren van dierenwelzijn;
- een vitale stad met voldoende werklocaties en werkgelegenheid;
- gezonde wijken waar iedereen kan meedoen;
- verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede;
- transformatie van de bruisende binnenstad van koop- naar ontmoetingscentrum.

Hoe maken we keuzes?

We houden rekening met wat er in heel Nederland speelt en hanteren bij het maken van keuzes de drie criteria uit de nationale omgevingsvisie: we combineren op één plek liefst meerdere functies, we gaan uit van de kenmerken van een gebied en we lossen onze eigen problemen hier en nu op. In Arnhem onderscheiden we nog vier aanvullende 'afwegingsprincipes', die ons helpen bij het maken van keuzes. We stellen de volgende voorwaarden aan het ruimtegebruik in een groeiende stad:

1. De Arnhemse identiteit versterken.

Bij ruimtelijke keuzes staan de kwaliteiten en identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Bij de bouw en herinrichting zijn het behoud en de versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden daarom belangrijke voorwaarden.

2. Duurzaam en gezond ontwikkelen.

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat natuurwaarden toenemen, klimaat maatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit. De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie.

3. Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen.

Een voorwaarde voor de groei is dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de groei van de stad. Dit betekent aandacht in de wijken voor woningen voor álle doelgroepen en voor levensloopbestendige wijken met voldoende werkgelegenheid. Bij groei van woon-, winkel- of bedrijfsruimte moeten tegelijk functies worden toegevoegd die bijdragen aan de sociale samenhang en leefbaarheid in de wijk.

4. Slim omgaan met ruimtegebruik.

Ruimte is schaars en moet dus efficiënt gebruikt worden. Dit betekent dat we nieuwe woningen en kantoren zoveel mogelijk bouwen op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van veel voorzieningen. Daar gaan we de hoogte in. We mengen functies en houden ook rekening met ontwikkelingen onder de grond, zoals kabels en leidingen, grondwater en bodemkwaliteit.

Thema- en gebiedsgerichte uitwerking

In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 werken we deze keuzes integraal uit in zes overkoepelende thema's: ruimtelijke kwaliteit, gezonde leefomgeving, economische vitaliteit, woningbouw en -transformatie, bereikbaarheid en schone mobiliteit en tenslotte energietransitie.

In de omgevingsvisie is een uitwerking van deze koers opgenomen voor vijf deelgebieden: Arnhem Centrum, Arnhem West, Arnhem Oost, Arnhem Zuid en Arnhem Noord. Dit zijn deelgebieden waar relatief veel opgaven tegelijk spelen. In de komende jaren zal juist in die delen van de stad veel veranderen en zijn belangrijke keuzes te maken. Dit doet natuurlijk niets af aan het belang en de kwaliteiten van andere deelgebieden van Arnhem.

Waar wordt de omgevingsvisie voor gebruikt?

De omgevingsvisie biedt uitgangspunten, criteria en randvoorwaarden waarbinnen en waarmee de gemeente beleid en gebiedsvisies kan ontwikkelen en projecten tot uitvoering kan brengen. De visie is bindend voor de gemeente. Binnen de hier gestelde kaders is ruimte voor concrete keuzes, invulling en fasering, iets dat we uiteraard samen met onze bewoners, ondernemers en organisaties gaan oppakken.

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Samen met de stad willen we werken we aan mooie plannen om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst. We zijn trots op Arnhem en gaan de toekomst met vertrouwen tegemoet!



De AKU fontein op het Gele Rijders Plein

Inhoudsopgave

Voorwoord 5
Samenvatting 6

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040 11
1.1 Aanleiding 11
1.2 Totstandkoming 11
1.3 Doorkijk naar vervolgproces 15
1.4 Samenhang 15

2. Arnhem in een veranderende wereld 19
2.1 De Arnhemse identiteit als basis 19
2.2 Vanuit verschillende perspectieven 22
2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland 23
2.4 Onderdeel van de groene metropoolregio 23
2.5 We werken samen binnen de Euregio 24

3. De Arnhemse uitdaging 25
3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen 25
3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes 27

4. Koersen richting 2040 29
4.1 Waar willen we naar toe? 29
4.2 De visie van Arnhem 30
4.3 Afwegingsprincipes 32

5. Thematische uitwerking 35
5.1 Een aantrekkelijk Arnhem 35
5.2 Een groene, gezonde en veilige stad 39
5.3 Een vitale stad 45
5.4 Een stad waar het goed wonen is 49
5.5 Ruimte voor schone mobiliteit 51
5.6 Een stad met nieuwe energie 53

6. Gebiedsuitwerking 57
6.1 DNA van de wijken 57
6.2 Arnhem Centrum 60
6.3 Arnhem West 64
6.4 Arnhem Oost 68
6.5 Arnhem Zuid 72
6.6 Arnhem Noord 76

7. Doorwerking 81
7.1 De wettelijke basis 81
7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten 81
7.3 Thematische beleidsuitwerkingen 83
7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies 85
7.5 Structuurvisie Arnhem 2020 85

8. De Arnhemse aanpak 87
8.1 Uitvoeringsprincipes 87
8.2 Instrumenten 88
8.3 Organisatiecapaciteit 89
8.4 Investeringscapaciteit 90



Afbeelding 1.1 Station Arnhem Zuid

1. Waarom een koers voor Arnhem 2040

Ontwikkelingen zoals klimaatverandering en verstedelijking vragen om een andere inrichting. Ambities op het gebied van leefbaarheid en economie vragen om creatieve oplossingen. En de combinatie vraagt om samenhangende keuzes in het ruimtegebruik. Daarom is een actuele, integrale visie nodig op de leefomgeving in Arnhem; een door de stad gedragen koers richting 2040.

1.1 Aanleiding

Een omgevingsvisie geeft het beeld van de gewenste ruimtelijke kwaliteit van de fysieke leefomgeving in Arnhem: een integraal streefbeeld waar we als gemeente naartoe willen ontwikkelen. Een strategische langetermijnvisie, waar opgaven en ambities voor de gehele fysieke leefomgeving samenkomen. Een omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode, maar is geen statisch verhaal, we passen de visie aan als dat nodig is. Op die manier zorgen we ervoor dat de visie ook oplossingen kan bieden voor opgaven die we nu nog niet voorzien. Daarom wordt de omgevingsvisie elke raadsperiode tegen het licht gehouden en waar nodig aangepast. Een omgevingsvisie gaat niet alleen over traditionele ruimtelijke onderwerpen zoals bouwen, verkeer en water, maar ook over ecologie, gezondheid, inclusie, veiligheid en duurzaamheid. Deze onderwerpen bekijken we niet los van elkaar, maar in onderlinge samenhang.

Positie van het instrument omgevingsvisie

In 2012 verscheen onze laatste ruimtelijke visie voor heel Arnhem: Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040. Met het oog op de huidige opgaven zoals de ontwikkelingen in verstedelijking en klimaatverandering is deze visie deels verouderd. Daarom nu deze Omgevingsvisie Arnhem 2040.

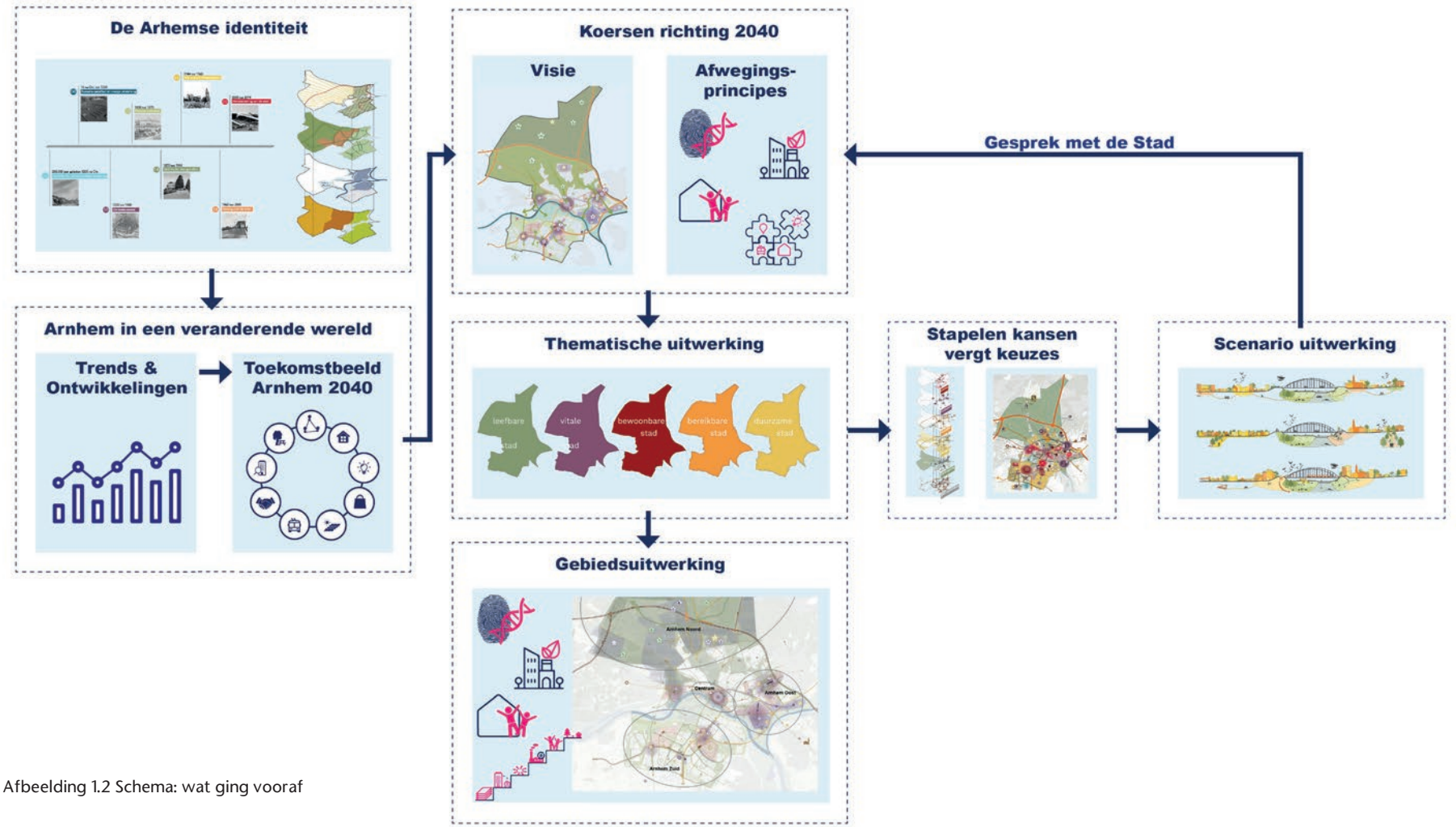
1.2 Totstandkoming

Omdat in de visie veel dingen samenkomen, is het maken ervan vooral een proces van belangen afwegen en integrale keuzes maken voor onze leefomgeving. Veel verschillende beleidsdoelen, ambities en initiatieven vragen om ruimte in de stad. Om de samenhang te versterken en dilemma's op te lossen, zijn de opgaven en ambities samengevoegd in realistische doelen. Hiervoor hebben we vier afwegingsprincipes benoemd. Bij het opstellen van deze principes is de kracht van de stad en de regio gebruikt. In een zorgvuldig proces komen we op deze manier samen met de stad tot de juiste keuzes.

Eerdere stappen tot omgevingsvisie

Aan de omgevingsvisie is al een heel traject voorafgegaan. De inhoud van de omgevingsvisie is tot stand gekomen samen met inwoners, organisaties en bestuurlijke partners. In de vorm van een voorontwerp is deze inhoud door de gemeenteraad in 2021 van Arnhem vastgesteld. Daarna is een ontwerp-omgevingsvisie opgesteld die ook ter inzage heeft gelegen.

Bij het opstellen van de omgevingsvisie is de identiteit van Arnhem inzichtelijk gemaakt in een Waardenatlas met tijdlijn en themakaarten (zie afbeelding 1.1). Vervolgens zijn in een koersdocument de trends en ontwikkelingen voor Arnhem in beeld gebracht en is er een toekomstbeeld voor Arnhem 2040 geschetst.



Afbeelding 1.2 Schema: wat ging vooraf

Koppeling met het participatietraject

Zoals in afbeelding 1.2 te zien, zijn door het stapelen van kansen, keuzes ontstaan. Deze keuzes hebben we voorgelegd aan de stad. Doel van de participatie was om een omgevingsvisie te maken voor de stad waarin de Arnhemse samenleving zich kan herkennen. Met de participatie wilden we doelgroepen raadplegen in het proces naar de omgevingsvisie; de Arnhemmers zijn expert van hun eigen leefomgeving en kunnen nieuwe inzichten geven. Dit netwerk willen we blijven gebruiken bij aanpassingen aan de visie.

Om een breed beeld te krijgen van wat Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad hebben we de participatie voor de omgevingsvisie gericht op de volgende doelgroepen:

- geïnteresseerde inwoners;
- professionele stakeholders en belangenverenigingen;
- jongeren, in de leeftijd van ca. 15-25 jaar;
- doelgroepen die normaliter niet meedoen aan participatietrajecten van de gemeente, maar wel belangrijk zijn om een breed beeld te verkrijgen van wat de Arnhemmers hun stand in 2040 toewensen.

Met de input uit de stad hebben we de omgevingsvisie verrijkt en aangescherpt. We noemen enkele voorbeelden. Dat de thema's groen, gezond en duurzaam hoog scoorden en mobiliteit een stuk lager heeft doorgewerkt in de inrichting van de straat van de toekomst. In die straat krijgen groen, spelen en beweging dicht bij de deur meer ruimte als de ruimte voor parkeer- en verkeersfuncties kan afnemen.

De verschillen tussen de wijken in wensen ten aanzien van vervoersmiddelen gaan leiden tot nuances en maatwerk in de mobiliteitsconcepten. Met behulp van de hoge respons op 'groen' en 'ruimte voor bewegen en ontmoeten in wijk en binnenstad' in combinatie met het signaal dat men open stond voor verdichting en kwalitatieve hoogbouw op specifieke goed bereikbare plaatsen, hebben we de potentiële verdichtingslocaties kunnen aangeven op de kaart.

Arnhemmers gaven aan dat zij scholen, buurtsupermarkt en ontmoetingsplekken als buurthuizen, kleine theaters en kleine horeca in de wijk willen hebben, terwijl ze voor sport- en grootschalige voorzieningen bereid zijn verder te reizen. Voor de wijk- en stad-overstijgende culturele voorzieningen wordt vooral de binnenstad als aangewezen plek gezien.

Middelbare scholieren hebben als lesopdracht een presentatie gemaakt over hoe zij Arnhem willen zien over 20 jaar. De jongeren bleken erg betrokken, creatief en bewust te zijn in het nadenken over hun toekomst.
De onderwerpen die we uit het scholenproject meegenomen hebben naar de omgevingsvisie zijn:

- schone en duurzame (deel)mobiliteit en in de toekomst andere vormen van mobiliteit;
- investeren in een goede fiets infrastructuur;
- combineren van functies (wonen, werken, voorzieningen) in een gebouw;
- wonen en werken in een groene leefomgeving;
- zoveel mogelijk vergroenen van de openbare ruimte en daarbij gezond gedrag en ontmoeten mogelijk maken en bevorderen;



De winnende presentatie van het scholenproject was het idee om wegen in Arnhem om te vormen tot een ecologische tuin en boerderij voor lokale voedselproductie. Wethouder Cathelijne Bouwkamp zei over de video's: "Ik ben supertrots op alle leerlingen die een video hebben gemaakt en dat ze het belangrijk vinden hoe hun stad er straks uit ziet. Het winnende filmpje is erg origineel."

Afbeelding 1.3 Winnende video van het scholenproject

- woningen verduurzamen: groene daken met zonnepanelen;
- nadenken over wonen in hoogbouw en tijdelijke en verplaatsbare (prefab)woningen;
- voldoende betaalbare woningen en gemengde wijken;
- nadenken over autovrije zones in de stad.

Via het opgerichte Arnhems klankbordnetwerk konden professionele partijen deelnemen in het participatieproces. In het Arnhems klankbordnetwerk zitten de koepelorganisaties van belangenverenigingen (op het gebied van zorg, onderwijs, energie en duurzaamheid), ondernemers, ontwikkelaars, woningbouwcorporaties, inwoners, raadsleden en ambtenaren. Uit dit netwerk is een bijeenkomst met de Bouwsociëteit Arnhem voortgekomen en heeft het scholenproject concreter vorm gekregen. Hierdoor is de visie aangescherpt op de onderdelen woon-werkmilieus en innovatieve en creatieve bedrijvigheid.

Wijkvoorzitters en bewoners benadrukten hoe belangrijk het is dat duidelijk is waar inwoners daadwerkelijk iets over te zeggen hebben. Voor de omgevingsvisie geldt dat deze een kader schept voor toekomstige ontwikkeling, maar nog ruimte laat voor concrete invulling, fasering en afweging.

Koerswijzer

Aan de hand van drie scenario's en een aantal stellingen hebben we meningen uit de stad opgehaald. Dit hebben we gedaan aan de hand van de online tool de Koerswijzer en het Koersdocument als achtergrondinformatie. In het gesprek met de stad wilden we weten wat de Arnhemmers belangrijk vinden voor de toekomst van de stad. Hoe ziet Arnhem er in 2040 uit?

Ruim 3500 mensen hebben de Koerswijzer ingevuld, met 18 stellingen over de thema's voorzieningen, woningbouw, werkgelegenheid, mobiliteit en verkeer, natuur, groen en recreatie, klimaat en energie. Belangrijkste conclusies: 80% van de respondenten had natuur, groen en recreatie in de top drie van belangrijkste thema's staan; daarnaast in die top drie de thema's voorzieningen, klimaat en energie; tenslotte werd het thema mobiliteit het minst vaak genoemd.

Op basis van de resultaten uit de Koerswijzer zijn er voor drie onderwerpen verdiepende stellingen online gezet om concreter inzicht te krijgen hoe Arnhemmers tegen de samenhang tussen thema's aankijken. De thema's waren hoogbouw, inrichting van de straat en het voorzieningenniveau in de wijk. Hoogbouw als een van de mogelijkheden om te voldoen aan de grote vraag naar woningen en aan een groene gezonde leefomgeving. De inrichting van de straat om de verhouding tussen groen, ontmoeten, bewegen en spelen, versus verkeer en parkeren scherper te krijgen. En voorzieningen om meer inzicht te krijgen in welke voorzieningen de inwoners op wijkniveau wensen en voor welke voorzieningen ze naar de binnenstad of grotere centra willen gaan.

Proces

De omgevingsvisie kent een uitgebreid traject en is vanaf 2020 samen met de stad voorbereid. De gemeenteraad stelde het voorontwerp vast in november 2021. De daaropvolgende reacties van inwoners, bestuurlijke partners en beleidsactualisaties zorgden voor een aantal wijzigingen in het ontwerp dat het college van B&W in november 2022 vaststelde.
De ontwerp-omgevingsvisie heeft van 11 november 2022 tot en met 22 december 2022 voor iedereen ter inzage gelegen. In totaal zijn 17 zienswijzen ingediend.

Op basis van de omgevingsvisie hebben we ook onderzoek gedaan naar de milieugevolgen van deze visie. Door de milieueffecten in samenhang te beoordelen, verschillende scenario's te vergelijken hebben we meer inzichten gekregen in de haalbaarheid van de visie.

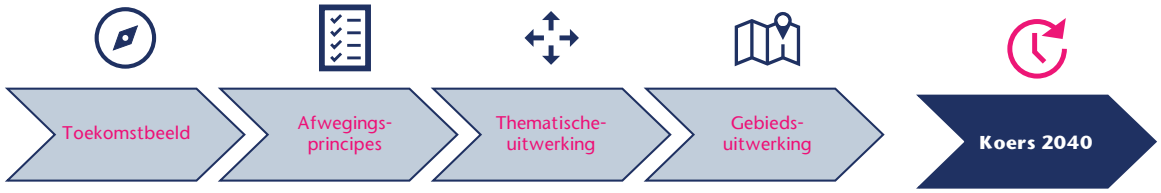
Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de visie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu en gezondheid) hebben we door bureau TAUW een Milieueffectrapportage (MER) laten opstellen. Dit rapport laat zien in hoeverre de voorgestelde koers bijdraagt aan het halen van de gestelde ambities.

De commissie MER heeft een advies uitgebracht over de inhoud van het MER. In dit advies spreekt de commissie waardering uit voor het milieueffectrapport. Op basis van het advies hebben we nader onderzoek gedaan en met deze inzichten het MER-rapport aangevuld. Meer informatie hierover is te vinden in de aanvulling MER.

De omgevingsvisie kent ten opzichte van het ontwerp een aantal wijzigingen als gevolg van aanbevelingen die voortkwamen uit onderzoeken die gedaan zijn in het kader van het Milieu Effect Rapport (MER) en zienswijzen.

1.3 Samenhang

Het document dat voor u ligt, vormt in zijn geheel de omgevingsvisie. Hierin staat de koers voor de fysieke leefomgeving van Arnhem. Dit houdt in dat de onderdelen niet los van elkaar gelezen kunnen worden. De opgaven en koers voor 2040 staat in het hele document centraal. Alle onderdelen bij elkaar vormen onze visie. Afbeelding 1.4 geeft aan uit welke onderdelen de koers van de omgevingsvisie bestaat. Dit is van belang bij de verdere uit- en doorwerking van de visie.



Afbeelding 1.4 Samenhang tussen de verschillende onderdelen

Leeswijzer

- In het volgende hoofdstuk wordt gestart met de positie van Arnhem in een veranderende wereld. Daarbij is de Arnhemse identiteit onze basis voor de toekomst.
- Vervolgens wordt Arnhem in hoofdstuk 2 vanuit verschillende perspectieven geschetst, zoals als onderdeel van de Groene Metropoolregio en als onderdeel van een gaaf Gelderland.
- Hoofdstuk 3 beschrijft de opgaven waar Arnhem voor staat, uitgaande van de belangrijkste trends en ontwikkelingen. De combinatie van opgaven en ambities vraagt om keuzes.
- Hoofdstuk 4 doet een voorzet voor die keuzes en geeft aan welk toekomstbeeld Arnhem voor 2040 voor ogen heeft. Inclusief afwegingsprincipes.
- De thematische uitwerkingen staan in hoofdstuk 5 en in hoofdstuk 6 staan uitwerkingen van enkele deelgebieden waar veel ambities en keuzes samenkomen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.
- Hoofdstuk 7 geeft de doorwerking van de visie weer op de bestaande beleidskaders en gebiedsvisies. Waar moeten beleidskaders aangepast worden om de ambities en de samenhang ertussen te kunnen realiseren en wat betekent dit?
- Ten slotte is in hoofdstuk 8 een aanzet gedaan tot de uitwerking van de omgevingsvisie. Wat is er nodig om de omgevingsvisie uit te voeren; welke middelen en instrumenten we inzetten, welke rol de gemeente heeft en welke partners hierbij nodig zijn.

Reacties van Arnhemmers op stellingen over...

"Er was een tijd dat het draagvlak voor hoogbouw niet groot was in Arnhem. Ik denk dat de tijd nu rijp is, dit zie je ook in andere middelgrote steden."

...hoogbouw

"Het lijkt me niet eenvoudig een sfeervol centrum te creëren als er hoogbouw moet komen. Al is het maar door het gebrek aan licht wat hoogbouw met zich meebrengt. Hoogbouw heeft ruimte nodig om zich heen."

"Als iedereen blijft roepen 'niet in mijn achtertuin', komen we nooit verder. Hoogbouw hoeft echt niet overal, maar als het past doe het dan goed. Maak van Arnhem weer de hoofdstad van Gelre!"

"Hoogbouw is niet de enige oplossing. Verdichten kan ook relatief laag. Barcelona is de dichtst bevolkte stad van Europa, met nauwelijks hoogbouw"

"Het groen is voor veel mensen een van de redenen om in Arnhem te wonen. De vele parken zijn kostbaar. Om de woningnood op te lossen is hoogbouw hard nodig."

"Gratis parkeren stimuleert autogebruik en ik pleit juist voor minder auto's en dus een betere luchtkwaliteit in de stad."

...de inrichting van de straat

"Minder auto's in de straten: bouw meer parkeergarages in woonblokken voor de bewoners van dat blok. Parijs doet dat."

"Gratis parkeren hoort bij woongenot"



"Als inwoner van je eigen straat mag je verwachten dat je in de buurt gratis kan parkeren. Tenslotte betalen wij allemaal wegenbelasting"

"Naar school in de eigen wijk vind ik belangrijk voor de sociale contacten en ontwikkeling van mijn kinderen."

"Men wil ook leefgenot en dat gaat niet met horeca en kinderdagverblijven. Voorzieningen net buiten de wijk met voldoende parkeergelegenheid zou een mooie optie zijn"

"Ik vind het prettig dat er een centrum is waar je heen kunt als je iets nodig hebt en dat het verder in wijken rustiger blijft. Ik heb liever meer groen in de wijken dan dat er opeens winkels bij komen."

Ja, wijken wel vergroenen, maar behoud wel de mogelijkheid om je auto bij je huis neer te zetten."

...voorzieningen

"Zeker met een verouderende bevolking is het belangrijk om winkels en overige voorzieningen in de buurt te hebben."

"Ik vind het fijn als alles lopend of fietsend snel te bereiken is. Dit is de reden waarom ik weg ging uit Schuytgraaf: 1100 meter lopen naar de bakker! 3400 naar de snackbar of het café."

"Eerlijker verdelen ben ik voor, bijvoorbeeld dat een huishouden nabij het huis één auto kan parkeren. Dat meerdere auto's elders zouden moeten staan. Al kan het natuurlijk zijn dat iemand deze toch echt nodig heeft."

"Er is in mijn wijk weinig ruimte voor sociale ontmoeting en sport en spel (buiten). Daar mag echt wel in geïnvesteerd worden."





Afbeelding 2.1 Audrey Hepburnplein in de Binnenstad

2. Arnhem in een veranderende wereld

Arnhem bezit veel ruimtelijke kwaliteiten waar we trots op zijn. In onze aanpak vormen deze kwaliteiten het vertrekpunt: we ontwikkelen vanuit het Arnhemse DNA.

2.1 De Arnhemse identiteit als basis

Als uitgangspunt voor deze omgevingsvisie geldt dat we ruimte bieden aan de fysieke ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem.

Arnhem bezit veel ruimtelijke, landschappelijke, ecologische en cultuurhistorische kwaliteiten waar we trots op zijn en die onze stad uniek maken. Het gaat daarbij om waarden die van belang zijn voor de ruimtelijke fundamenten van Arnhem, ontstaan door natuurlijke processen, sociaal-maatschappelijke of economische gebeurtenissen. Omdat deze ruimtelijke fundamenten sterk sturend zijn in de verdere ontwikkeling van de stad, gebruiken we ook wel de term ‘DNA van Arnhem’.

Veelzijdige ondergrond

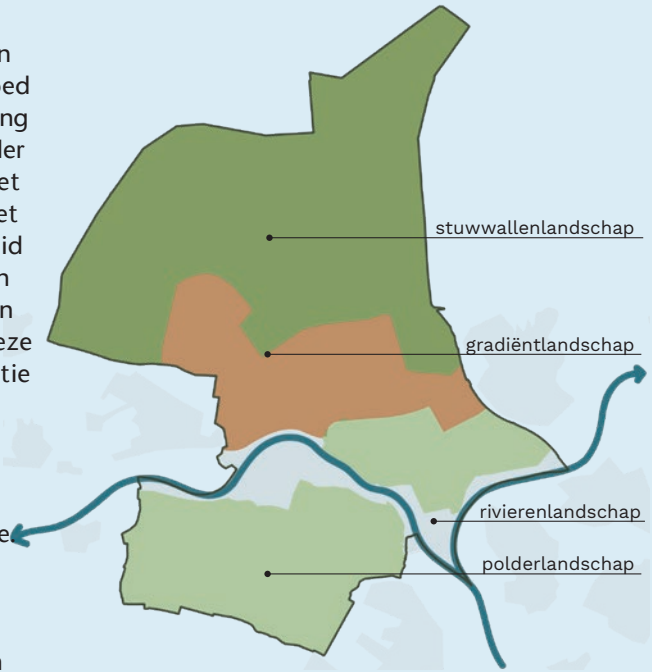
Arnhem kent vier landschapstypen: het reliëfrijke stuwwallenlandschap, het gradiëntlandschap dat zich heeft gevormd op de overgang tussen de Veluwe en de rivieren, het rivierenlandschap van Rijn en IJssel en het polderlandschap in Arnhem Zuid.

De stad ligt ingebed in deze landschappen. Het is uniek dat deze landschappen tot diep in het stedelijk gebied doordringen. Voorbeelden zijn onder meer de stadsparken, lanen, dijken, uiterwaarden en historische polderlinten

Ook in het stedelijk gebied zijn de overgangen tussen verschillende landschapstypen vaak goed te zien. Zo markeert de Velperweg de overgang tussen de poldergrond en zandgrond. Een ander voorbeeld is te vinden bij Onderlangs, waar het stuwwallenlandschap op dramatische wijze het Rivierenlandschap raakt. Door de verwevenheid van stad en landschap is de afstand naar groen overal klein. Daar waar de drie landschappen in contact komen met het stedelijk weefsel is deze overgang goed te ervaren. De rijkheid in variatie en landschap die in deze regio is ontstaan, is uniek voor Nederland.

Stedenbouwkundige contrasten

De Arnhemse wijken kennen een grote variatie. Elke bouwperiode in de geschiedenis van de stad bracht eigen stedenbouwkundige idealen met zich mee en een eigen ruimtelijke inrichting. Deze gebieden liggen als ‘scherven in het groen’ en zijn niet aan elkaar gegroeid als aaneengesloten stedelijk gebied. Er is veel open ruimte tussen clusters van bebouwing. Open ruimte die wordt bepaald door de grote



Afbeelding 2.2 Arnhem op het kruispunt van vier landschapstypen

groene parken en landschappen in Noord, het rivierengebied en in Arnhem Zuid de vaak forse maat van infrastructuur en de wijkopzet.
Ook het scherpe contrast tussen landschap en stedelijkheid is een bijzondere Arnhemse kwaliteit. Het is uniek hoe ver de groene gebieden in het hart van de stad doordringen.

Strategische ligging

De stad is strategisch gelegen, op een kruispunt van auto-, spoor- en vaarwegen, tussen Randstad en Ruhrgebied, tussen Noord- en Zuid-Nederland. Arnhem heeft altijd het belang van een goede bereikbaarheid begrepen.

De verlegging van de Rijn, de aanleg van de haven en de komst van het spoor bracht naast mobiliteit en economische voorspoed ook groeimogelijkheden voor de stad. Wonen in Arnhem en werken in het westen is sindsdien een feit.

Ook nu bepaalt onze ligging en positionering de samenwerking met de regio. De koers voor regionale samenwerkingsverbanden (Groene Metropoolregio en de woondeal) geven de regio weer een sterke positie.

Ontwikkeld als dienstenstad

De eerste bedrijvigheid in Arnhem is ontstaan langs de beken. Door het verleggen van de Rijn groeide de stad uit tot een Hanzestad. De positie aan de Rijn en de aanleg van havens en steenfabrieken bracht de stad voorspoed. Langs beken ontstond bedrijvigheid met waterkracht, gebruikmakend van het hoogteverschil. Nog altijd zijn we een stad waar (duurzame) energie en innovatie ons handelsmerk is. Op economisch gebied profileren we ons als stad met het 'hotspot energie' merk. Nieuwe (groene) bedrijven en innovaties passen goed bij onze economische signatuur.

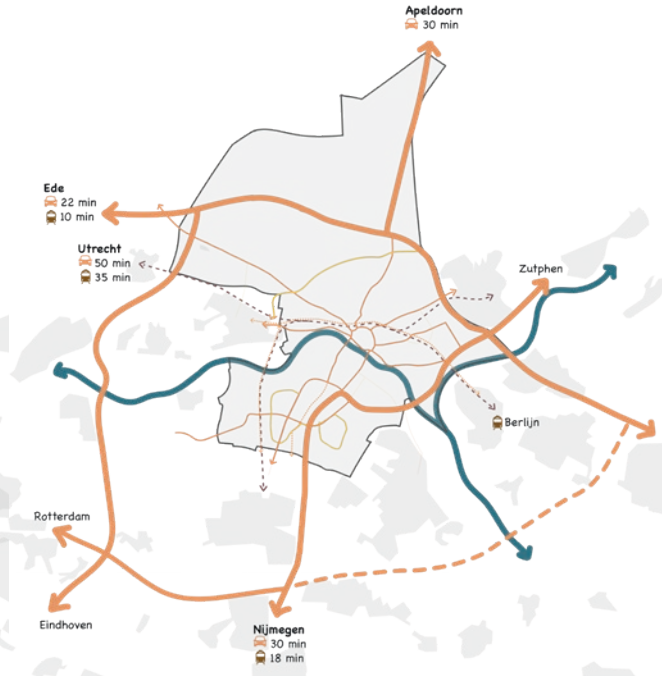
Arnhem is nooit een echte industriestad geworden; wel een dienstenstad. Het heeft daarmee een groot cultureel aanbod. De vestiging van ArtEZ, Introdans, Oostpool en het Modekwartier vormde de basis van de energieke en creatieve identiteit van Arnhem. Bij ontwikkelingen zetten we ons in om samen met de stad bij te dragen aan het groene, creatieve en innovatieve profiel van de stad.



Afbeelding 2.3 De stad ingebed in de parken en landschappen



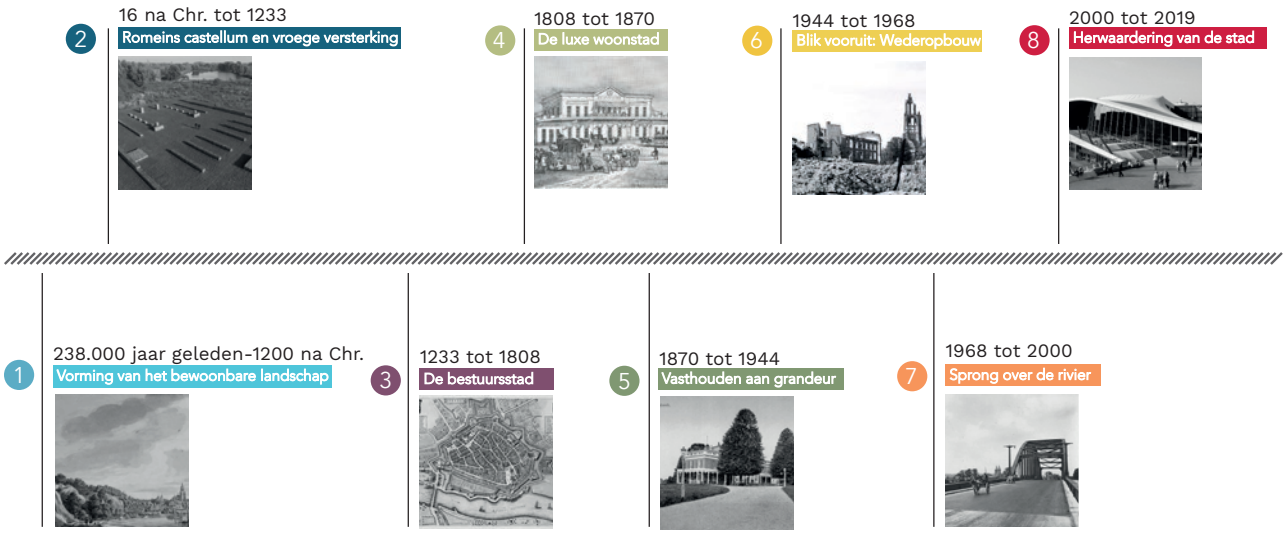
Afbeelding 2.4 Verschillende ruimtelijke milieus



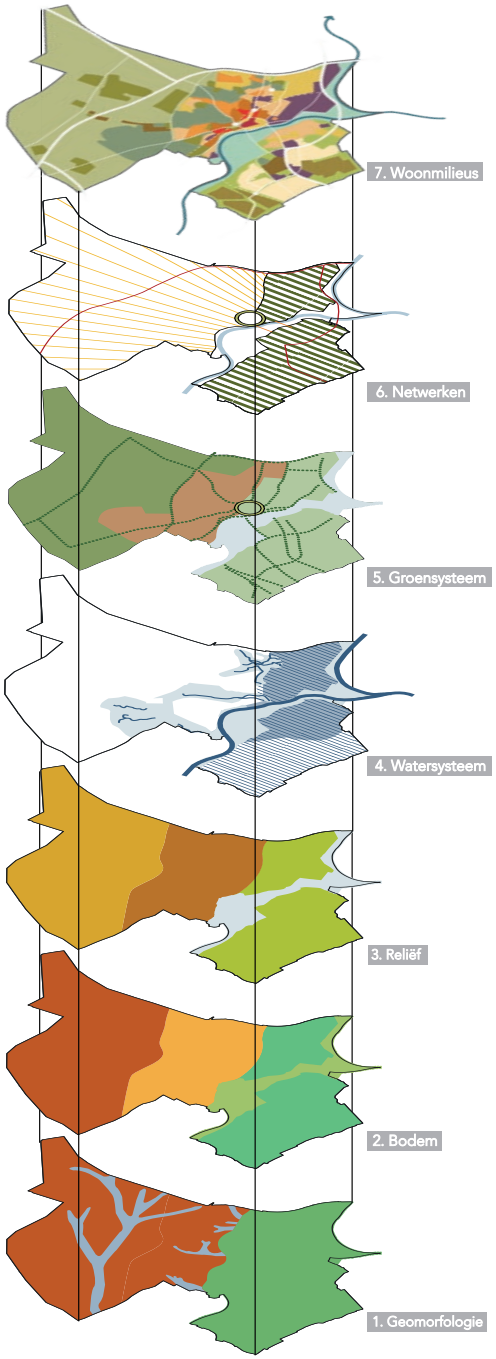
Afbeelding 2.5 Strategische ligging van Arnhem

Een diverse stad

Met de snelle verstedelijking na 1850 kwamen er naast veel rijken ook veel arbeiders en huishoudelijk personeel naar Arnhem. Deze sociale verschillen zijn nog altijd aanwezig. In Arnhem wonen relatief veel inwoners met een laag inkomen en een grote groep die niet deelneemt aan het arbeidsproces. Dit is meer dan gemiddeld in Nederland. Een goede wijkgerichte aanpak en/of herstructurering kan het verschil maken om de tweedeling op te heffen en wijken met gelijke kansen te creëren. ‘Alle wijken sterk’ is een belangrijk principe. We willen Arnhemmers uitnodigen om samen te werken aan vitale, sociale, gezonde, duurzame en inclusieve wijken. De groei en ontwikkeling van de stad dient altijd meerdere doelen. Naast fysieke maatregelen is ons sociaal kapitaal belangrijk. Verstedelijkingsopgaves gaan daarom gepaard met verbeteren van de werkgelegenheid, leefbaarheid en sociale gelijkheid in kansen.



Afbeelding 2.6 Tijdlijn van Arnhem



Afbeelding 2.7 Arnhem in themalagen

2.2 Vanuit verschillende perspectieven

Arnhem houdt niet op bij de gemeentegrens. De positie van de stad en haar netwerk kan op verschillende schaalniveaus gedefinieerd worden. Op een ander schaalniveau naar de stad kijken, levert inzicht op en wijzigt het perspectief op de stad.

Arnhem als Centrumstad

De stedelijke invloed van Arnhem is groter dan alleen het deel dat binnen de gemeentegrens ligt. De kernen direct rondom Arnhem (zoals Oosterbeek, Velp en Huissen) zijn sterk gericht op Arnhem en haar voorzieningen. Andersom bieden deze kernen kwaliteiten die Arnhem zelf niet heeft. Deze kernen zijn fysiek, sociaal en economisch zo sterk met Arnhem verbonden dat we kunnen spreken van Arnhem als centrumstad.

Arnhem als onderdeel van de regio

In regionaal verband zijn Arnhem en Nijmegen de belangrijkste centra, met daaromheen middelgrote en kleine woonkernen. De regio Arnhem-Nijmegen heeft een sterke identiteit. Met unieke landschappelijke waarden, een kenniseconomie die sterk onderling verbonden is met een regionaal hoogwaardig openbaar vervoer.

Arnhem tussen Randstand en Noordrijn-Westfalen

De Randstad en Noordrijn-Westfalen zijn sterke economische regio's. Arnhem ligt er exact tussen; verbonden met snelwegen, een internationale treinverbinding en een rivier. In dit perspectief bezien neemt Arnhem (en de regio) een bijzondere plek in.



Afbeelding 2.8 Arnhem als centrumstad, in regio Arnhem-Nijmegen en tussen Randstad en Ruhrgebied

2.3 We dragen bij aan een Gaaf Gelderland

Als provinciehoofdstad zijn we in Arnhem natuurlijk ook bewust van de opgave waar we op provinciaal niveau voor staan. De provincie Gelderland heeft een eigen omgevingsvisie: Gaaf Gelderland. In deze Gelderse visie staat aangegeven wat van waarde is en beschermd moet worden, maar ook waar de wens en noodzaak is om te veranderen en verder te ontwikkelen. Doel is een gezond, veilig, schoon en welvarend Gelderland. Hierin staan oplossingsrichtingen voor grote bovenlokale vraagstukken centraal, zoals het energievraagstuk, de klimaatverandering, uitputting van grondstoffen, kwetsbare biodiversiteit, verdere verstedelijking en de toenemende mobiliteit. De visie Gaaf Gelderland dient als een gedeeld vergezicht.

Onze Arnhemse omgevingsvisie is opgesteld in de geest van de Gelderse ambities. Uiteraard met onze eigen invulling en invloed die we hebben, maar dezelfde opgaven en ambities staan centraal.



Afbeelding 2.9 Ambities Gaaf Gelderland

2.4 Onderdeel van de Groene Metropoolregio

Arnhem, met haar profiel van een groene, innovatieve en creatieve stad, draagt bij aan de economische positionering van de Groene Metropoolregio. Het versterken van het vestigingsklimaat van stad en regio op circulaire principes vergt een goede samenwerking binnen de regio om een vanzelfsprekende partner te worden voor het Rijk.

De ruimtelijke, economische en sociale relaties binnen de regio Arnhem-Nijmegen nemen steeds verder toe. Steeds meer opgaven vragen om een grotere schaal en gezamenlijke aanpak: verstedelijking en mobiliteit, energietransitie en klimaatopgave, economische ontwikkeling, vestigingsklimaat en werkgelegenheid.

Zoals al eerder beschreven, kent Arnhem van oudsher een aantrekkelijke ligging tussen stuwwal en rivier en een strategische ligging in het netwerk tussen de Randstad en het Ruhrgebied. Dit heeft ervoor gezorgd dat Arnhem een aantrekkelijke stad is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Door de vestiging van burgers en bedrijven kon de stad zich ontwikkelen als de hoofdstad van de provincie. Inmiddels geldt dit niet alleen voor de stad Arnhem, maar voor de gehele regio. Het samenhangende stedelijk netwerk van het gebied rondom Arnhem en Nijmegen beslaat het grondgebied van alle 18 regiogemeenten. De regio Arnhem-Nijmegen vormt in steeds meer opzichten één stedelijke agglomeratie met een variatie aan stedelijke, suburbane en landelijke milieus.

We zijn inmiddels het grootste verstedelijkte gebied buiten de Randstad en een moderne kennisintensieve regio. Er zijn bloeiende innovatieve bedrijven in alle economische sectoren, met de topsector Energy als belangrijk groeispeerpunt voor Arnhem.

De trek naar de stad en regio vormt ook een uitdaging voor de toekomst. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen een passende woning vindt, hoe blijven we op een duurzame manier bereikbaar en hoe houden we iedereen aan het werk? Tegelijk willen we onze groene leefomgeving in stand houden. Dit kan niet zonder de opgaven van de stad in regionaal verband te zien. Hierbij sluiten we aan bij het perspectief van de Groene Metropoolregio.

Vanuit Arnhem en de regio functioneren we in een stedelijk netwerk op nationale schaal. We willen ons in dat gezelschap blijven onderscheiden als een groene regio met een meer ontspannen leefomgeving. Wij zijn in 2018 al verkozen tot circulaire topregio en stellen ons ten doel om in 2050 een energie-neutrale en circulaire metropoolregio te zijn. Met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners zijn wij met dit profiel als groene, circulaire metropoolregio een interessante samenwerkingspartner.



Afbeelding 2.10 Willemsplein

Meer landschap, meer stad

De Groene Metropoolregio heeft samen met de Regio Foodvalley een visie opgesteld voor de verstedelijkingsopgaven. Deze strategie gaat uit van vier bouwstenen:

- De realisatie van een groene en gezonde leefomgeving voor inwoners in en om steden en dorpen door een balans in de ontwikkeling van stad en landschap;
- Een goede bereikbaarheid van de woon- en werklocaties dankzij duurzame ontsluiting
- Het streven naar realisatie van voldoende arbeidsplaatsen en werklocaties om te komen tot een balans van wonen en werken;
- De realisatie van 100.000 kwalitatief goede en voldoende betaalbare woningen - met name geconcentreerd in de grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties.

2.5 We werken samen binnen de Euregio

Arnhem is onderdeel van een grensregio. We vinden het belangrijk om te investeren in onze grensoverschrijdende samenwerking. Als lid van de Euregio Rijn-Waal dragen we hier actief aan bij.

De Euregio is een samenwerkingsverband tussen Nederlandse en Duitse gemeentes en instanties. Het heeft als belangrijkste doel om de samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren.

3. De Arnhemse uitdaging

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen, zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij onze kwaliteiten (groen, creatief en vrij) de drager vormt.

3.1 Belangrijkste trends en ontwikkelingen

Demografische veranderingen

Hoewel 2040 nog ver weg lijkt, zijn de demografische verwachtingen helder. Zo staat het vast dat het aantal ouderen zal toenemen. Het is ook zeker dat de bevolking in de beroepsleeftijden nog slechts bescheiden zal groeien. Van deze laatste groep zal het aantal mensen met een Nederlandse achtergrond sterk teruglopen. Daar staat een groei van het aantal mensen met een migratieachtergrond tegenover. De totale bevolkingsomvang zal blijven groeien, vooral in de dichtbevolkte regio's.

De omvang van huishoudens neemt af. En het aantal huishoudens neemt in de komende twintig jaar met ca. 16.000 toe. Dit zijn vanwege vergrijzing meer eenpersoonshuishoudens. Door de drievoudige vergrijzing (aantal ouderen neemt toe, ouderen worden ouder, ouderen blijven langer zelfstandig wonen) ontstaat behoefte aan nieuwe en andere woonvormen. Tegelijkertijd kan een te lage groei van de potentiële beroepsbevolking de economische ontwikkeling negatief beïnvloeden.

Onze regio, met de steden Arnhem en Nijmegen in het bijzonder, is de laatste jaren relatief sneller gegroeid dan andere steden in het land. De prognoses laten zien dat deze groei doorzet.

Als regio hebben we een woningbouwopgave die voortkomt uit enerzijds een bestaand woningtekort en anderzijds autonome groei en een hoge aantrekkingskracht van onze regio op mensen van buitenaf (zowel vanuit het binnen- als het buitenland).

Trek naar de stad en toename van ruimtelijke verschillen

De verschillen in Nederland tussen regio's, steden en binnen steden nemen toe. Ook is er sprake van wijzigende geografische patronen. Het gebied waarbinnen de belangrijkste dagelijkse verplaatsingen (woon-werk, studie, sport, etc.) zich afspelen, dijt uit. Er is een trek naar de stad voor specifieke groepen (jongeren, alleenstaanden, kenniswerkers). In toenemende mate kiezen inwoners en huishoudens bij beslissingen over woon- en werklocaties hun (toekomstige) woonplaats op basis van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Van daaruit wordt gekeken welke banen bereikbaar zijn. Betaalbare woonlasten zijn hierbij een belangrijke factor.

In de grote steden worden we geconfronteerd met een achterblijvende woningproductie en een groeiende bevolking. Mede gezien de sterk wijzigende bevolkings- en huishoudenssamenstelling is daarbij de vraag voor de toekomst welke woningen men waar moet bouwen. Dit is naast een kwantitatieve ook een kwalitatieve opgave. De bereikbaarheid van de stad wordt steeds belangrijker door de geografische opschaling, het pendelen naar werk vanuit de woonplaats en de vele kriskras verkeersbewegingen in de stad en de omliggende regio. We verwachten ook dat in de toekomst meer mensen thuis gaan werken. Het is nog onbekend welke effecten ten aanzien van mobiliteit en huisvesting te verwachten zijn op de middellange termijn.



Afbeelding 3.1 Stadslandbouw Mooieweg in Rijkerswoerd

Naar een duurzame samenleving

De, onderling samenhangende, transities op het gebied van energie en circulariteit hebben grote impact op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ze stellen ons voor een aantal grote opgaven, zoals het creëren van duurzame energiebronnen en grootschalige energieopslag, hergebruik van stoffen en vermindering van energie- en grondstoffengebruik. De gemeenten hebben hierin een belangrijke rol. De energieproductie verschuift deels van nationaal naar lokaal niveau.

Ondanks de inspanningen om de opwarming van de aarde te beperken, krijgen we te maken met de effecten van klimaatverandering. Meer en extremere regenbuien vragen om een andere inrichting van de stad. Meer hittegolven zullen leiden tot meer sterfgevallen onder ouderen en een minder aangenaam verblijfsklimaat in onze binnensteden.

De ligging van Arnhem, op de overgang van het stuwwallenlandschap en het polderlandschap, maakt dat de situatie in Arnhem anders is dan gemiddeld in Nederland. Zowel te veel water als periodes van droogte zorgen voor overlast. Vooral in Arnhem Noord geldt dat hoogteverschillen de stad extra kwetsbaar maken voor droogte op de hoge zandgronden en wateroverlast op de lage delen van de stad. In Arnhem Zuid en in de lage delen van Arnhem Noord is vooral de waterveiligheid van belang. Hoog water in de Rijn is hier een extra risico. Inspirerend in dit kader is het scenario dat onderzoekers van Wageningen University & Research maakten voor de stad van de toekomst. Arnhem is hierbij als voorbeeld genomen. Het scenario is een vrije denkoefening over hoe de klimaatadaptieve stad van over 100 jaar er uit kan zien. Een prikkelende studie die we de komende jaren kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling van de stad. Voor meer informatie verwijzen we naar het onderzoek: Zo kan de Nederlandse stad er in 2120 uitzien - WUR

Zorgen voor een gezonde en veilige stad

Gezondheid en een veilige samenleving zijn ruimtelijk gezien steeds belangrijkere maatschappelijke thema's geworden.

Het onderwerp van een gezonde en veilige leefomgeving wordt van oudsher benaderd vanuit het beperken van gezondheidsrisico's voor mensen. Dit is vooral uitgewerkt in normeringen voor geluid, luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, waterkwaliteit (of in maatregelen zoals het verlagen van de maximumsnelheid). Tegenwoordig gaat het ook om het bieden van voorzieningen die de gezondheid bevorderen. Gezondheid wordt niet alleen bepaald door leefstijl en gedrag, maar ook door de omgeving. Bijvoorbeeld door de afwisseling van bebouwing met groen en de aanwezigheid van plekken met rust (stilte) en verkoelend water. Ook van belang is de aanwezigheid van aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimten die uitnodigen tot bewegen, zoals goede fiets- en wandelvoorzieningen en buitenspeelmogelijkheden.

De digitalisering van onze samenleving

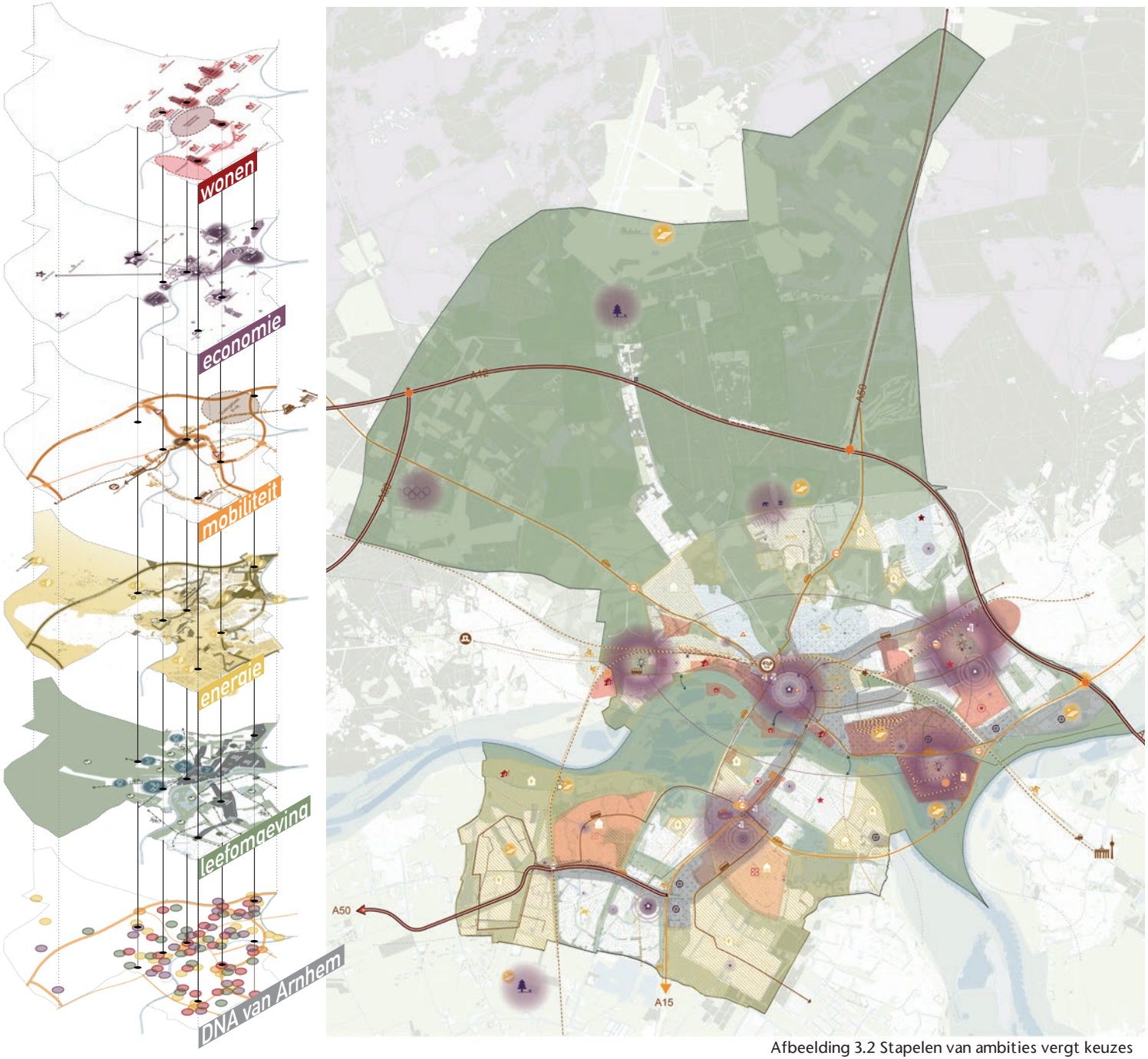
De digitalisering van onze samenleving heeft invloed op het ruimtegebruik. Activiteiten worden door de digitalisering minder plaatsgebonden en de scheidslijnen tussen werk en vrije tijd, werk en thuis én tussen publiek en privaat vervagen. De behoefte van functiemenging op de schaal van een gebouw of wijk neemt daarmee toe.

3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes

Wanneer we alle ambities en opgaven van de stad op elkaar stapelen in de fysieke leefomgeving, dan kan niet alles overal zonder dat we belangrijke kwaliteiten van de stad onrecht aandoen. Het is daarom van belang te kijken op welke manier we ambities kunnen combineren, hoe we de schaarse ruimte intensief kunnen benutten en waar nodig te prioriteren.

De afbeelding hiernaast laat de ambities en opgaven voor de verschillende thema's in de stad zien. Het Arnhemse DNA is de basis, met vervolgens de verschillende ontwikkelingen per thema. De kaart is een weergave van de stapeling en maakt inzichtelijk waar veel ontwikkelingen samen komen en keuzes nodig zijn.

De wereld om ons heen verandert continu. Ontwikkelingen zoals de groei van het aantal inwoners en het aantal huishoudens, energietransitie en kringloopeconomie, klimaatverandering en digitalisering hebben een grote invloed op onze fysieke leefomgeving. Onze eisen op het gebied van woonklimaat en gezondheid veranderen ook. De uitdaging voor Arnhem is om hierin een weloverwogen ruimtelijke koers te gaan varen waarbij we onze Arnhemse groene identiteit behouden.



Afbeelding 3.2 Stapelen van ambities vergt keuzes



Afbeelding 4.1 Bus nabij Arnhem centraal

4. Koersen richting 2040

Arnhemmers weten heel goed waarom het goed wonen is in Arnhem. Arnhem staat voor wonen in een echte stad met de Veluwe, de uiterwaarden en de Betuwe altijd dichtbij. Een stad waar het leven ontspannen is, met cultuur en voorzieningen in de buurt. Een stad die gunstig ligt en waar de 'rest van Nederland' nooit echt ver weg is, met Duitsland op een steenworp afstand. Arnhem is steeds meer in trek. Dat vraagt wat van de stad. Allereerst zijn er woningen nodig, daarna extra scholen, huisartsen en sportvoorzieningen. Tegelijk zijn ook meer banen nodig. Om te zorgen dat Arnhem zichzelf blijft op weg naar de toekomst, hebben we samen met de stad een toekomstbeeld en afwegingsprincipes opgesteld.

4.1 Waar willen we naar toe?

Arnhem is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. Niet alleen in de regio, maar in een steeds groter verband. De groei die dit met zich meebrengt willen we benutten om de stad aantrekkelijker, vitaler en socialer te maken. Dit vergt innovatieve oplossingen in het ruimtegebruik van de stad en land, waarbij we uitgaan van onze identiteit. Oplossingen die vragen om een toekomstbeeld voor 2040 dat de belangrijkste ambities, waarden en principes beschrijft waarmee we richting geven.

We hebben nadrukkelijk rekening gehouden met het gedachtegoed van de Nationale Omgevingsvisie en onderschrijven de opgaven en de afwegingsprincipes uit deze visie. Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies, kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal en afwentelen wordt vermeden.



Afbeelding 4.2 Toekomstbeeld Arnhem 2040

4.2 De visie van Arnhem

De omgevingsvisie geeft aan waar Arnhem de komende jaren op in gaat zetten.

Onderdeel van een sterke regio



Arnhem maakt deel uit van een sterke regio. Als Groene Metropoolregio koesteren we samen een stevige ambitie: doorgroeien naar een duurzame en circulaire metropoolregio van betekenis. Met Arnhem als groene, innovatieve en creatieve stad dragen we bij aan de versterking van die metropoolregio en nemen we onze verantwoordelijkheid als het aankomt op de verstedelijkingsopgaven. *We richten ons op een sterke positionering en profilering van Arnhem als groene creatieve ondernemende energiestad in het stedelijk netwerk Nederland.*



De kracht van Arnhem bestaat uit een samenspel van een stevige groene structuur met stedelijke focuspunten. Tussen de brede stadsassen met allure ligt een diversiteit aan wijken met elk een eigen karakter. Ontwikkelingen en transformaties zetten we in om bestaande kwaliteiten te behouden en versterken en dragen bij aan verbetering en vergroening van de leefomgeving. *We bieden ruimte aan nieuwe stedelijke gemengde woon-werkmilieus.*

Levendig landschap



Het landschap met het vele groen en water is een belangrijke drager van de identiteit van Arnhem. Het groen is in veel wijken direct aanwezig en soms dichtbij en de nabijheid van het landschap is in Arnhem voelbaar. Het heeft een grote aantrekkingskracht en is een vestigingsvoorwaarde voor veel nieuwe bewoners en bedrijven. Het groen en de beken spelen een belangrijke rol bij de klimaatadaptatie, de biodiversiteit, de leefkwaliteit en de gezondheid van de inwoners van Arnhem.
In de visie ligt daarom de focus op het behouden, versterken en verbinden van de groenstructuur van Arnhem, om te *zorgen voor een aantrekkelijk, gezond, klimaatadaptief en groen woon- en leefmilieu voor mens en dier.*
Daarbij zoeken we naar oplossingen waarbij het groen bijdraagt aan meerdere doelen van de stad, zoals waterberging, schone lucht, biodiversiteit en het tegengaan van hittestress.

Waardevolle wijken



Arnhem bestaat uit een grote diversiteit van wijken met elk een eigen karakter en eigen uitdagingen voor de toekomst. *De visie richt zich op duurzame en gezonde wijken, waar iedereen mee kan doen.* De ontwikkelingen in de stad dragen bij aan de verduurzaming en sociale ontwikkeling van de wijken. Dit houdt in dat ingezet wordt op heterogene wijken met voldoende betaalbare en levensloopbestendige woningen. Dit alles met behoud van de identiteit van de wijk en haar bewoners.



In Arnhem wordt de komende jaren gewerkt aan het beschikbaar en betaalbaar houden van woningen, zowel koop- als huurwoningen, waarbij tevens erfpacht kan worden ingezet als instrument om deze betaalbaarheid te kunnen realiseren. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrije sectorhuur, koop en sociale koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen. *We lossen de woningbouwopgave binnenstedelijk op, waarbij inclusie en betaalbaar wonen een centrale plek hebben.*



De komende jaren zet Arnhem vol in op de energietransitie, met als doel *Arnhem klimaatneutraal in 2050.* Dit doen we door het verduurzamen van mobiliteit, door bedrijven en industrie te ondersteunen bij reductiedoelstellingen en door het verduurzamen van woningen en gebouwen. *Via een wijkgerichte aanpak werken we aan verduurzaming van wijken en het tegengaan van energiearmoede.*



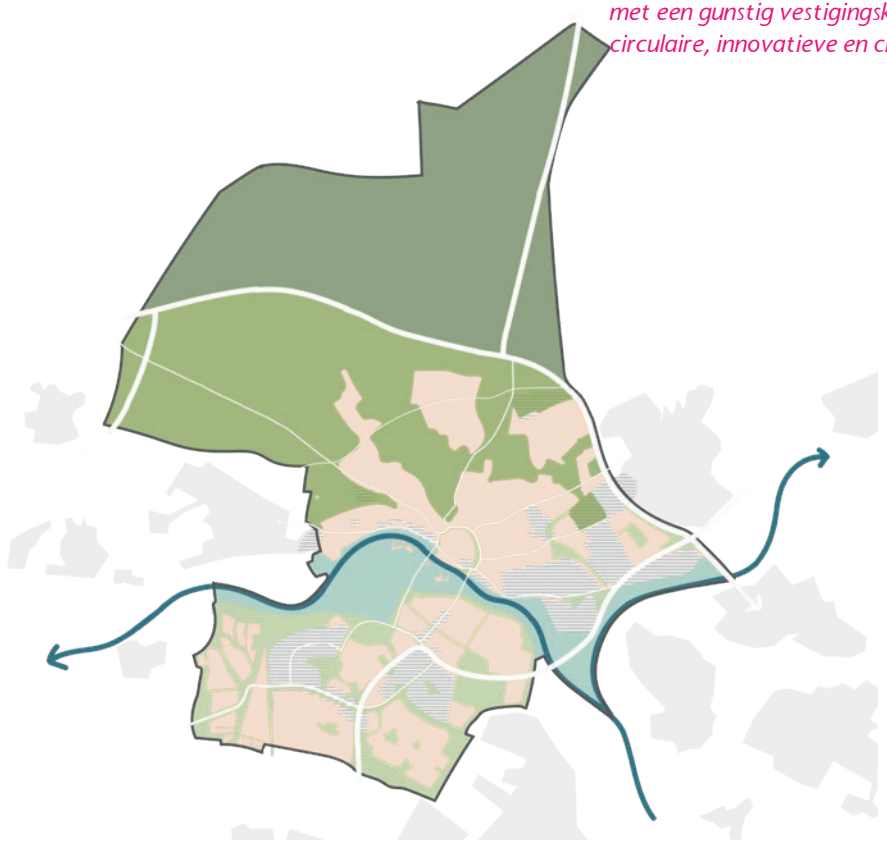
Krachtige knooppunten

In de dynamische gebieden zullen de komende jaren opgaven en ambities samenkomen. *We gaan vooral investeren op die plekken in de stad die per OV goed bereikbaar zijn en waar al veel voorzieningen aanwezig zijn. Ook zetten we in op meer ruimte voor fietsen en wandelen.* Dit doen we zorgvuldig en met oog voor een kwaliteitsimpuls voor de stad. We benutten bestaande, stedelijke knooppunten als gemengde woon-werkmilieus en versterken de stedelijke assen. Bij het programmeren richten we ons op het versterken van de identiteit van een plek en de positie in de stad.

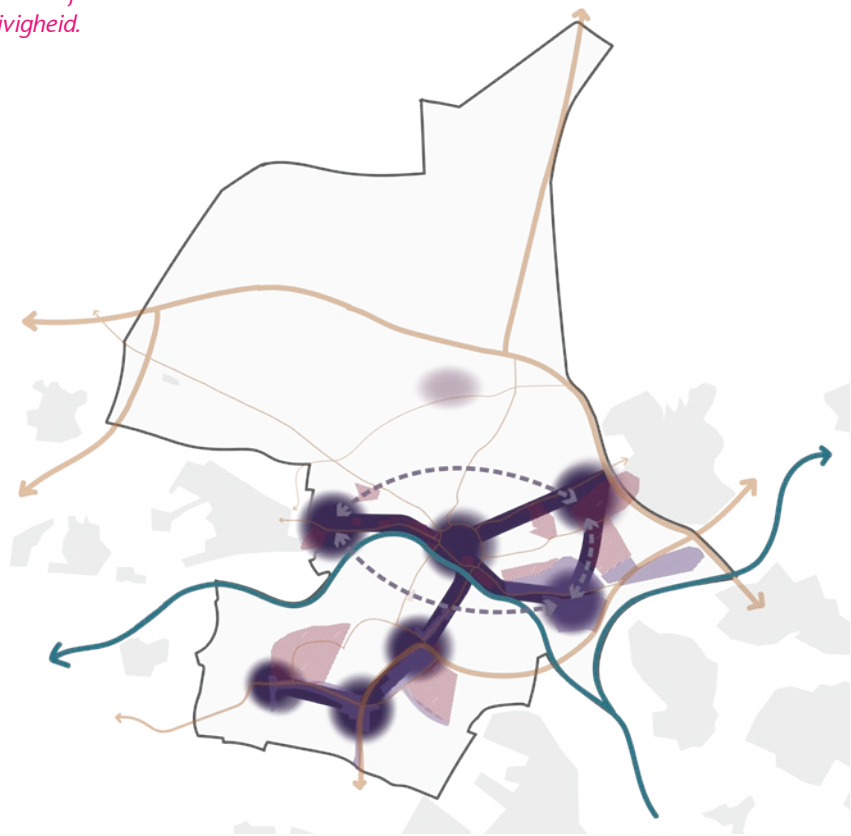
Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder Energy, bruisende binnenstad, creatieve industrie en ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid en sport. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. *De binnenstad is en blijft voor Arnhem het bruisende brandpunt voor de regio: van place to buy naar place to meet.*

Om koploper te blijven op energiegebied maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de sterk aanwezige creatieve industrieën en koppelen we onderwijs aan innovatieve bedrijvigheid. We verankeren de samenwerking ook op een juridische en bestuurlijk wijze. *Arnhem ontwikkelt zich als energie-hotspot met een gunstig vestigingsklimaat voor onderwijs en circulaire, innovatieve en creatieve bedrijvigheid.*

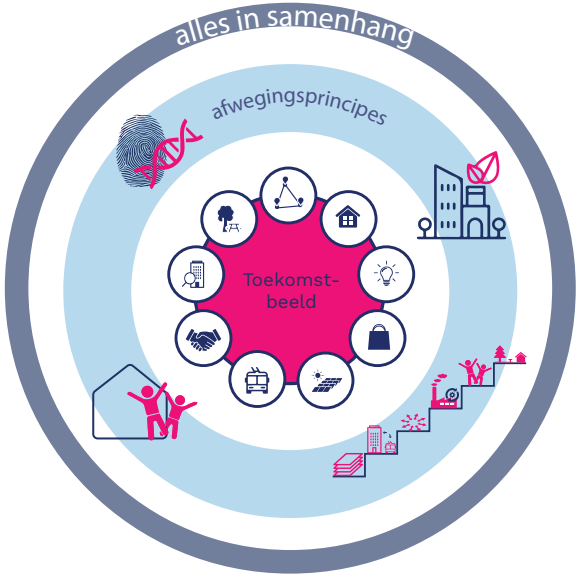
We geven instellingen, organisaties en bedrijven de ruimte om te ondernemen en te ontwikkelen. Zij zorgen voor werkgelegenheid op verschillende niveaus zodat zo veel mogelijk Arnhemmers mee kunnen doen. *We zorgen voor toekomstbestendige en flexibele werklocaties die bijdragen aan behoud en het creëren van voldoende werkgelegenheid voor alle Arnhemmers.*



Afbeelding 4.3 Gebieden met kwaliteits- en beheersopgave en een enkelvoudige wijkgerichte opgave



Afbeelding 4.4 Gebieden met een meervoudige stedelijke opgave



4.3 Afwegingsprincipes

De opgaven waar we voor staan kunnen niet los van elkaar worden aangepakt. Om samenhang tussen de opgaven en aanpak te brengen, hanteren we een aantal afwegingsprincipes. De druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes, maar vooral om integrale keuzes. De volgende afwegingsprincipes dragen ertoe bij dat de opgaven aantrekkelijk, duurzaam, gezond en sociaal worden en dat we slim en klimaatadaptief met onze ruimte omgaan. Dit betekent niet dat overal hetzelfde moet gebeuren. Wel dat we dezelfde afwegingsprincipes hanteren. We onderscheiden er vier.



De Arnhemse identiteit versterken

Arnhem is een stad van contrasten: van kantoortorens en koeien, van Hoogte Tachtig en hoog water, van oorlog en vrijheid en van villa's en flatjes. Arnhemmers zijn gezegend met een weldaad aan prachtige landschappen en de band tussen die twee is innig. Het contrast tussen het stedelijk gebied en de landschappelijke structuur is een specifieke identiteit van Arnhem en is verankerd in het DNA van de stad. Ook binnen de stedelijke structuur willen we de Arnhemse kwaliteit behouden. Integraal ontwerpen in samenhang met de omgeving en versterken van de ruimtelijke kwaliteit is daarbij een belangrijk principe. Bij ruimtelijke keuzes staan de kenmerken en de identiteit van onze stad, wijken en landschappen voorop. Dit betekent dat behoud en versterking van groenstructuur en cultuurhistorische waarden belangrijke voorwaarden zijn bij ontwikkeling.



Duurzaam en gezond ontwikkelen

Voorwaarde voor de groei van de stad is dat de natuurwaarden in de stad toenemen, de klimaatmaatregelen een plek krijgen en dat een groene leefomgeving bijdraagt aan het welbevinden van mens en dier. Daarnaast draagt een goed en groen ingerichte leefomgeving bij aan het voorkomen van gezondheidsklachten. Dit betekent dat we bij nieuwe woningen ruimte maken voor groen, water en natuur, voor ontmoeten en spelen, voor klimaatmaatregelen en duurzame mobiliteit (lopen en fietsen). De clustering van bedrijven en opleidingen op het gebied van de energietransitie levert innovatiekracht op en een slag naar een circulaire en duurzame economie. Nieuwe woningen moeten zoveel mogelijk in de buurt van een park, een bos of het water staan. Als dat niet kan, dan moet er minimaal een fraaie groene route zijn waar het fijn wandelen is.



Wijken versterken waarin iedereen mee kan doen

Arnhem kent ook een kwetsbare kant, de wijken in de stad waar Arnhemmers minder profiteren van wat de stad te bieden heeft. Een voorwaarde aan de groei van de stad is dan ook dat Arnhem vitaler, veiliger en socialer wordt. Alle Arnhemmers moeten beter worden van de ontwikkeling van de stad. Dit betekent aandacht voor aantrekkelijke en veilige wijken waar woonruimte is voor alle doelgroepen (sociale huur en koop, van starters- tot seniorenwoning tot mobiel wonen), dus levensloopbestendige wijken waarin niet alleen gewoond maar ook gewerkt wordt en ook in de buitenruimte ontmoet en bewogen wordt. Uitgangspunt is dat we sociale woningen en woningen voor kwetsbaren toevoegen aan sterke wijken. Bij ontwikkelingen is het creëren van maatschappelijke meerwaarde een belangrijk principe. Ontwikkelingen voorzien niet alleen in zoveel mogelijk woon-, winkel- of werkruimte, het moet ook iets 'terugdoen'. Dat kan door het toevoegen van functies die bijdragen aan de sociale cohesie, de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk.



Slim omgaan met ruimtegebruik

Door in de stad te bouwen, hoeven we geen nieuwe wegen, buslijnen of winkelcentra aan te leggen. Bestaande winkelcentra kunnen voortbestaan doordat veel mensen dichtbij wonen. Nieuwe woningen en kantoren moeten zo veel mogelijk gebouwd worden op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en in de nabijheid van voorzieningen. Op de best bereikbare plekken, zoals rond trein- en busstations, bouwen we de hoogte in. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Ook is bouwen nabij een winkelcentrum heel geschikt, omdat mensen ook op deze plekken minder afhankelijk zijn van de auto. Het delen van functies, zoals o.a. bij deelmobiliteit, draagt bij aan het slimmer omgaan met de ruimte.

We werken aan een langetermijnvisie voor Arnhem waarbij we niet in de toekomst kunnen kijken. Buitenstedelijk bouwen is onomkeerbaar, zelden keert een bebouwd gebied weer terug naar niet bebouwd gebied. Door te bouwen in de bestaande stad kunnen we onze binnenstedelijke leefomgeving makkelijker aanpassen wanneer de demografische ontwikkelen (zoals bevolkingskrimp) daarom vragen. Hiermee maken we onze omgevingsvisie adaptiever.

We gaan meer functies mengen en delen. Denk aan het mogelijk maken van een mix van wonen en werken, zoals wonen boven winkels in de binnenstad of het toevoegen van voorzieningen in de wijk. Op die manier worden ook deze plekken beter benut en neemt de sociale veiligheid toe. Maar ook in wijken zal de werkgelegenheid toenemen. Als we ontwikkelingen mogelijk maken aan de stadsranden, houden we rekening met de maatschappelijke impact en met de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Naast een efficiënt gebruik van de ruimte draagt dit afwegingsprincipe bij aan de circulaire economie. Door bestaande gebouwen te hergebruiken, geen nieuwe wijken te bouwen en gebruik te maken van bestaande wegen hebben we minder grondstoffen nodig. Als er wel gesloopt wordt willen we de materialen hergebruik.

Duurzaam omgaan met de ruimte en energie is niet langer alleen een opgave voor de bovengrond van de stad. Ook de ondergrondse drukte neemt toe en ondergrondse infrastructuur vraagt ruimte. Zoals het beschermen van gebieden voor drinkwater, het borgen van archeologische waarden, het bieden van groeiruimte voor bomen en het benutten van kansen voor bodemenergie. Dit vraagt om regie op de ondergrond in relatie met de opgaven bovengronds. De ontwikkelingen in de stad bieden kans om bodemverontreiniging en aanwezige explosieven op te ruimen, waarmee we de stad gezonder en veiliger maken.



Afbeelding 5.1 Nieuwstraat in de Binnenstad

5. Thematische uitwerking

In dit hoofdstuk werken we de integrale ontwikkelkoers voor de stad uit in een aantal overkoepelende thema's. Per thema geven we aan welke inspanningen we de komende jaren gaan doen in de stad en hoe deze inspanningen zich verhouden met andere thema's. Door de verschillende thematische opgaven met elkaar te verbinden, kunnen we werk met werk maken en kunnen we vooraf slimme oplossingen bedenken voor potentieel conflicterende ruimteclaims.

5.1 Een aantrekkelijk Arnhem

Om de ruimtelijke kwaliteit van onze stad te behouden en te versterken, gaan we de komende jaren flink aan de slag met het verder zichtbaar en meer beleefbaar maken van Arnhem als groene, creatieve en vrije stad.

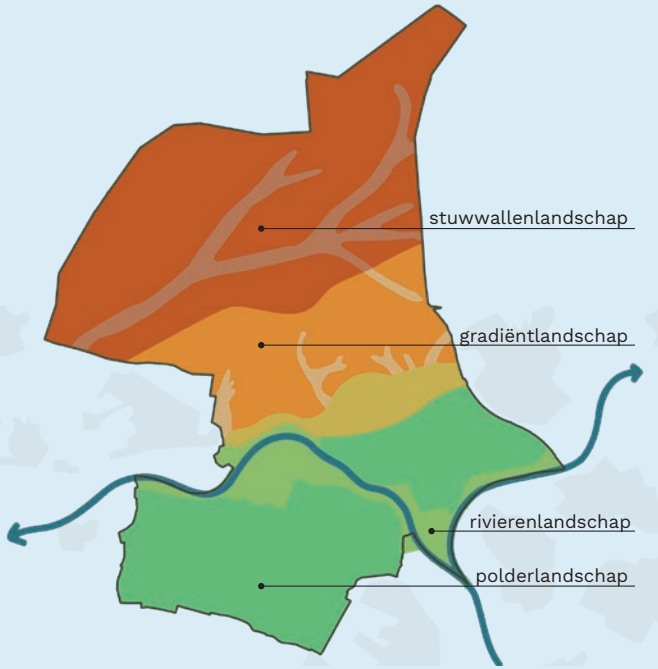
We kijken over de grenzen: Arnhem in de Regio

In regionaal verband is de combinatie van het rivierenlandschap met de stuwwal dé identiteitsdrager. Onze geschiedenis is onlosmakelijk verbonden met de grote rivieren en dit werkt nog steeds door in de regio. Arnhem ligt daar waar één van de grootste en economisch belangrijkste rivier van Europa vertakt en uitwaaiert richting Holland en het IJsselmeer. De combinatie van het reliëf, de beken en de bosrijke natuur op de hoge stuwwallen met de uiterwaarden en dijken in het rivierenlandschap geeft onze regio een grote variatie aan natuur en landschappen. Het landschap kenmerkt ook de stedelijke ontwikkeling met een palet van twee centrumsteden en omliggende dorpen met hun verschillen in historie, karakter en cultuur. In de regio staat het versterken van de eigen kwaliteiten centraal, waarbij Arnhem zich profileert als groene, creatieve en vrije stad met een bruisend centrum, een rijk cultureel leven en topattracties.

De komende jaren blijven we inzetten op het versterken van Arnhem als aantrekkelijke stad voor onze inwoners en onze bezoekers uit de regio en ver daarbuiten. Herdenkingstoerisme speelt daarin een grote rol, waarbij het verbinden en positioneren van onze regio als 'het Normandië van het Noorden' een belangrijke focus is. Net als Normandië heeft Gelderland immers een groot aantal betekenisvolle plekken waar historische gebeurtenissen uit WOII hebben plaatsgevonden.

We maken het landschap en ons erfgoed nog zichtbaarder en delen de verhalen die daarbij horen

In Arnhem zijn we gezegend met maar liefst vier landschappen: de Veluwe met het stuwwallenlandschap en het gradiëntlandschap, het rivierenlandschap en het polderlandschap. We koesteren de verschillen in landschapskarakteristieken, groenstructuur, natuurwaarden, bodemsoort en waterhuishouding. Om die reden bouwen we geen nieuwe woonwijken in onze waardevolle landschappen, maar maken we zoveel mogelijk gebruik van de ruimte

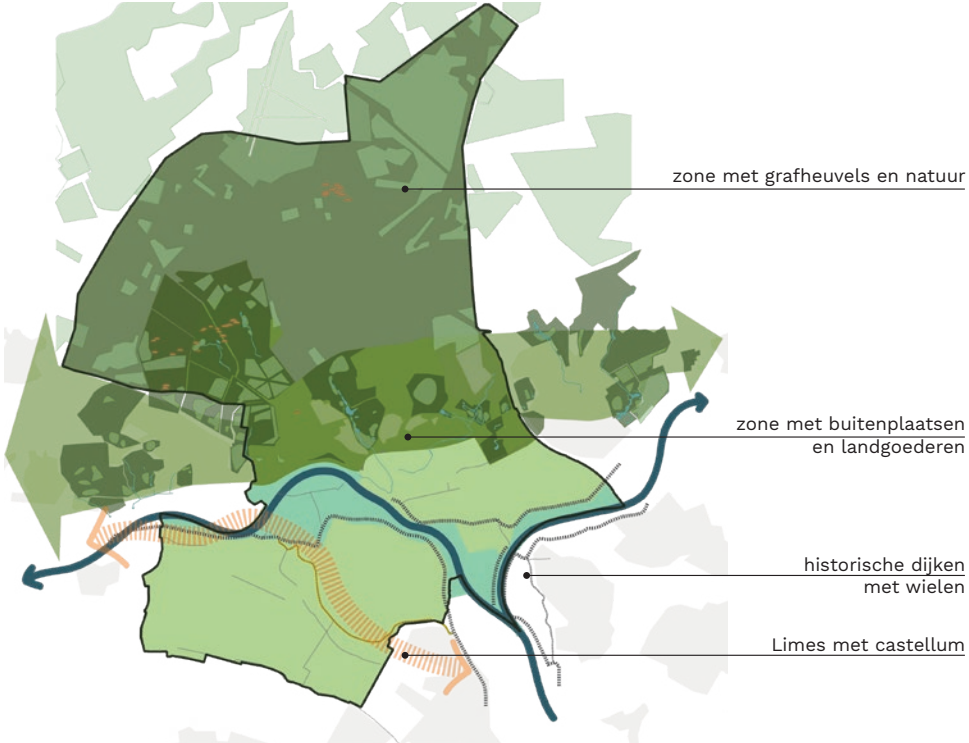


Afbeelding 5.2 Landschapstypologieën

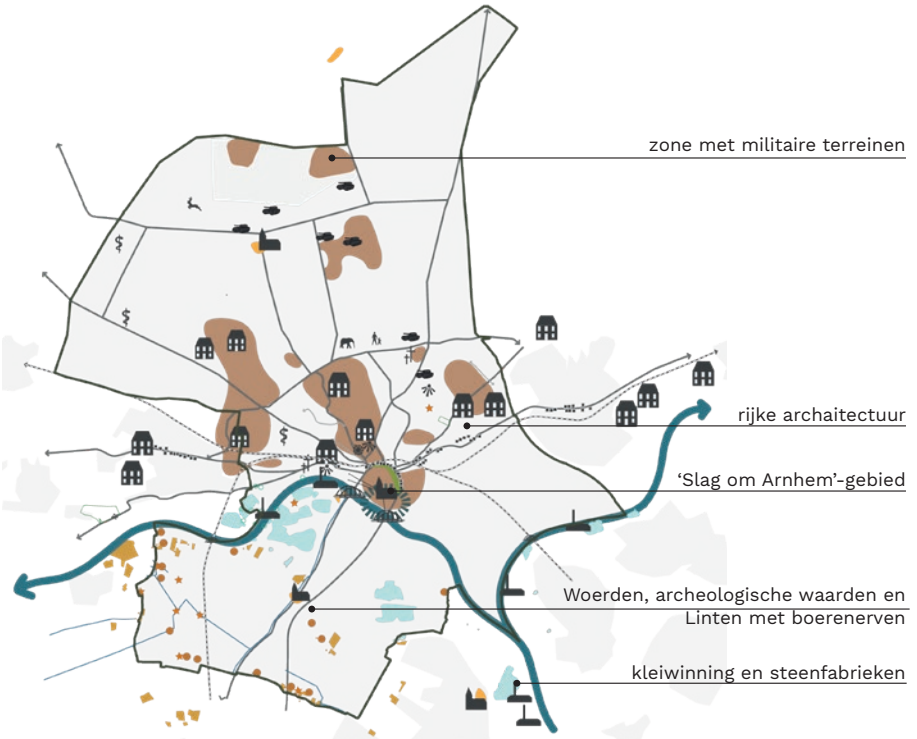
in de stad, door gebouwen te transformeren en gebieden te herontwikkelen. Komende jaren zorgen we niet alleen voor het versterken van de landschappen buiten de stad, maar ook voor het beter verbinden van groen, water en natuur in de stad. Dit doen we door het herstellen en verbeteren van de groene en landschappelijke verbindingen. We blijven inzetten op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van alle historische elementen, zowel boven als onder de grond, die laten zien hoe Arnhemmers vroeger leefden en werkten. Daarbij gebruiken we de aanwezige energie in de stad en zoeken we afstemming met onze betrokken partners. Om cultuurhistorisch waardevolle gebouwen te behouden, werken we mee aan herbestemming met passende functies. We werken de Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uit tot een actieplan. Met dit actieplan stimuleren we gebedshuiseigenaren om te werken aan een duurzame toekomst van deze bijzondere categorie erfgoed. Er is ruimte voor ontwikkeling, met respect voor het bestaande.

We koesteren onze vrijheid door het zichtbaar maken van onze verdedigingswerken

In haar lange geschiedenis heeft Arnhem veel meegemaakt en de overgebleven verdedigingswerken van de Romeinse tijd tot de Koude Oorlog zijn daar nog stille getuigen van. We blijven inzetten om deze geschiedenis beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Mooi voorbeeld zijn de contouren van het Castellum in Meinerswijk dat onderdeel was van de verdedigingswerken van de Romeinse rijksgrens (limes). Vanaf 1825 werden de muren, wallen en grachten van Arnhem gesloopt en gedempt. Bij graaf- en bouwwerkzaamheden worden hier en daar nog steeds muurresten aangetroffen. Op diepte is de muur grotendeels nog intact onder de grond. De Sabelspoort is de enige stadspoort die een sloop bespaard is gebleven. Meer recente verdedigingswerken spreken echter net zo tot de verbeelding. De



Afbeelding 5.3 Cultuurhistorische zones van Arnhem



Afbeelding 5.4 Cultuurhistorische attributen van Arnhem

Fliegerhorst Deelen werd door de Duitsers aangelegd als een groot gecamoufleerd vliegveld met bijbehorende landingsbaan, gebouwen en kampementen. Tijdens de Koude Oorlog speelde de Rijn bij Arnhem een belangrijke rol. Als de dreiging van een Russische invasie groot werd, zou de Rijn hier afgesloten kunnen worden door een stuw. Daarmee zou zoveel water naar de IJssel stromen dat een groot gebied onder water kwam te staan. Voor al deze elementen geldt nu de opdracht om nieuwe functies te vinden en de toeristisch-recreatieve mogelijkheden van dit erfgoed te onderzoeken. Ze vertellen het Arnhemse verhaal, dragen bij aan onze identiteit en sluiten aan bij de regionale ambities ten aanzien van het herinneringstoerisme.

We maken aantrekkelijke plekken in de stad waar het creatieve karakter van de stad centraal staat

Vanuit de monumentale binnenstad ontwikkelen we verschillende gebieden die bijdragen aan het creatieve karakter en imago van onze stad. In Centrum West wordt de relatie tussen binnenstad (Focus en Rozet) en het Museum Arnhem met een creatieve corridor versterkt. Het verbindt de binnenstad en de verschillende culturele functies (ArtEZ en de creatieve wijk Coehoorn). Het gebied krijgt hiermee een zichtbare identiteit. Het verbeteren van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid is een katalysator voor nieuwe ontwikkelingen en biedt volop kansen om het gebied te transformeren tot een woon-werkgebied voor de creatieve maakindustrie. We stimuleren de samenwerking en richten de openbare ruimte zo in dat we hierin faciliteren. Aan de oostzijde van de binnenstad richten we ons rondom de schouwburg op een bundeling van de podiumkunsten.

Huisvesting voor alle podiumkunsten in Arnhem is nodig om de door het Rijk gefinancierde topgezelschappen goed te faciliteren.
Door het netwerk van corridors verankert de binnenstad met haar omgeving. De bezoekers van het centrum worden verleid om een combinatiebezoek aan de omgeving te maken (Sonsbeek, Stadsblokken, Modekwartier en Kunstkwartier). Zo zetten we breder in op onze identiteit “Arnhem groen en creatief”. Dit alles draagt bij aan de culturele infrastructuur en aan een aantrekkelijke stad en regio voor wonen, werken en verblijven.

We versterken het contrast van onze wijken

In de lange ontstaansgeschiedenis van Arnhem zijn buurten en wijken ontstaan die door de jaren heen diversiteit aan bouwstijlen laten zien en verschillende verhalen vertellen. Van de middeleeuwse kelders in de binnenstad tot het modernistische winkelcentrum Presikhaaf en van de klassieke villa’s aan de Velperweg tot de woonerven in Elderveld. De komende jaren gaan we de diverse karakters van onze wijken verder versterken. Dit doen we door bij transformaties, herontwikkelingen, verbouwingen en herinrichting van straten de cultuurhistorische waarden, overige kwaliteiten en ligging van een wijk als vertrekpunt te nemen voor ruimtelijke verbeteringen. We werken vanuit de ontwerpstijl van de wijk (met name bij beschermde stadsgezichten) en met een menselijke maat. Wijkvisies dragen bij om de karakteristiek per wijk te duiden. Een mooi voorbeeld is de visie voor Elden, waarin de wijkbewoners vragen om waardering en bescherming van de dorpse identiteit.

We transformeren onze straten en pleinen tot aantrekkelijke groene ontmoetingsplekken

Om de leefbaarheid van onze stad in de toekomst te verbeteren zorgen we voor een andere inrichting van ons openbaar gebied. Een inrichting die ruimte geeft aan schone vormen van mobiliteit. Onze straten en pleinen maken we groener met meer ruimte voor ontmoeten, spelen en bewegen voor iedereen. Hierdoor maken de wijken socialer- en gezonder. De inrichting van de buitenruimte stemmen we af op het onderliggende landschap, de stedenbouwkundige karakteristiek en de klimaatopgave van een buurt. Waar een combinatie ligt met cultuurhistorische thema’s, pakken we die kansen.

Aandacht is er voor de leefbaarheid rond de verschillende invals- en verbindingswegen in de stad. Door het aantal auto’s te verminderen of de snelheden te verlagen creëren we aantrekkelijke verblijfsgebieden met veel groen en ontmoetingsfuncties. De beleving van de stad moet vanaf deze routes centraal staan. Aantrekkelijke routes als toegangspoorten van de stad. Een voorbeeld is de Apeldoornseweg, op deze weg rijd je eerst door het bos met doorzichten naar velden en af en toe wat bebouwing. Vervolgens zie je de villa’s en daarna beleef je de stad met steeds dichtere bebouwing en steeds meer voorzieningen en levendigheid op straat.

Bij het aantrekkelijker maken van onze openbare buitenruimten kan de inrichting van de buitenruimte van particulieren (bij instellingen, kantoren, particuliere tuinen en erven) niet achterblijven. Deze dragen immers voor een belangrijk deel bij aan het groene karakter van onze stad. We gaan dit groen daarom beter beschermen en we stimuleren de aanleg van meer groen in deze gebieden.

We ontwikkelen een kwaliteitskader voor verdichting

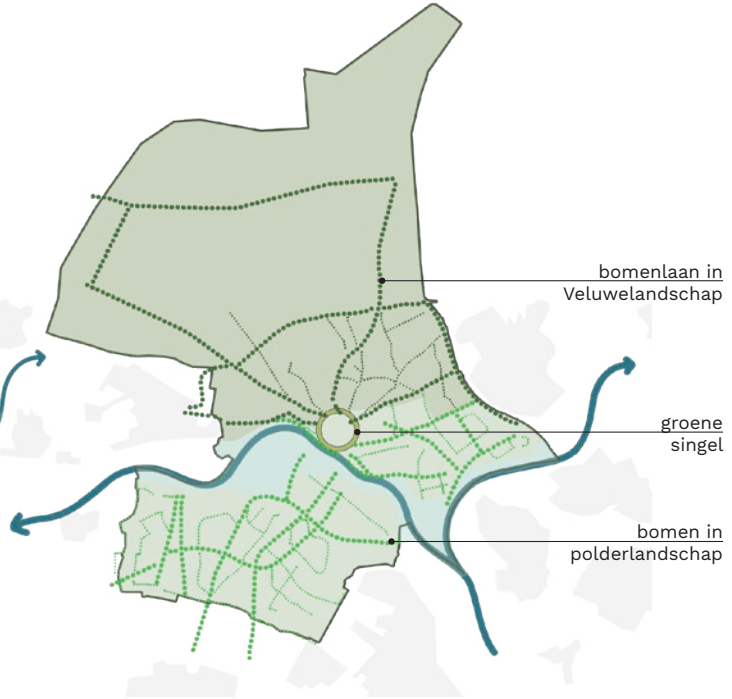
We koesteren onze fraaie landschappen, parken en polderlinten. Deze zijn verankerd in het groenblauwe netwerk en vormen onze aantrekkelijke woonomgeving. Dat betekent niet dat verandering en gebiedsdynamiek worden geweerd. Het betekent dat de stad bij zichzelf blijft; het DNA en de ruimtelijke kwaliteit als vertrekpunt. Om te bouwen gaan we op zoek naar plekken in of direct aan de bestaande stad. Daarbij maken we het liefst gebruik van goed bereikbare plekken in en rond het centrum, de omgeving van treinstations en (winkel)centra. Maar er zijn ook andere locaties binnen de stad waar gebouwd gaat worden. Bouwen in de bestaande stad is altijd maatwerk en heeft overal zijn specifieke uitdagingen. Daarom stellen we een omgevingskwaliteitskader voor de stad op, waarin de samenhang tussen de waarden geborgd is. In dit kader geven we aan welke kwaliteiten we willen versterken en waar verdichting kan bijdragen aan de karakteristiek van het gebied. Voorwaarde is dat de nieuwe bebouwing extra omgevingskwaliteit toevoegt aan de stad en dat openbare ruimte altijd publiek toegankelijk blijft. Dit kan door het creëren van een ontmoetingsplek, het toevoegen van groen, het herbestemmen van monumentale objecten. Maar afschermende bebouwing kan bijvoorbeeld ook bijdragen aan het verminderen van geluid voor de omgeving. De menselijke maat en schaal spelen een belangrijke rol bij de inpassing van nieuwe bebouwing en met name hoogbouw. Ook de mogelijke overlast voor de directe leefomgeving (schaduw en windhinder) wegen we hierbij mee. Participatie door omwonenden en ander direct belanghebbenden is noodzakelijk. Met herstructurering kunnen door het efficiënte ruimtegebruik soms meer woningen worden gerealiseerd. Dit geldt vooral voor naoorlogse woningen en wijken met opgaven voor verduurzaming en herstel van de ruimtelijke structuur. Een andere oplossingsrichting is transformatie. Bijvoorbeeld door bestaande gezinswoningen om te vormen naar eenpersoonshuishoudens. Met goede stallingsvoorzieningen en parkeeroplossingen zorgen we voor behoud van ruimtelijke kwaliteit in het openbaar gebied. In alle gevallen moet ontwikkeling bijdragen aan een verbetering van de ruimtelijke- en omgevingskwaliteit.

We maken onze stad duurzaam aantrekkelijk

De Arnhemse monumenten en stadsgezichten geven de stad haar unieke karakter en daar zijn we zuinig op. Omdat we willen dat ons waardevolle erfgoed nog eeuwen mee kan, zorgen we dat ook deze gebouwen beter worden geïsoleerd en kunnen omschakelen naar duurzame energiebronnen. Afstemming tussen verduurzaming en behoud van beschermde monumentale waarden is hierbij essentieel.



Afbeelding 5.5 Groen-blauwe vlakken in Arnhem



Afbeelding 5.6 Groen-blauwe lijnen in Arnhem

5.2 Een groene, gezonde en veilige stad

Het Arnhems groen draagt bij aan de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners. De groene ruimte nodigt uit tot bewegen en sporten. Daarnaast heeft groen een sociale functie: mensen ontmoeten elkaar. Het bevordert de psychische gezondheid en de veiligheid en beperkt het gevoel van eenzaamheid (onder andere bij ouderen). De komende jaren gaan we veel woningen in de stad bijbouwen. Hiermee sparen we het groen en de natuur buiten de stad, maar we moeten ook zorgen dat er ín de stad voldoende groen aanwezig blijft. Bij de verstedelijkingsopgave is een klimaatbestendige, schone, biodiverse, veilige en gezonde leefomgeving belangrijk. Ontwikkelen van toegankelijk en aantrekkelijk groen in de nabije omgeving is een cruciaal uitgangspunt.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

In de groene ontwikkeling van de stad kijken we verder dan de gemeentegrenzen van Arnhem. Zo werken we in Euregio Rijn-Waal samen op het gebied van ons water en kijken we samen met de gemeenten om ons heen hoe we de regio als geheel kunnen vergroenen en gezonder maken. Park Lingezegen is een mooi voorbeeld. Dit landschapspark tussen Arnhem en Nijmegen bedient inwoners uit alle omliggende gemeenten. Het park is als groot, groen recreatiegebied tussen groeiende steden en dorpen een uiting van de balans tussen groei en leefkwaliteit in de regio.

We beschermen en verbeteren ons stadsklimaat

Nieuwe duurzame energiebronnen (windmolens, zonne-energie) passen we met behoud van de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden in. Ook klimaatadaptatiemaatregelen vragen ruimte, zowel boven als in de grond. Afstemming en regie op de inpassing van al deze maatregelen is nodig. Voor een aantrekkelijke, gezonde stad is een klimaatbestendige, schone en gezonde leefomgeving een randvoorwaarde. Een stad die goed is voor mens, dier en leefomgeving met goed toegankelijk en aantrekkelijk groen. De thema's water, hitte en droogte spelen bij herinrichting en herontwikkeling een belangrijke rol.

We gaan ons groen nog beter met elkaar verbinden

De stedelijke en de groene ontwikkeling van de stad gaan hand in hand. Dit doen we door de bestaande groengebieden in en buiten de stad nog beter met elkaar te verbinden. Zo kunnen we op een aantrekkelijke manier van het ene park naar het andere park komen. Deze verbindingen zijn niet alleen goed voor mensen, maar ook voor dieren en planten. Op die manier kunnen we straks via groene verbindingen van de Veluwe via de parken naar de Rijn en de IJssel en van park Lingezegen naar Stadsblokken en Meinerswijk. Ook tussen de wijken en de parken zorgen we voor meer groene en veilige verbindingen, zodat het vanuit een wijk nooit te ver is voor een ontspannen wandeling of een picknick in het park.

We maken onze wijken veiliger

Een leefbare stad is een veilige stad. We maken onze wijken veiliger door wijken gemengder te maken. Dit betekent een mix van koop en huur, jong en oud, rijk en arm. De ongelijkheid die van generatie op generatie overgaat, laten we achter ons. Voor iedereen in Arnhem is het fijn opgroeien in veilige en leefbare wijken. De buurt waarin kinderen en jongeren wonen en naar school gaan is een veilige plek die hen beschermt, uitdaagt en weerbaar maakt. We voorkomen concentraties van kwetsbare mensen en mensen met een hulpvraag. Daarnaast zorgen we voor meer ogen op straat. Dit doen we door functies te mengen, zodat er op alle tijden van de dag wat te doen is in een gebied. Bij de inrichting van het openbaar gebied en bij inpassing of aanpassing van bebouwing zorgen we dat veel ramen en zichtlijnen naar de openbare ruimte gericht zijn. Dit zorgt voor meer betrokkenheid van bewoners bij hun straat en draagt bij aan de sociale veiligheid. We houden onze straten en pleinen schoon, heel en veilig en zorgen voor een inrichting van het openbaar gebied gericht op snelheidsverlaging van auto en scooter.

We erkennen dat de kwaliteit van de leefomgeving mede bepaald wordt door de fysieke veiligheid. Daarnaast zorgen we bij de inrichting van onze stad dat we risico's op gevaarlijke situaties zoveel mogelijk voorkomen of beperken. Dit doen we door eerst te kijken naar manieren om de oorzaak van het risico te verkleinen. Als de veiligheid daar niet verhoogd kan worden, is de volgende stap de omgeving zo in te richten dat het risico wordt beperkt. Bijvoorbeeld door kwetsbare groepen beter te schermen. Mocht dat niet mogelijk zijn, zorgen we ervoor dat de gebouwen en de omgeving mogelijkheden bieden om te schuilen bij gevaar. Verder willen we dat de inrichting van onze gebieden bijdraagt aan een snelle en effectieve hulpverlening. Hulpverleners kunnen sneller optreden als goed is nagedacht over hun bereikbaarheid en aanrijdroutes.



Afbeelding 5.7 Musis Sacrum in Park Lauwersgracht

In de wijken zorgen we voor voldoende speel-, sport- en ontmoetingsruimtes

Bewegen is een belangrijk middel voor gezondheid, maar ook voor inwoners om elkaar te ontmoeten. Het versterkt zo de sociale cohesie en veiligheid in onze wijken. Hierbij hoeft niet uitsluitend gedacht te worden aan de klassieke vorm van sporten via een vereniging, waarbij de sportbeoefening voorop staat. Het kan ook gaan om een wandeling, elkaar ontmoeten tijdens het spelen van de kinderen of een potje jeu de boules. We zien de sportparken als een belangrijke ontmoetingsplek voor de wijken. De voetbal- en hockeyvelden bieden overdag kansen, want dan worden ze vaak weinig gebruikt door de verenigingen. We willen toe naar sportparken die het hart vormen van de wijk als beweeg- en ontmoetingsplek. Open sportparken, waar allerlei activiteiten plaatsvinden naast de verenigingssport. Voor bijvoorbeeld jongeren die frisbeeën of voor senioren die voordat ze gaan wandelen samen koffiedrinken. Dit vraagt van sportverenigingen om naast focus op de sport ook aandacht te hebben voor de sociale rol die zij voor de wijk kunnen bieden

We zorgen voor voldoende maatschappelijke voorzieningen in de wijk

Onze bevolking neemt toe en vergrijst. De behoefte aan zorgvoorzieningen in de wijk neemt door beide ontwikkelingen toe.
Maar de bouw van extra woningen in de stad kan er ook toe leiden dat er meer behoefte is aan kinderdagverblijven, scholen of andere maatschappelijke voorzieningen. We zorgen er daarom voor dat het aanbod aan maatschappelijke voorzieningen goed kan blijven aansluiten op de (demografische) ontwikkeling van een wijk.

Een gezonde stad is een rookvrije stad

We zetten in op een gezond en leefbare Arnhem, waarbij we blijven inzetten op het bevorderen van de gezondheidskwaliteit. Daarbij zien we het belang van een rook- en tabaksvrije leefomgeving. Deze ambitie pakken we op en werken we verder uit. Op deze manier geven we invulling aan een toekomstig rookvrije leefomgeving.

We zorgen voor een betere toegang van gebouwen en buitenruimten voor alle Arnhemmers

We willen iedereen in staat stellen om zelfstandig te kunnen genieten van alles wat Arnhem te bieden heeft. Bij de inrichting van onze buitenruimten, waaronder ook de speelplekken en parken, en de realisatie van gebouwen zorgen we daarom dat deze goed toegankelijk zijn voor ouderen en mensen met een beperking. We zorgen vanaf de start van een (beleids)proces dat we inwoners met een beperking (en organisaties zoals het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten - Apcg en Bijzonder in Arnhem) als ervaringsdeskundigen betrekken. Op basis van 'Niets over ons zonder ons'-principe uit VN-verdrag Handicap.

We spelen in op een veranderende beweegcultuur in een groeiende stad

Waar het aantal mensen dat bij verenigingen sport langzaamaan daalt, zien we juist dat het aantal mensen dat bij commerciële aanbieders of in de eigen leefomgeving sport, stijgt. Er is een sterke wens om in de eigen buurt, in het park, of elders in de openbare ruimte, te sporten en te bewegen. Hier gaan we de openbare ruimte op inrichten, maar zonder dat ecologische, klimaat- en erfgoedwaarden in de knel komen. Het gebruik van de openbare ruimte moet aansluiten op de draagkracht van het gebied. De intensiteit, het gebruik, de frequentie en de duur kunnen verschillen per locatie.

We ontwikkelen nieuwe woningen bij groen of aan een aantrekkelijke route

We zorgen dat we onze bestaande buurten vergroenen en dat het vanaf een woning nooit ver lopen is naar het groen. Dit kan door nieuwe woningen in de buurt van bestaande groenvoorzieningen te bouwen en door bij nieuwbouw ook te zorgen voor groen en groene routes. Daarnaast zorgen we voor aantrekkelijke en veilige verbindingen naar groengebieden. Op die manier kunnen mensen die wat verder van het groen wonen op een prettige manier het groen bereiken en de natuur beleven.

We blijven inzetten op de gebiedsgerichte milieubenadering

Voor een gezonde stad is de milieukwaliteit belangrijk. Dit betekent het terugdringen van het lawaai in de stad en een gezonde lucht-, water en bodemkwaliteit. We beseffen dat het op de ene plek in de stad drukker is dan op de andere. Om die reden hanteren we een gebiedsgericht milieubeleid. Dit betekent dat we onze milieuambities afstemmen op de levendigheid en het gebruik van een gebied. In de binnenstad en andere belangrijke centra in de stad en langs de doorgaande wegen waar veel voorzieningen aanwezig zijn, kunnen we andere normen accepteren dan in een buitenwijk. Daar moet echter wel wat tegenover staan, zoals het beschikken over een geluidsluwe buitenruimte, een park of groene route op korte afstand en een hoog voorzieningenniveau. Een gebiedsgerichte benadering vraagt ook om een goede monitoring van de milieusituatie. We streven naar het voldoen aan de gezondheidsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO)

We beperken overlast van extreme buien

De aanwezige hoogteverschillen maken met name Arnhem Noord kwetsbaar voor afstromend regenwater. Om het risico op wateroverlast bij extreme buien te verminderen, moeten we water langer vasthouden in de hoger gelegen gebieden, sneller afvoeren uit de lagergelegen gebieden en voorkomen dat er te veel regenwater in gemengde riolen terechtkomt. Daarom gaan we aan de slag met het verminderen van verhardingen in de openbare ruimte, maar ook in particuliere tuinen en erven. We gaan door met het afkoppelen van



Afbeelding 5.8 Bewegen en ontmoeten in Arnhem

hemelwater. Bij nieuwbouw koppelen we al het regenwater af, hierdoor wordt het regenwater niet meer afgevoerd naar de waterzuivering. Bij renovatie en herinrichting van de openbare ruimte koppelen we maximaal af.

We bereiden onze stad voor op droge perioden

Langdurige droogte kan ons groen aantasten en leidt tot lagere waterstanden in beken, vijvers en rivieren. Dan helpt het als we de bodem als buffer gebruiken en opslag van water mogelijk maken om zoveel mogelijk regenwater op te slaan. Ook hiervoor zorgen we dat we minder verhardingen hebben in de wijken, zowel op straat als in de particuliere tuinen. Daarnaast maken we ons bomenbestand meer divers en geschikter voor droge perioden.

We willen een geschikte bodem en schoon (grond)water

Het Arnhemse grondwater is over het algemeen van hoge kwaliteit en wordt tevens gebruikt als drinkwater, proceswater, koelwater, voor energiewinning en is de bron van de Arnhemse beken. Het grondwatersysteem en de bodemdiversiteit zijn belangrijke dragers van ecosystemen. Voor een gezondere stad zetten we in op bodems die geschikt zijn voor wat we erop doen en beschermen we ons grondwater voor onze drinkwatervoorzieningen Voor een gezond klimaat is ook behouden en verbeteren van een goede waterkwaliteit belangrijk. We voorkomen nieuwe verontreiniging of aantasting en we beheren op duurzame en doelmatige wijze resterende historische verontreinigingen. Als kansen zich voordoen om deze verontreinigingen op te heffen dan heeft dat een positief effect op het grondwater, de bodem en het bodemleven.

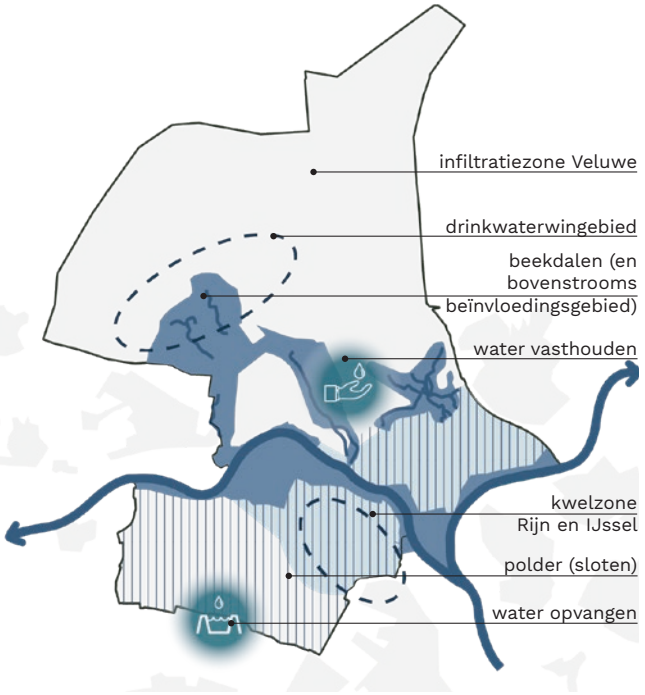
Het gebruik van onze stad door de jaren heen heeft in delen van de stad geleid tot te veel lood in de bovengrond. We zetten ons in om samen met bewoners ervoor te zorgen dat buiten spelen, (moes)tuinieren en tegelwippen veilig kan. Ook het gebruik van allerlei ‘moderne’ stoffen (denk aan PFAS, medicijnen, antibiotica en nieuwe chemicaliën) heeft een keerzijde. We houden daarom in de gaten welke ontwikkelingen er zijn en welke invloed dat heeft op het gezond kunnen gebruiken van onze bodem. We wegen bodemkwaliteit mee als onderdeel van een brede afweging over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot de functies.

We zorgen voor meer koelte in de stad

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat onze inwoners, en vooral de kwetsbare Arnhemmers, negatieve gezondheidseffecten ondervinden van de hoge temperaturen. Het gaat dan om de situatie binnen- en buitenshuis. We zorgen voor goede groeiplaatsen voor bomen zodat deze straks beschikken over een fraaie kroon die veel schaduw en verkoeling biedt. Bij hitte-eilanden, zoals bedrijventerreinen, de binnenstad, oudere wijken en Kronenburg, moeten stadsbomen, groene pleinen, daken en gevels de oplopende temperaturen tijdens de zomer reduceren. Daarom realiseren we het koele netwerk van



Afbeelding 5.9 Hittestress Arnhem



Afbeelding 5.10 Water in Arnhem

schaduwroutes en koele plekken. Daarnaast stimuleren we eigenaren en gebruikers om hun eigen tuinen en erven verder te vergroenen.

We zorgen voor meer natuur en biodiversiteit in en om de stad

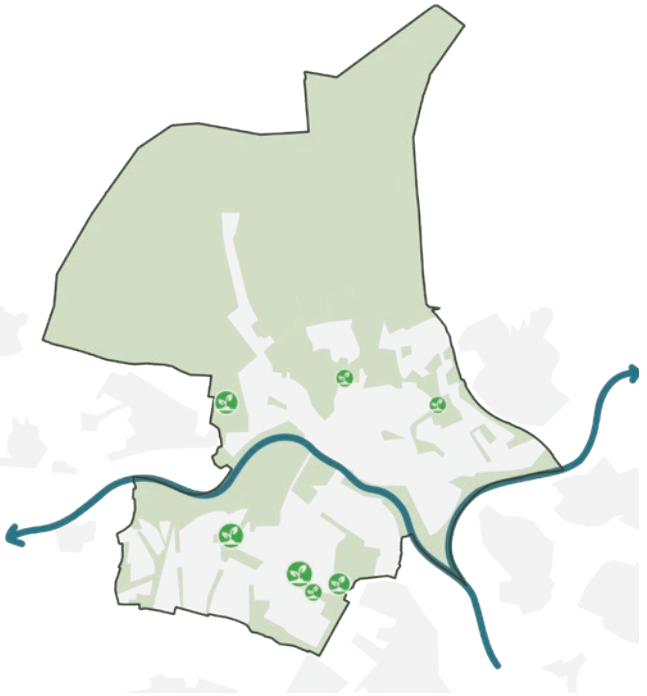
De natuurwaarden staan onder druk. Er zijn sterke aanwijzingen dat in de afgelopen decennia de hoeveelheid insecten met driekwart is afgenomen. Daarom gaan we werken aan het vergroten van de biodiversiteit, het erkennen van de intrinsieke waarden van de natuur en de dieren die daarin leven en het verbeteren van dierenwelzijn. De Veluwe verzuurt door het neerslaan van stikstof op de bodem. Steden worden steeds belangrijker voor biodiversiteit. Een groot deel van het Arnhems groen is onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk en van Europees Natura 2000-gebied. We koesteren en blijven investeren in waardevolle natuurwaarden van het groenblauwe raamwerk dat de natuur ver de stad in brengt. Het vergroot de natuurbeleving dichtbij huis, zorgt voor meer biodiversiteit en voor een klimaatadaptieve stad. Een gezonde bodem, goede waterkwaliteit, meer diversiteit in groen en het verbinden en onthekken van natuur zijn hierbij belangrijk. Bij de realisatie van (nieuw)bouw is natuurinclusief bouwen en inrichten het uitgangspunt. Ook op gebouw-, straat- en tuinniveau zorgen we dat de inrichting bijdraagt aan de biodiversiteit. In een deel van onze parken en natuurgebieden kijken we goed welke gebieden geschikt zijn voor de wat intensievere recreatie en evenementen en in welke gebieden rust en nachtelijke donkerte voorop staan. Onnodige lichthinder voor mens en dier is in de hele stad een aandachtspunt.

We stimuleren natuurinclusieve landbouw

Landbouw en natuur zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden en vormen de schakels van natuurinclusieve landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw kenmerkt zich door de afwezigheid van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, een goede bodem- en waterkwaliteit, en dierenwelzijn. Het zorgen voor het land en de aarde, het zorgen voor elkaar en het zorgen voor het grotere geheel vormen de basis van natuurinclusieve (stads)landbouw. Natuurinclusieve (stads)landbouw draagt bij aan een groene, klimaatadaptieve, circulaire, sociale, inclusieve en bruisende stad met een gezonde woon-, werk- en leefomgeving.

Natuurinclusieve (stads)landbouw heeft als uitgangspunt het continu streven naar het sluiten van lokale kringlopen. We onderschrijven het belang van een duurzame regionale voedselketen en de regionale voedselvoorziening. We zetten in op het verkorten van de ketens van de voedselproductie en streven naar meer verbinding tussen stad en ommeland en tussen producent en consument. We streven naar het versterken van de lokale economie en we stimuleren en faciliteren concepten en initiatieven voor lokale en regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We wijzen in en om de stad locaties aan, specifiek gericht op en bestemd voor lokale/regionale voedselproductie, natuurinclusieve (stads)landbouw en de eetbare stad. We zorgen tenslotte voor promotie, educatie en bewustwording ten aanzien van lokaal voedsel en gezondheid. “

Daarnaast nemen we het bestaande en toekomstige beleid met betrekking tot dit onderwerp op in het overzicht in hoofdstuk 7. Waaronder het opstellen van een visie op duurzame (stads)landbouw en regionaal voedsel.



Afbeelding 5.11 Stadslandbouw initiatieven



Afbeelding 5.12 Park Sonsbeek

5.3 Een vitale stad

Arnhem wil een veerkrachtige stad zijn. Een duurzame en dynamische economie is cruciaal in relatie tot de andere uitdagingen die de stad kent. Zoals het welzijn van haar inwoners, onze mobiliteit en bereikbaarheid, de woningbouw en ruimtelijke kwaliteit en de energietransitie. De aanwezigheid van banen, innovaties en investeringen is een impuls voor de ontwikkeling van de welvarendheid van de stad. De werklocaties in Arnhem spelen daarin een cruciale rol. Onder werklocaties verstaan we naast de bedrijventerreinen en kantorenlocaties ook andere delen van de stad waar gewerkt wordt. Zoals de binnenstad en woonwijken. Daarom investeren we de komende jaren in economische kracht, in nieuwe bedrijvigheid, in toekomstbestendige werklocaties en in sterke wijken met voldoende werkgelegenheid en een hoog voorzieningenniveau. Een sterk energiecluster is daarbij ons vlaggenschip.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Economisch kan Arnhem niet los worden gezien van de regio. We werken samen met andere gemeenten zodat we ons als één aantrekkelijke regio kunnen positioneren en niet elkaars concurrent worden. Economisch maakt deze regio zich sterk voor topsectoren Energy, Food en Health & Hightech, waarbij elk deelgebied in de regio zijn eigen specialisaties heeft die elkaar onderling kunnen versterken. Arnhem onderscheidt zich binnen de regio door enkele kenmerkende economische speerpunten, waaronder energie, bruisende binnenstad met veel culturele instellingen, creatieve industrie & ontwerp, regionaal dienstencentrum en gezondheid & sport.

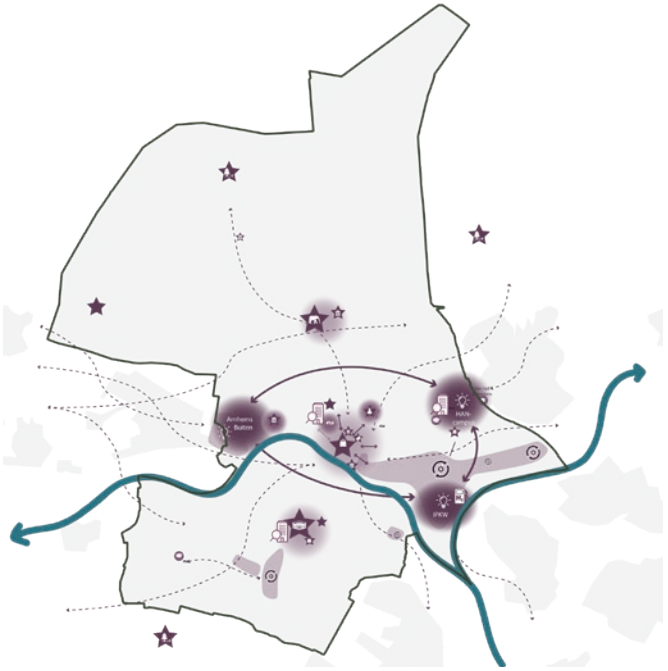
We maken Arnhem koploper in energietransitie en circulariteit

De energietransitie en de ontwikkeling naar een circulaire economie biedt grote kansen. Om koploper te blijven op energiegebied, maken en houden we onze stad aantrekkelijk voor startups en innovatieve bedrijven in de energiesector. Daarnaast gaan we de energiesector beter verbinden aan de aanwezige creatieve industrie en het midden- en kleinbedrijf. Ook versterken we de verbinding tussen IPKW, Arnhems Buiten en Kenniscampus regio Arnhem. Zodat deze drie energy-hotspots het fundament vormen in de innovatie- en kennisontwikkeling in Arnhem. De ontwikkeling van innovatielab Connectr is een voorbeeld van hoe dit in praktijk gestalte krijgt. Voor de energietransitie zijn heldere regelgeving en samenwerking tussen alle bestuurslagen van overheden van belang. We zien onze energieambities niet los van de transitie naar een circulaire economie. We werken de komende jaren toe naar circulaire bouw en inrichting van de openbare ruimte. Dit doen we door gebruik te maken van duurzame grondstoffen, het stimuleren van hergebruik en het realiseren van gebouwen die ook in de toekomst voldoen aan de behoeften.

Zowel in onze circulaire aanpak als in de energietransitie beseffen we dat nieuwe innovatieve methoden gepaard kunnen gaan met onzekere risico's. Om de gevolgen voor de gezondheid zoveel mogelijk te beperken hanteren we hierbij het voorzorgsbeginsel uit de Omgevingswet (zie ook paragraaf 7.2)

We investeren in mensen

De krapte op de arbeidsmarkt is, net als in de rest van Nederland, de komende jaren één van de grotere economische uitdagingen in Arnhem en de regio. Bedrijven moeten kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief geschoold personeel. Daarnaast moeten onze inwoners en studenten maximaal kunnen profiteren van de extra werkgelegenheid. Hiervoor is samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid van groot belang. Als gemeente spelen we hierin een verbindende en ondersteunende rol. Onze ambitie om koploper te zijn in de energiesector zal ook voor werkgelegenheid zorgen. Daarnaast heeft de



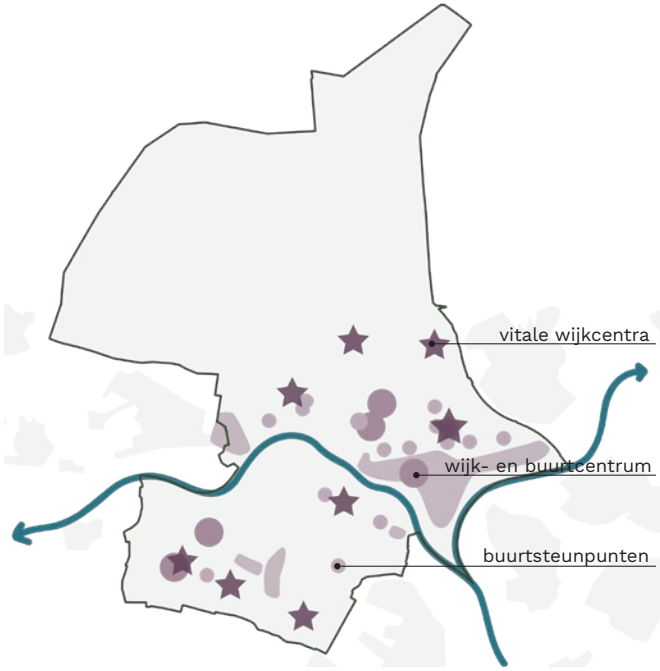
Afbeelding 5.13 Hotspots in Arnhem

coronacrisis voor een verschuiving gezorgd in de werkgelegenheid binnen sectoren, waardoor het belang van omscholing en begeleiding van werk naar werk is toegenomen. Het streven binnen het arbeidsmarktvraagstuk is een passende baan voor alle Arnhemmers.

De binnenstad en onze stadsdeelcentra blijven de plekken om elkaar te ontmoeten

De binnenstad van Arnhem is het bruisende brandpunt van de stad en de regio. Het kernwinkelgebied blijft een belangrijke trekker, samen met de horeca en cultuur. Daarnaast is de binnenstad samen met de omgeving van station Arnhem Centraal een belangrijke woon- en werklocatie. Om al deze functies te huisvesten, ontwikkelt het centrum zich steeds meer tot een stedelijk multifunctioneel gebied met hoge dichtheden. De binnenstad transformeert daarbij van een place to buy naar een place to meet, waarbij het winkelhart compacter wordt en de kernwaarden groen, creatief en vrij nadrukkelijker aanwezig zijn. De binnenstad wordt daarmee ook aantrekkelijker voor bezoekers en toeristen die natuur, cultuur en ontmoeting willen combineren.

De grote stadsdeelcentra Kronenburg en Presikhaaf transformeren naar full service centers. De komende jaren gaan we met de omgeving van beide centra aan de slag zodat hier winkelen, horeca, beleven, cultuur, zorg en ontmoeten centraal staan. In de gebiedsuitwerkingen in hoofdstuk 6 gaan we hier nader op in.



Afbeelding 5.14 Wijkcentra in Arnhem

We maken onze werklocaties toekomstbestendig

We willen onze werklocaties optimaal benutten. Dat betekent dat deze ruimte moeten bieden aan bedrijven die zorgen voor veel arbeidsplaatsen voor Arnhemmers en/of bedrijven die zich vooral richten op de sterke sectoren in Arnhem, zoals energy, dienstverlening, de creatieve industrie en ontwerp en circulariteit. Het traditionele MKB heeft daarbij ook zijn plek op de werklocaties. Bij het bouwen van nieuwe woningen in de stad houden we rekening met de bestaande werklocaties. We gaan werklocaties duiden met diverse typen werkmilieus, waarmee duidelijk wordt welke plekken in de stad geschikt zijn voor het mengen van wonen met werken. Ook geven we aan op welke werklocaties geen ruimte is voor functiemening, waardoor inzichtelijk wordt welke werklocaties primair bedoeld zijn voor bedrijvigheid. Dit kan zijn voor bedrijven die meer (milieu)ruimte nodig hebben, zoals bedrijven voor de circulaire economie. Maar ook clusters van kantoor- en dienstverlenende functies. Om de beschikbare ruimte zo efficiënt mogelijk te benutten wordt ook onderzocht hoe en waar verdichten op werklocaties voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid kan zorgen. Daarbij wordt de leefbaarheid op werklocaties meegenomen. De werklocaties moeten een fijne, prettige en veilige plek zijn om te werken en te ondernemen. We verwachten dat we door een goede inrichting van de ruimte en technische oplossingen veel kunnen bereiken, waardoor we de schaarse ruimte in de stad efficiënter kunnen gebruiken.

We zorgen voor goed bereikbare kantoren voor zakelijke dienstverlening en overheidsdiensten

Arnhem is een bovenregionaal dienstencentrum. De aanwezigheid van onder andere de branches juridisch en accountancy en ingenieurs- en adviesbureaus zorgt voor een sterke mix aan zakelijke diensten in de stad. Daarnaast huisvest het Bestuurskwartier diverse overheidsdiensten van provincie, gemeente, politie en openbaar ministerie. Om onze positie als dienstenstad te kunnen blijven versterken, zijn voldoende kwalitatieve kantoormeters op toekomstbestendige kantoorlocaties belangrijk. Dit betekent dat kantoren die hier niet aan voldoen mogelijk ook gebruikt kunnen worden voor andere functies.

Door de coronapandemie zijn we meer thuis gaan werken. De verwachting is dat het kantoor meer een functie als ontmoetingsplek en minder als standaard werkplek krijgt, waardoor er geen grote afname van kantoormeters te verwachten is. De verwachting is ook dat kantoren bij stationslocaties populair zullen blijven. Dit wordt

mede gestimuleerd door de positie van station Arnhem in het internationale netwerk Amsterdam - Duitsland (Ruhrgebied/ Berlijn). Bedrijven kiezen daarbij vaker voor meerdere kleinere locaties met spreiding over het land. Dergelijke locaties moeten goed bereikbaar zijn en de stations bieden op dat vlak de beste mogelijkheden, vanwege de centrale ligging en de toegankelijkheid van het openbaar vervoer. Om op deze plekken aan de vraag te kunnen blijven voldoen is het behoud van bestaande kantoorfuncties in, en het verdichten rondom stationslocaties noodzakelijk.

We versterken onze creatieve industrie en de ontwerp- en cultuursector

Arnhem kent een brede creatieve sector variërend van kunst, cultuur en mode tot creatieve (maak) industrie en innovaties door kruisbestuivingen tussen sectoren. Deze innovatieve en creatieve ondernemers vormen een meerwaarde voor de bestaande bedrijvigheid en het vestigingsklimaat en hebben potentie door te groeien tot zelfstandige Arnhemse werkgevers. De huisvesting voor creatieve ondernemers staat onder druk en nemen we actief mee bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de stad. We blijven inzetten op het Modekwartier dat tientallen winkels en bedrijfsruimten huisvest op het gebied van mode en design en een aantrekkende werking heeft op winkelend publiek. De meer creatieve en innovatieve werkgelegenheid huisvest zich onder andere op Coehoorn en op het IPKW-terrein, dat een broedplaats vormt voor starters. Ook in andere delen van de stad kan ruimte ontstaan voor creatieve ondernemerschap. Zoals de binnenstad en nieuwe gebiedsontwikkelingen rondom Rijnpark.

We versterken de wijkvoorzieningen en maken werken in de wijk mogelijk

Online winkelen, digitaal zakendoen en thuiswerken zijn blijvend van invloed op de inrichting van de stad. In Arnhem vinden we het belangrijk dat iedere wijk en buurt kan beschikken over dagelijkse voorzieningen. Door woningen toe te voegen nabij bestaande winkelcentra blijft het aantal bezoekers aan deze voorzieningen op peil. Wijkcentra verrijken we met voldoende maatschappelijke functies, zoals huisartsenposten en buurtcentra. Zo kunnen ze zich ontwikkelen tot de ‘huiskamers’ van de buurt. Daarnaast ondersteunen we de wijkeconomie door het ontwikkelen van kleinschalige bedrijfsruimte en nieuwe mixvormen van wonen, werken en horeca.

We blijven inzetten op gezondheid en sport

De sector gezondheids- en welzijnszorg is met ruim 19.000 banen (circa 18% van het totaal aantal banen) een belangrijke sector in de structuur van de Arnhemse economie. Mede vanwege het toenemend aantal ouderen zal de gezondheids- en welzijnssector op termijn een nog belangrijkere positie innemen. Aandachtspunt is daarom ook de toenemende krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast vormt sport een belangrijk onderdeel van de stad Arnhem: met Papendal/NOC-NSF en Vitesse/ Gelredome huisvest Arnhem twee symbolen op sportief gebied waar omheen diverse grote sportevenementen worden georganiseerd.



Afbeelding 5.15 Sonsbeeksingel in Klarendal

5.4 Een stad waar het goed wonen is

Om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden, moeten er meer woningen worden gerealiseerd de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen en voor alle doelgroepen: aantrekkelijke levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, sociale woningbouw in goedkoop en betaalbaar segment, de categorie middenhuur en het hogere segment. Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, vrijesectorhuur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Ook de woningmarkt beperkt zich niet tot de Arnhemse gemeentegrenzen. Als centrumstad heeft Arnhem dan ook verschillende verbindingen met de omliggende gemeenten. De regio biedt op dit moment een palet aan woonmilieus, waarin Arnhem haar eigen duidelijke positie heeft. Dit betekent bijvoorbeeld dat verhoudingsgewijs veel mensen met een laag inkomen of ondersteuningsbehoefte naar Arnhem komen. Arnhem pakt dit op, maar wel in afstemming met buurgemeenten, om te komen tot een gezond regionaal evenwicht. Dit krijgt onder meer gestalte in de gezamenlijke afstemming over voldoende en juiste nieuwbouw in Arnhem en omgeving. Samen met de omliggende gemeenten gaan we invulling geven aan de regionale woonbehoeften.

We bouwen nieuwe woningen bij

Arnhem trekt net als andere steden in Nederland steeds meer inwoners aan. Tegelijk worden de huishoudens steeds kleiner. Daarom moeten we zorgen dat we meer woningen bijbouwen. De vraag in de periode 2020-2030 is ca 7.000 nieuwe woningen. Daarna verwachten we nog steeds een groei. Ook na 2030 moeten we dus blijven bouwen. We denken dan aan ongeveer 7.000 tot 9.000 woningen. Hiermee wordt de woningvoorraad in Arnhem tot 2040 met 16.000 woningen uitgebreid (dit is een deel van de regionale opgave zoals vastgelegd in de woondeal, zie H 3.1 demografische veranderingen).

We passen bestaande woningen aan

De woningvraag richt zich niet alleen op het bouwen van extra woningen, maar ook het aanpassen van bestaande woningen of het zorgen voor andere verhoudingen. De vraag naar bepaalde type woningen is namelijk niet altijd in balans met het aanbod van deze woningen. De komende jaren gaan we dan ook aan de slag met het aanpassen van woningen. Dit kan bijvoorbeeld door het splitsen van woningen of het zorgen dat een woning levensloopbestendig wordt.

We bouwen tijdelijke of verplaatsbare woningen

Om snel in te kunnen spelen op de woningvraag gaan we ook tijdelijke of verplaatsbare woningen bouwen. De bouw hiervan duurt korter en gebeurt vaak deels in de fabriek, waardoor er minder overlast is voor de omgeving. Daarnaast kunnen deze woningen bijvoorbeeld neergezet worden in zogenaamde pauzelandschappen, waar een functie is verdwenen en nog geen nieuwe bestemming is.

We houden wonen betaalbaar

De groei van de stad bestaat voor een groot deel uit eenpersoonshuishoudens die een huur- of koopwoning zoeken in de betaalbare categorie. Deze groep komt maar moeizaam aan een passende woning. Enerzijds door de beperkte beschikbaarheid van de sociale huurwoningen en anderzijds door (financiële) drempels op de particuliere huurmarkt. Ook toegang tot de koopmarkt is voor starters en eenpersoonshuishoudens moeizaam. Om de toegang tot de Arnhemse woningmarkt te verbeteren voor deze groepen zijn verschillende maatregelen nodig. We vergroten het sociale woningaanbod bij nieuwbouw en maken een kwaliteitsslag in het bestaande woningaanbod om de doorstroming te bevorderen. Met name in Arnhem Zuid worden hier positieve resultaten verwacht.

We gaan meer mixen

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen voor grotere diversiteit in de wijken. Zo kijken we of de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kan verbeteren. We streven naar gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze andere mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen.

We bouwen circulair en klimaatadaptief

Bij de bouw van nieuwe woningen en het transformeren van bestaande gebouwen streven we ernaar dit circulair en klimaatadaptief te doen. Dit doen we door duurzame materialen te gebruiken, zoveel mogelijk hergebruik en recycling toe te passen en te zorgen dat de woningen ook in de toekomst aansluiten bij de woningbehoefte. We zorgen voor klimaatmaatregelen als groene daken, bergen van water, en het verminderen van verharding.



Afbeelding 5.16 High Park aan de Velperweg

We zorgen voor sterke wijken

We gaan voor sterke wijken met passende, bereikbare, toegankelijke voorzieningen en een aantrekkelijke en veilige buitenruimte. Straten, pleinen en parken die uitnodigen om er op uit te gaan, te ontmoeten, te bewegen en te spelen. Bij nieuwbouwprojecten staan de veiligheid, het welbevinden en de gezondheid van inwoners centraal. Naast de wijkgebonden aanpak vragen vijf wijken in Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, 't Broek, Presikhaaf en Immerloo/'t Duifje) een meer samenhangende, integrale aanpak. Daarmee willen we de problematiek voor en achter de voordeur verkleinen en de leefbaarheid en sociaaleconomische vitaliteit vergroten. Een gevarieerd aanbod van woningtypen en woonmilieus voor verschillende doelgroepen is daarbij een belangrijk ingrediënt. De gemeente Arnhem zoekt bij deze aanpak de samenwerking met de maatschappelijke partners en het Rijk.

5.5 Ruimte voor schone mobiliteit

Voor de ontwikkeling van Arnhem is schone mobiliteit een belangrijke voorwaarde. Om extra druk op de ruimte door autoverkeer te voorkomen, geven we de komende jaren ruim baan aan lopen, fietsen en openbaar vervoer. De Trolleybus is onze grote trots! Deze duurzame manier van verplaatsen is goed voor de gezondheid en de luchtkwaliteit, zorg voor minder lawaai en vraagt om minder ruimte. Daarnaast zetten we in op bereikbaarheid en toegankelijkheid voor iedereen. Daarbij gebruiken we de bestaande infrastructuur zo goed mogelijk.

We kijken over de grenzen: Arnhem in de regio

Arnhemmers werken of studeren ook buiten de stad en andersom brengen dagelijks veel mensen van buiten Arnhem een bezoek aan de stad voor werk, school, zorg en vrijetijdsbesteding. Arnhem wil goed bereikbaar zijn voor bezoekers en ondernemers, maar dit mag niet ten koste gaan van de leefbaarheid in onze stad. Door uit te gaan van 'wel toegang maar geen doorgang' leggen we de focus op hoe bezoekers het best naar Arnhem kunnen komen. We voeren een sterk ontmoedigingsbeleid op doorgaand verkeer door Arnhem heen. Dit biedt kans om het centrum en omliggende wijken bereikbaar te houden en een woonomgeving te maken waar het aangenaam is om te wonen en prettig is om te verblijven. Wij bieden goede toegang door bezoekers vanuit de regio te verleiden om met (H)OV of de fiets te komen, dan wel de auto aan de randen van de stad of het centrum te laten staan.

We gaan vaker en meer lopen

We gaan het lopen stimuleren. Bij nieuwe ontwikkelingen en bij het inrichten van onze straten en pleinen komt de voetganger op één. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen op veilige loopafstand zijn van hun woning.

...en we pakken sneller de fiets

De fiets, vooral de elektrische fiets, is op afstanden tot 10 of zelfs 20 kilometer een aantrekkelijk alternatief voor de auto. We gaan het fietsen stimuleren met aantrekkelijke (snel)fietsroutes en voldoende stallingsmogelijkheden. Het beleven van het landschap en de stad staat bij deze routes centraal. We zorgen ervoor dat onze werk- en onderwijslocaties, de binnenstad en andere stedelijke bestemmingen, goed, sociaal veilig en comfortabel per fiets te bereiken zijn. De inpassing van fietsroutes vraagt om een integrale en ruimtelijke benadering, vooral in de omgeving van de binnenstad waar het accent op verblijven, ontmoeten en beleven ligt.

We blijven investeren in trolley en trein

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van stad en regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Deze plekken zijn via allerlei vervoersvormen bereikbaar en mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken het op deze plekken niet alleen makkelijk om van het ene vervoermiddel over te stappen op het andere, maar zorgen ook dat het aantrekkelijke plekken zijn waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast bouwen we onze (hoogwaardige) OV-infrastructuur, waaronder Trolley 2.0, verder uit. We zorgen voor een betere benutting van de sporen voor personenvervoer in Arnhem en de daar bijbehorende ongelijkvloerse kruising van Spoorknoop Oost.

We zetten in op de ICE naar Berlijn

Met een internationale trein naar Berlijn vergroten we de aantrekkelijkheid van Arnhem als vestigingslocatie voor de zakelijke dienstverlening. Arnhem heeft daarmee tevens de potentie om uit te groeien tot internationale draaischijf voor de drie (stedelijke) kenniscampussen in de regio – Energy Hotspot Arnhem, Nijmegen (Health Tech) en Ede-Wageningen (Food).

We kunnen op meer plekken laden

Het sterk groeiende elektrisch vervoer vereist ook een toename aan laadinfrastuctuur. Dit geldt voor fietsen, auto's, bussen, deelauto's en stadsdistributie. Laadinfrastructuur bestaat in verschillende vormen en maten en wordt zorgvuldig ingepast in de directe omgeving. We maken hierbij zoveel mogelijk gebruik van het trolleynet dat al in Arnhem aanwezig is.

De bevoorrading van winkels, bedrijven en huishoudens is straks schoon

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We streven naar zowel efficiënte als schone stadslogistiek. Daarom stimuleren we logistieke knooppunten (hubs). Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt

is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grote mobiliteitsimpact.

We passen de stad aan op toekomstig gebruik van alle vormen van vervoer

Door het verbeteren van de bereikbaarheid van onze stad waarbij we prioriteit geven aan de wandelaar, dan de fiets en dan het OV bieden we een goed alternatief voor de auto. Dit betekent dat op sommige plekken in de stad het aantal rijbanen kan afnemen. Daarnaast investeren we in hubs en faciliteren we deelautogebruik en elektrisch laden.

We gaan onderscheid maken in bereikbaarheids-profielen van de verschillende delen (functies) van de stad. In sommige delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan bereikbaarheid met de auto, bijvoorbeeld op de bedrijventerreinen langs de regionale hoofdwegenstructuur. In andere delen van de stad wordt prioriteit gegeven aan lopen, fietsen en het openbaar vervoer. We kunnen daarbij denken aan autoluwe wijken en het terugbrengen van de maximumsnelheid naar 30 km per uur, waar het de verkeersveiligheid en leefbaarheid verbetert. Naast bereikbaarheid van locaties per auto, zijn er ook steeds meer bedrijven die zich juist op locaties met goede OV-bereikbaarheid vestigen.

We bouwen vooral op goed bereikbare plekken

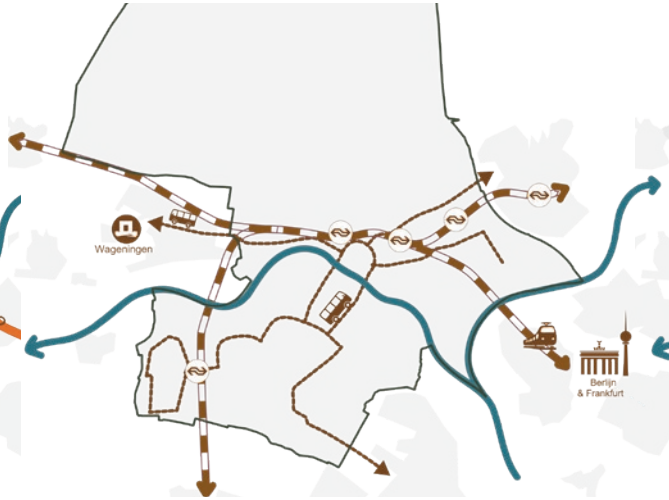
Nieuwe woningen en kantoren realiseren we zo veel mogelijk op plekken die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer en waar de voorzieningen zijn. Denk aan het centrum en gebieden rondom de stations en OV-knooppunten. Op deze plekken zal de auto minder worden gebruikt en profiteren mensen optimaal van het aanwezige openbare vervoer. Voor deze gebieden kan de parkeernorm bij nieuwbouw tot een minimum worden beperkt en kan de schaarse ruimte gebruikt worden voor andere functies.

Er komen lagere parkeernormen voor de hele stad met maatwerk per wijk

Door uit te gaan van lagere parkeernormen kan de ruimte die normaal gesproken gebruikt wordt voor het stallen van auto's gebruikt worden voor meer groen, ontmoeten of bewegen. Randvoorwaarde voor het verlagen van de parkeernorm is het verbeteren van de bereikbaarheid met andere vervoersvormen dan de auto. We houden rekening met bewoners van bestaande wijken die voor hun vervoer geen goed alternatief op de auto hebben. Om te zorgen dat nieuwbouwprojecten minder parkeerplaatsen nodig hebben, zorgen we dat gebouwd wordt op plekken die goed bereikbaar zijn met (hoogwaardig) OV en/of beschikken over alternatieve vormen van vervoer, zoals deelauto's of elektrische fietsen. Een toename van parkeerdruk op de omgeving van dergelijke locaties voorkomen we door dit alleen toe te passen in gebieden waar het parkeren gereguleerd wordt. Hiervoor breiden we het parkeervergunnings-systeem uit naar de gebieden waar dat nodig is.



Afbeelding 5.17 Autoverkeer in Arnhem



Afbeelding 5.18 Openbaar vervoer in Arnhem



Afbeelding 5.19 Fietsroutes in Arnhem

5.6 Een stad met nieuwe energie

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem, dat is waar we naartoe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen goed wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, houtige biomassa of kernenergie, maar op schone en hernieuwbare energiebronnen. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

We doen het samen met onze regio

Om te komen tot ruimtelijke invulling van energieopwekking en de verdeling van bovenlokale warmtebronnen in de regio is een regionale energiestrategie (RES) opgesteld, in een samenwerkingsverband tussen 16 gemeenten, provincie Gelderland en 3 waterschappen. In de RES 1.0 (juni 2021) staan ruimtelijke afspraken die richting geven aan locatiekeuze voor zon- en windprojecten, afspraken over een optimaal warmtesysteem en procesafspraken over samenwerking, onderlinge solidariteit, participatie en doorwerking in omgevingsinstrumentarium. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd. De locaties voor zonnevelden en windturbines uit het 'New energy made in Arnhem-programma' maken onderdeel uit van de RES. Om de doelen van 2030 te kunnen halen, zullen vergunningentrajecten voor windmolens en zonnevelden uiterlijk in 2025 zijn afgerond.

We worden klimaatneutraal

We houden ons aan internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Het doel is een klimaatneutrale stad in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. Onze doelstelling is in 2030 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% afname in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma 'New energy made in Arnhem 2030' en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkelingen; de resterende opgave (26%, 246 kT CO2-reductie) kunnen we vooralsnog niet binnen onze gemeentegrenzen realiseren. We onderzoeken of dit via de regionale energiestrategie (RES) binnen de regio lukt, in de vorm van grootschalige opwek met zon en/of wind. Anders zullen we in de komende jaren aanvullende ambities moeten formuleren. Het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' bevat vier programmalijnen, die hieronder worden beschreven.

De energietransitie in de gebouwde omgeving

Een aanzienlijk deel van de energietransitie dient in de gebouwde omgeving gerealiseerd te worden. Isolatie van woningen en zonnepanelen op daken dragen bij aan het reduceren van het gebruik van fossiele energiebronnen. De wijkgerichte energietransitie is leidend: de Transitievisie Warmte brengt in beeld welke duurzame energiebron per wijk het meest geschikt is. Dit geeft richting aan maatregelen op gebouwniveau (isolatie) en heeft een ruimtelijk aspect: in wijken waar een collectief warmtenet het beste alternatief is voor fossiele energie, moet onder- en bovengrondse ruimte worden gereserveerd voor warmteleiding, tussenstation, eventuele energieopslag, en duurzame warmtebronnen, zoals warmte-koude opslag. Hiervoor zijn we gestart met wijkgerichte pilots. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak om de woningen en gebouwen voor te bereiden op de energietransitie. We gaan isoleren, energie opwekken, op zoek naar duurzame warmtebronnen en uiteindelijk schakelen we over van aardgas naar een duurzame energiebron. Om deze overstap mogelijk te maken, is voldoende aanbod van schone energiebronnen, en de daarmee samenhangende energie-infrastructuur, noodzakelijk. Het uitgangspunt is schoon én hernieuwbaar, waarbij we voortschrijdende inzichten hanteren.

Ondergrondse ordening en duurzaam gebruik van de watervoerende pakketten voor bodemenergie (open en gesloten systemen) zijn vastgelegd in een Bodemenergieplan en in een Verordening bodemenergie.

De eisen aan de isolatie van nieuwbouwwoningen en -gebouwen zijn hoog, wat leidt tot energetisch goede woningen en gebouwen. Daarnaast is de nieuwbouw aardgasvrij. De nieuwbouw is daarmee echter nog niet klimaatneutraal. Op project- en gebiedsniveau maken we een integrale afweging over de haalbaarheid en wenselijkheid om nieuwbouw klimaatneutraal te realiseren.

We gaan voor duurzame mobiliteit

We stimuleren het verminderen van vervoersbewegingen en meer gebruik van fiets en OV in plaats van de auto. We vergroten het aandeel elektrische voertuigen. Dit doen we door aanleg van nieuwe infrastructuur en het faciliteren van materiële en gedragsveranderingen. In het uitvoeringskader Elektrisch Laden is het ruimtelijk aspect van de nog aan te leggen laadinfrastructuur vastgelegd. In het beleidskader Deelvervoer zal een plaatsingsplan van mobiliteitshubs (verschillende vervoerstypes op een locatie) worden opgenomen.



Afbeelding 5.20 RijnWaalpad bij de Marga Klompélaan

Deze hubs hebben ruimtelijke impact en moeten goed ingepast worden.

We vragen ook wat van onze bedrijven en de industrie

Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, het handhaven op verplichte maatregelen en het stimuleren van zonnepanelen op grote daken. Ook bedrijven en bedrijfsterreinen zullen moeten omschakelen op duurzame elektriciteit en warmte. Hiervoor zullen maatwerkplannen worden gemaakt en geldt dezelfde onder- en bovengrondse ruimtelijke impact als in de gebouwde omgeving.

We doen als stad wat we kunnen

De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben, wordt op een duurzame manier opgewekt. In het programma 'New energy made in Arnhem 2020-2030' zijn locaties vastgesteld die geschikt zijn voor het realiseren van windturbines en zonnevelden. Ook is een zoekgebied voor een zonneveld aangewezen bij Deelen. Voor een klimaatneutrale stad hebben we regionale duurzame elektriciteitsopwekking en bovenlokale warmtebronnen nodig. Naast ruimte voor duurzame energieopwekking (zon & wind) is ook ruimte nodig voor hoogspanningsmasten en -netten boven de grond, kabels onder de grond, opslag van elektriciteit, elektriciteitsstations en boven- en ondergrondse ruimte voor duurzame warmtevoorzieningen.

We vinden dat de energietransitie betaalbaar moet zijn voor alle Arnhemmers

De energietransitie brengt (maatschappelijke)

kosten met zich mee, voor toekomstige duurzame energiebronnen en duurzame energie-infrastructuur. Dit vraagt in iedere stap van de energietransitie een integrale afweging. Dit aspect komt onder andere aan de orde in de Transitievisie Warmte en de daaruit volgende wijk-uitvoeringsplannen. Daarnaast zullen de kosten van energie stijgen, waardoor het verschil in de energielasten tussen energetisch goede en energetisch slechte woningen groter wordt. Dit willen we voorkomen, met name voor inwoners met een laag inkomen, zoals we nu al doen met de Arnhemse aanpak energiearmoede.

We laten Arnhemmers meeprofiteren van de energietransitie

De energietransitie in Regio Arnhem Nijmegen moet zoveel mogelijk ten goede komen aan de inwoners van de regio. We streven naar minimaal 50% lokaal en/of regionaal mede-eigenaarschap van duurzame energieprojecten en zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Mede-eigenaarschap is een van de mogelijke uitkomsten van een zorgvuldig participatieproces met de omgeving. Financiële participatie, een omgevingsfonds en een omwonendenregeling zijn andere mogelijke vormen.

Lokaal eigenaarschap zorgt dat de baten bij de omgeving terecht komen. Daarbij komt dat lokale eigenaren de omgeving beter kennen, wat de communicatie en de inbreng van lokale wensen makkelijker maakt. Dit zorgt voor meer acceptatie en draagvlak en een grotere slagingskans van een project.

De aanleg van zonnepanelen en windmolens koppelen we altijd aan andere opgaven in het gebied

De ontwikkeling van windturbines en zonnevelden gebeurt altijd vanuit de ruimtelijke kwaliteit en samenhang van het totale gebied. We houden daarbij rekening met het gebruik van de ruimte door lokale partijen, stakeholders en inwoners en andere lopende opgaven. Dit betekent dat we kijken of we duurzame ontwikkelingen kunnen koppelen aan bijvoorbeeld landschapsverbetering of andere investeringen die nodig zijn. Bij het inpassen van zonnevelden maken we gebruik van de Gelderse zonnewijzer. Dit betekent dat we bij de inpassing letten op de mate van aantasting van karakteristieke kenmerken van het landschap. Ook letten we op de samenhang met andere functies in het gebied (zoals landbouw, biodiversiteit, cultuurhistorie) en de mogelijkheden voor dubbel ruimtegebruik.



Afbeelding 5.21 Grootschalige opwek: aanwijslocaties zonnevelden en windturbines



Afbeelding 5.22 Warmteoplossingen: te realiseren all electric (bruin), te realiseren warmtenet (geel), gerealiseerd warmtenet (bruine lijn)



Afbeelding 5.23 Onderzoeksgebieden (cirkel) en kansrijke buurten (geel)



Afbeelding 6.1 Weerdjesstraat in de Binnenstad

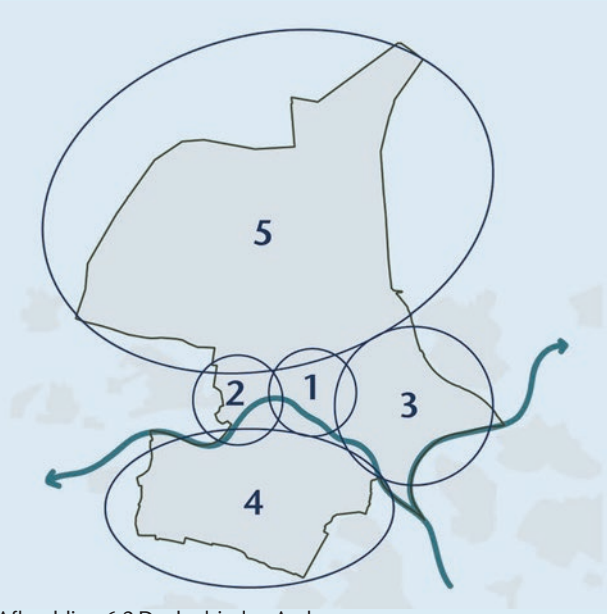
6. Gebiedsuitwerking

Naast de ambities uit hoofdstuk 5 zijn er deelgebieden die om speciale aandacht vragen en waar de komende jaren de focus op ligt. In deze gebieden komen veel ambities en keuzes samen. Het gaat hierbij niet alleen om de verstedelijkingsopgaven maar ook om beschermen en behouden van bestaande waarden.

Deze gebieden zijn op in afbeelding 6.2 aangegeven en worden op de volgende pagina's in detail besproken. Het gaat hier om aanvullende opgaven die samen met de hiervoor genoemde integrale ambities de totale opgaven voor Arnhem beschrijven. De kaarten zijn een nadere uitwerking van de visiekaart. Aan de basis van de uitwerkingen ligt het DNA van Arnhem en haar wijken.

Dit zijn de volgende vijf deelgebieden:

1) Arnhem Centrum
2) Arnhem West
3) Arnhem Oost
4) Arnhem Zuid
5) Arnhem Noord



Afbeelding 6.2 Deelgebieden Arnhem

6.1 DNA van de wijken

Het DNA van de wijken is het uitgangspunt voor nieuwe ontwikkelingen. Voordat we de opgaven en keuzes voor de vijf deelgebieden nader uitwerken, gaan we in op dit DNA van de wijken van Arnhem. Dit doen we aan de hand van een kaart (afbeelding 6.3) met daarop in kleuren de verschillende woonmilieus. Deze worden naast de kaart toegelicht

De middeleeuwse stad (1233-1830)

Een organisch gegroeid middeleeuws patroon van straten en pleinen met dichte bebouwing in gesloten bouwblokken. De bouwhoogte is ca. twaalf meter, met enkele hogere accenten. Ieder pand is individueel vormgegeven, statig, met veel ornamentiek. De 19e-eeuwse gevels domineren het beeld. Er is een sterke scheiding tussen formele straten en pleinen en informele ruimten op binnenterreinen. Er is weinig groen in openbare ruimte, maar wel bomen op pleinen, gevelgroen en binnentuinen.

Stad van singles en speculatiebouw (1830-1880)

Ruime groene singels op de ontmantelde vestingwerken domineren het beeld, met gevelwanden van vier tot zes lagen. Bebouwing voor de gegoede burgerij bevindt zich langs de singels en radialen, maar achter die façade ligt speculatiebouw in hoge dichtheden (de vroegere sloppen). In de straten is weinig groen. Wel zijn er groene singels en hofjes en bomen langs de radialen. Er is een menging van wonen, werken en maatschappelijke functies.

Stad van stratenplan en bouwblok (1880-1905)

Regelmatige stratenpatronen met dichte bebouwing in stedelijke bouwblokken wisselen af met herenhuizen of boven- en benedenwoningen. Er is weinig groen in wijken zoals Sint Marten en Graaf Ottopleinen, maar juist een ruimere opzet ten gunste van groen in Spijkerbuurt, Boulevardkwartier, Transvaalbuurt en Burgemeesterswijk.

Stad van tuindorp en villapark (1905-1930)

Een anti-stedelijke, dorpsachtige opzet kenmerkt het beeld, gekoppeld aan het sociale ideaal van verheffing van de arbeider, gezonde stad en een betere maatschappij. Het stratenpatroon is afwisselend en gevarieerd met hiërarchie van straten, plantsoenen en bijzondere accenten. Er is een lage bebouwingsdichtheid in bouwblokken met binnenterreinen, woningen met eigen grond en gestapelde woningen als stedelijke accenten op belangrijke plekken. In de openbare ruimte en tuinen is veel groen.

Stad van tuinwijk en landschap (1930-1940)

De stad is verweven met het omliggende landschap. Het stratenpatroon bestaat uit hoofdassen en secundaire straten, met gestapelde bouw en langgerekte laagbouw ertussen. De bebouwing bestaat veelal uit rode bakstenen en rode kappen. Er is veel (landschappelijk) groen in de openbare ruimte, brede groenstroken en privétuinen met groene erfafscheidingen (veelal liguster). Op strategische locaties staan bijzondere voorzieningen als kerken en scholen.

Stad van licht, lucht en ruimte (1945-1970)

De bebouwing bestaat uit stempelbouw, variatie van grondgebonden en gestapelde woningen binnen clusters, die identiek herhaald worden. Het stratenpatroon is veelal orthogonaal met bebouwing in een groene setting, zoals wijkparken. Verkeer bepaalt de structuur van wijk of stadsdeel. Er is een scheiding van wonen, werken, verkeer en ontspanning. Er zijn geen klassieke bouwblokken, maar experimentele verkavelingsvormen en hoogbouw langs de invalswegen.

Stad van woonerf en menselijke maat (1970-1985)

De wijken bestaan uit kleinschalige en gevarieerde bouw in woonerven en vormen grillige eilanden binnen de ontsluitingswegen die omzoomd zijn door groen. De woningen hebben geen uitgesproken voor- of achterkant, geen duidelijke scheiding tussen collectief en privé, maar er is wel een duidelijke scheiding van langzaam- en snelverkeer.

Stad van Vinex en sleutelproject (1985-heden)

De robuuste groene hoofdstructuur bepaalt de opzet van de wijk, waarbij bestaande landschappelijke structuren en elementen gebruikt zijn. Binnen deze structuur hebben woonvlekken met hoge dichtheden elk een sterke eigen identiteit, vaak op basis van een thema. Er is een variatie in woningtypen met nadruk op laagbouw.

Dorp in de stad

Een traditionele dorpse structuur met bebouwing en architectuur die het beeld domineert.

Verspreide bebouwing in het groen

Losse, verspreide bebouwing in het groen, soms met een campusachtige opzet. Het gaat om militaire complexen, zorginstellingen, toeristische attracties, sportvoorzieningen of bedrijvigheid.

Stad van bedrijvigheid (meerdere perioden)

Grootschalige bedrijfscomplexen en grote percelen met verspreidde bebouwing domineren het beeld. De gebieden zijn functioneel ingericht met een rationeel wegenpatroon. Er is weinig samenhang in architectuur.

Stad van groene weelde (de oude landgoederen)

Voormalige landgoederen aangekocht door de gemeente en omgevormd tot stadsparken. Uiterlijk zijn ze vooral gevormd in de negentiende eeuw met hoofdzakelijk Engelse landschapsstijl: romantiek met op een enkele plek klassieke formele elementen.

Rivierenlandschap

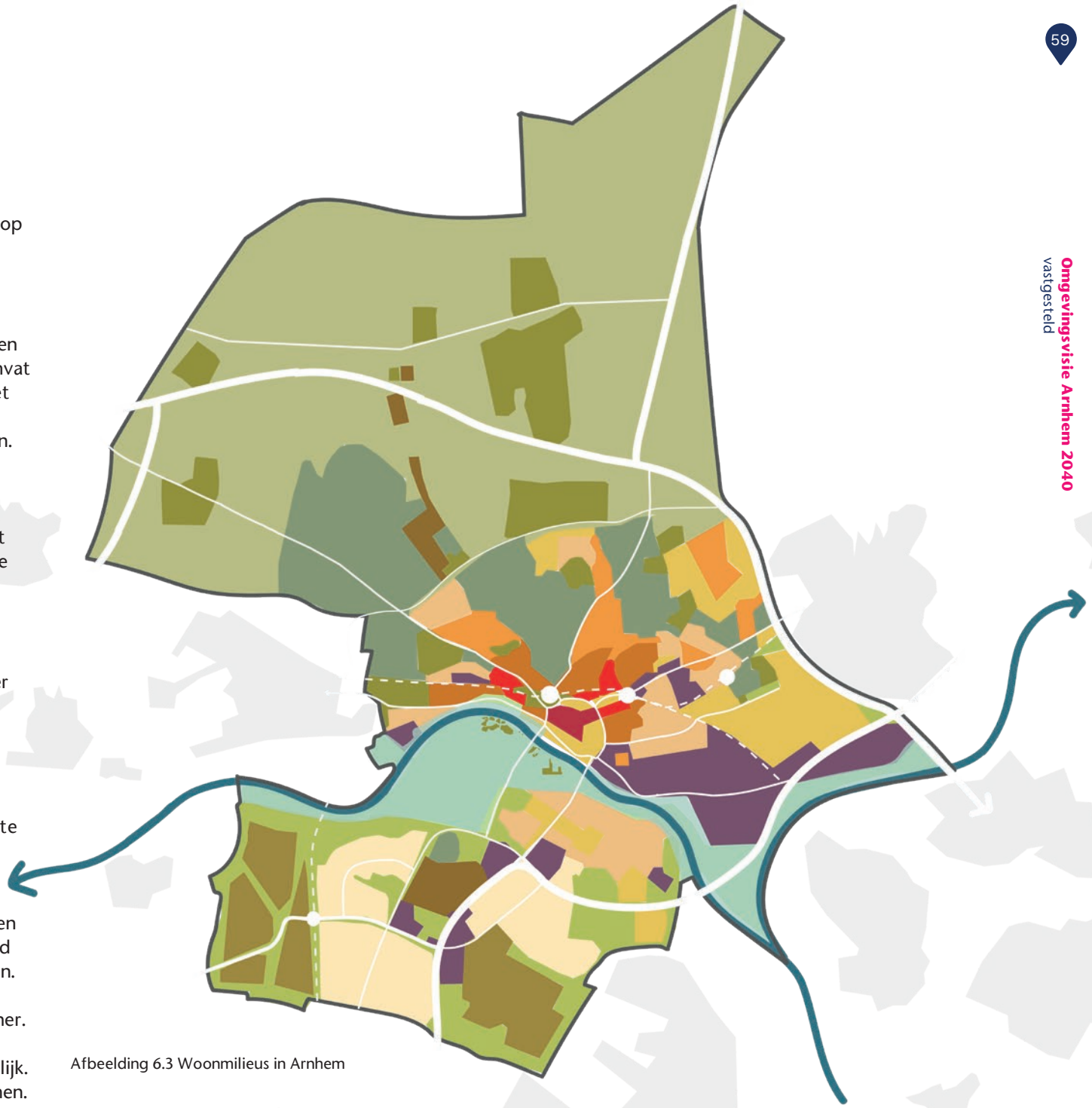
De Nederrijn en de IJssel zijn zeer bepalende elementen in de ruimtelijke opbouw van Arnhem. Het gebied omvat ook uitgestrekte uiterwaarden, zoals Meinerswijk. Het rivierlandschap loopt als een brede landschappelijke strook door Arnhem heen en biedt ruimte, rust, groen.

Polderlandschap

Het oorspronkelijke Arnhemse polderlandschap strekt zich naar het zuiden uit vanaf de voet van de Veluwse stuwwal en wordt doorsneden door Rijn en IJssel. Lange tijd markeerde de Velperweg de overgang van zandgrond naar poldergrond, die te nat was om te bebouwen. In Arnhem Noord is het onderliggende landschap van weilanden en sloten bijna nergens meer herkenbaar. In Zuid op een aantal plaatsen nog wel.

Veluwslandschap

Het reliëfrijke landschap ten noorden van Arnhem is ontstaan in de IJstijd waar het oprukkende landijs grote zandlichamen opstuwde. Het smeltwater sleet hierin vervolgens erosiedalen uit. De wind wierp daarna zandruggen en stuifduinen op, waarna het gebied bebost raakte. Door de houtkap, overbegrazing en een verslechtering van het klimaat, veranderde het gebied in de 14e eeuw in schrale heide met zandverstuivingen. Toen vanaf de 15e eeuw de houtproductie toe nam, werd de oppervlakte woeste grond weer steeds kleiner. Als gevolg van grootschalige ontginningen kreeg het gebied vanaf de 19e eeuw definitief het huidige uiterlijk. Nu bestaat het gebied uit bos, hei en lange rechte lanen.



Afbeelding 6.3 Woonmilieus in Arnhem

6.2 Arnhem Centrum

Karakter

Hoewel het centrum van Arnhem slechts een klein gebied bestrijkt, is het gebied een economische motor in de stad en regio. De binnenstad en het stationsgebied met haar straten, pleinen, groen en blauw, maar vooral met de aanwezige voorzieningen, krijgt steeds meer economische betekenis met meer dan 17.000 banen. Voor een bezoek aan de binnenstad staat ontmoeten en beleven in plaats van winkelen steeds meer centraal; oftewel van *place to buy naar place to meet.* Deze trend leidt, samen met de stijging van online aankopen, tot afname van de werkgelegenheid in de detailhandel en een verwachte toename van de werkgelegenheid in de horeca en de culturele- & creatieve sector. Daarnaast zien we een toename van het aantal toeristische en zakelijke overnachtingen in de stad. Vooruitkijkend naar 2040 zien we een compacter winkelhart met daaromheen verschillende gebieden (kwartieren), elk met een eigen identiteit en een eigen mix aan functies. Sommige van deze gebieden liggen binnen de centrumring, sommige liggen daarbuiten.



Afbeelding 6.4 Compact winkelhart met verschillende kwartieren

Gebiedskansen

Toekomstbestendige binnenstad

De mix aan functies in de binnenstad (wonen, werken, recreëren) vragen om keuzes en integrale plannen voor straten en/of gebieden. Door te versnellen en aan te haken op transformaties houden we de binnenstad in beweging, in de juiste richting met voldoende kwaliteit. De coronapandemie heeft ons duidelijk gemaakt dat we rekening moeten houden met de behoefte aan flexibiliteit in de binnenstad om veranderingen in de tijd en ontwikkelingen in de maatschappij op te vangen. Hierin is het van belang om samen met onze partners in de binnenstad op te trekken.

Van belang is dat de binnenstad mee kan ademen met de bewegingen die er zijn en te zorgen dat de binnenstad voldoende flexibel en wendbaar is om verschillende scenario's op te vangen. Het compacter maken van het winkelhart van de binnenstad speelt een belangrijke rol. We zetten in op een krachtig winkelhart waarbij de detailhandel elkaar versterkt en winkels niet te verspreid van elkaar komen te liggen. Ook willen we de binnenstad versterken als plek om te wonen en werken met ruimte voor de creatieve sector. Daarnaast is het van belang om de binnenstad te verbinden met bijzondere voorzieningen en gebieden rondom de binnenstad.

De potentie van de verdiepingen boven de winkels voor aantrekkelijke woningen wordt nog onvoldoende benut. Het toevoegen van meer woningen in het winkelgebied zorgt niet alleen voor een betere benutting van de schaarse ruimte in onze stad, maar zorgt ook voor meer levendigheid en sociale veiligheid in het centrum buiten de werk- en winkeltijden. Ook op andere plekken in de binnenstad is er potentie om woningen toe te voegen. Het toevoegen van wonen vraagt ook om andere maatschappelijke functies in de nabijheid, zoals huisarts, tandarts en sportschool.

Ontspanning en vergroening

Verdichten betekent tegelijkertijd vergroenen en de openbare ruimte transformeren naar een aantrekkelijk en veilig verblijfsgebied van de voetganger. We zetten in op plekken die uitnodigen tot verblijf en ontmoeting en gaan verloedering van plekken tegen. We zorgen voor meer groen en luwtegebieden in en rond het centrum als contrast met het drukke stedelijk leven. Goede verbindingen van het centrum naar de groene omgeving zijn essentieel en zorgen voor verkoeling tijdens warme dagen.

Verbinden van de binnenstad met de rest van de stad en andersom

Op steenworp afstand van de binnenstad liggen verrassende stadswijken en fraaie parken zoals Sonsbeek en Stadsblokken Meinerswijk. Deze nabijheid biedt kansen om de attractiewaarde van de (binnen)stad te verhogen door combinatiebezoeken met bijvoorbeeld het Modekwartier, het Spijkerkwartier of een wandeling door onze fraaie stadsparken. Door het gebrek aan logische en aantrekkelijke routes en de barrièrewerking van de rivier, de spoorweg, de centrumring met Willemstunnel en de opritten van de twee bruggen, is het lastig bezoekers aan de binnenstad te verleiden tot een combinatiebezoek.

De binnenstad via aantrekkelijke routes beter verbinden met interessante plekken buiten het centrum is dan ook een belangrijke opgave.

Gebieden met een eigen identiteit

Sommige delen van de binnenstad staan aan de vooravond van een verandering. De Arnhemse kernwaarden groen, creatief en vrij spelen een rol bij deze veranderingen, gericht op meer wonen, werken en creatieve functies.

Gebiedskansen oostelijk van het centrum

Nu de zuidelijke binnenstad haar voltooiing nadert, gaan we de komende jaren aan de slag met het verder ontwikkelen van het oostelijk deel. In het Bestuurskwartier, dat is het gebied met onder meer het Gerechtshof en het Openbaar Ministerie, ontwikkelen we een gemengd werk- en woonmilieu dat aansluit op de binnenstad. In dit gebied vinden we een concentratie van bestuur en van WOII-memorials. Door deze te verbinden met de binnenstad ontstaat een sterke identiteit. Daarnaast pakken we het gebied rondom de Schouwburg aan, waarbij we verschillende culturele functies samenvoegen. We onderzoeken ook of we wonen en maatschappelijke functies kunnen clusteren en tegelijkertijd het stadsklimaat en de openbare ruimte kunnen verbeteren door onveilige of verloederde plekken aan te pakken. Er liggen kansen om de ontwikkelingen in het oosten van de binnenstad beter te verbinden met het winkelhart maar ook met de Singel en het Coberco-terrein. Ook zijn er kansen om de relatie met Stadsblokken en Meinerswijk te verbeteren.

Gebiedskansen Centrum West

Met Centrum West bedoelen we het gebied tussen Museum Arnhem en de binnenstad en tussen station Arnhem Centraal en de Rijn. We willen Centrum West transformeren naar een Kunstkwartier: een aantrekkelijke wijk met een eigen identiteit, waar creatieve energie, kunst en cultuur samen met wonen, (flex)werken en maatschappelijke instellingen een dynamische mix vormen. Daarbij is de inzet om het gebied beter te verbinden met de binnenstad, Arnhem Centraal en het unieke landschap van de rivier en de stuwwalhelling. De focus ligt op aantrekkelijke fiets en wandelverbindingen. Er gebeurt van alles voor cultuur en landschap: het museum is uitgebreid, een deel van de museumtuin wordt een openbaar wandelpark en het museumpark op de helling wordt heringericht. De wijk Coehoorn krijgt een nieuw gezicht, er komt een snelfietsroute en we vergroenen langs de Oude Kraan. De Blauwe Golven worden opgeknapt met nieuwe parkeerplaatsen, een skatepark en groen langs de randen. En de fontein daar gaat weer spuiten. We benutten de rijke historie en het unieke landschap en kansen voor klimaatopgaven. We vergroten de leefbaarheid en levendigheid van het gebied.

Arnhem CS = Utrecht CS van het oosten

De status van Arnhem Centraal Station als ICE-station maakt deze locatie het Utrecht Centraal Station van het oosten. De directe omgeving van het station is de toplocatie voor kantoren in Oost-Nederland. Ook hotels en andere verblijfsvoorzieningen versterken de stationsomgeving. De opgave is om in dit gebied een passend aanbod voor kantoren te realiseren die aansluit bij de vraag naar kantoorruimte. Uitgangspunt is om deze positie in de komende jaren te versterken door bestaande kantoorruimte te behouden en nieuwe toe te voegen.

Ambitie-agenda

- We ondersteunen de detailhandel, horeca en cultuur bij het herstel na de coronapandemie en het versterken van de aantrekkelijkheid van de binnenstad. Publieksaantrekkende functies in het gebied blijven welkom om te zorgen dat de Binnenstad the place to meet van Oost-Nederland blijft.
- Bij nieuwe ontwikkelingen zorgen we voor solide gebouwen of stedenbouwkundige concepten die makkelijk transformeerbaar zijn en een openbare ruimte die daarop in kan spelen. Daarmee maak je de stad wendbaar bij toekomstige ontwikkelingen en trends, maar het vraagt ook om zorgvuldig te kijken naar welke functies in een gebied nodig en wenselijk zijn en daarop te sturen. Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met het toevoegen van groene, bij voorkeur, rustige buitenruimte. We dragen ook in het centrum bij aan een sterke de groenstructuur van de stad.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot het verblijven en ontmoeten en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat.
- We maken optimaal gebruik van de schaarse ruimte in en rondom het centrum door een slimme verdichtingsstrategie. We wijzen plekken rond of nabij het Centraal Station aan waar ruimte gegeven wordt aan nieuwe werklocaties, al dan niet in combinatie met wonen.
- We stellen nieuwe kaders op voor het centrum, de centrumschil en de omliggende wijken, die een verdichting van de stad mogelijk maken, in harmonie met de stedenbouwkundige, cultuurhistorische en landschappelijke waarden.
- We dragen ook in het centrum bij aan het versterken van de groenstructuur van de stad.
- We realiseren schaduwroutes in de binnenstad.
- We faciliteren het organiserend vermogen van de binnenstad.

- Door in te zetten op duurzame vormen van mobiliteit, verminderen we de rol van automobiliteit in en rondom het centrum. Dit komt de leefbaarheid ten goede en kan op termijn de barrière werking van de centrumring opheffen. Ook houden we de binnenstad zo bereikbaar en toegankelijk.
- We ontwikkelen een integrale (auto) parkeerstrategie voor het centrum en de omliggende wijken, die uitgaat van een parkeernorm van 0 in combinatie met een eerlijke vorm van betaald- en vergunningsparkeren. Hierbij houden we rekening met de mindervalide Arnhemmers en bezoekers. Fietsparkeren gebeurt vooral inpandig. Het doel is om de druk op de openbare ruimte te verminderen.
- We laten de maatschappelijke functies in het centrum meegroeien met de demografische ontwikkeling van het gebied.

Legenda Arnhem Centrum

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppuntals de woon-werk-milieus van de toekomst.

Versterken van de relatie tussen de binnenstad en unieke gebieden rondom de binnenstad. Verbindt onder andere het centrum met groene stadsparken en attractieve functies zoals Museum Arnhem en Steenstraat/ Modekwartier.

Divers centrum met een compact stadshart waar functies worden toegevoegd. Dit kan gerealiseerd worden met 'kwartieren', elk met een eigen identiteit. Hier is ruimte voor een programmamix van wonen, winkelen, horeca, werken, ambachten, culturele en creatieve sector en maatschappelijke voorzieningen.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Arnhem centraal als ICE-station, als impuls voor gebiedsontwikkeling in de vitale stad, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Entreegebied/ stadsentree.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk en verbinden singelpark met en over de rijn. Versterken en vergroten van de cultuurhistorische kwaliteit. De singel dient als plek om te verblijven, te wandelen, te ontmoeten en als verkoelende route die beschermd moet worden. Verbeteren van de groene verbinding tussen binnenstad met Sonsbeek, met het museum (Centrum west) en richting Centrum oost.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Kerk

Landgoederen

De Blauwe Golven



Afbeelding 6.5 Gebiedsuitwerking Arnhem Centrum

6.3 Arnhem West

Karakter

In Arnhem West komen de stuwwal en de uiterwaarden van de rivier samen. Het gebied verbindt de Veluwe met de Rijn en vormt een groene schakel tussen de verstedelijkte gebieden van Oosterbeek en Arnhem. Het gebied kenmerkt zich daarnaast door de heel eigen identiteit van de stadsrandzone; wat in de stad niet kon, kreeg hier een plek. In Arnhem West liggen vele verborgen relicten van de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog zoals de Defensiehaven en tankkazematten. Ze herinneren ons aan de tijd dat Arnhem een strategische ligging had in het slagveld. Bij opgravingen in het gebied zijn vondsten gevonden van de vergeten eerste slag om Arnhem uit 1813. Ook de tweede slag om Arnhem heeft dit gebied gekenmerkt.

Rond 1930 vestigt de Kema zich op het voormalig landgoed Den Brink, wat later uitgebreid werd met Mariendaal, De Hes en Rosandepolder. Sinds 2000 wordt stapsgewijs gewerkt aan een transformatie van dit, deels monumentale gebied, naar een moderne werklocatie gecombineerd met wonen in een uniek landschappelijke omgeving.

Ten noorden van het spoor ontstond vanaf de jaren ’60 het zorglandschap Het Dorp. Voor Het Dorp wordt vanaf 2010 gewerkt aan transformatie van enkel zorg naar een combinatie van wonen en zorg. Ook aan de westzijde van de Heijenoordseweg liggen zorgterreinen die een landschappelijke verbinding vormen met Het Dorp en die kansen bieden voor woon-zorg combinaties. De diverse woonwijken in Arnhem West zijn geliefd, maar met een beperkt aandeel sociale woningen. Bij nieuwe woningbouw ontwikkelingen zoals de Koepel en de ROC-locatie wordt ingezet op een aanvullend programma om de doorstroming in de wijken op gang te brengen. In de woonstraten rondom de Oranjebrug wordt door de bewoners vanwege de mobiliteitsdruk een leefbaarheidsknelpunt ervaren.

Ondanks het groene karakter vormen de afgesloten terreinen met hun hekken en de infrastructuur zoals het spooremplacement, de Amsterdamseweg, de Utrechtseweg en Onderlangs stevige barrières om het landschap te beleven.

Gebiedskansen

Ontwikkeling binnen (en investeren in) het landschap

Het unieke landschap is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. Hierbij is ruimte voor functieverandering en slimme verdichting met behoud van de landschappelijk en cultuurhistorische kwaliteit en monumentale panden. De sleutel zit in het combineren van functies met flexibele concepten en duurzame parkeer oplossingen. De private terreinen krijgen hierdoor een (semi) openbare betekenis en worden toegankelijker voor mens en dier. Dit draagt bij aan de leefbaarheid van de omliggende woonbuurten.

Wonen en zorg

De transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg willen we doorzetten. Daarbij willen we ook de kansen verkennen die er liggen voor de terreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Omdat we streven naar een gevarieerd woningaanbod in diverse woonwijken, zetten we in op bouwen voor de doorstroming en sociale woningbouw. De transformaties van De Hes (samen met gemeente Renkum), de Koepel en de ROC-locatie Veluwestraat zetten we met kracht door.

Arnhems Buiten als Energy hotspot

We zetten in op bedrijvigheid met een focus op energie, innovatie, maken en testen. Met bedrijven als Tennet, NRG en Kema is een sterke basis aanwezig om Arnhems Buiten als Energy hotspot door te ontwikkelen. Het is wenselijk dat Arnhems Buiten zich daarbij opent naar de omgeving, met een goede mix van ondersteunende voorzieningen zoals sport, leisure en short stay voorzieningen. De verbinding tussen de drie energy hotspots IPKW, HAN Campus en Arnhems Buiten gaan we versterken. Maar ook buiten de gemeente zorgen we voor een betere samenwerking. De komst van de HOV Rijnlijn is hierin een belangrijke stap. Hiermee wordt een directe en hoogwaardige HOV-verbinding gerealiseerd via Arnhems Buiten, tussen Wageningen Universiteit, HAN Campus en Arnhem Centraal. Hierdoor ontstaat ook een (nog) sterkere verbinding tussen Arnhem Centraal en Arnhems Buiten.

Verbindingen tussen stad en landschap

De (verdiepte) ligging van het spoor, de vele private terreinen en de doorsnijdende infrastructuur zorgen voor een barrièrewerking tussen de stad en het omliggende landschap in Arnhem West. Bij ontwikkelingen benutten we kansen om verbindingen voor mens en dier te verbeteren. Door in te zetten op doorgaande wandel en fietsroutes ontstaan er meer mogelijkheden voor een ommetje naar het buitengebied, te genieten van de natuur en het

gebruik van de fiets te bevorderen. Er liggen kansen om het groenblauwe raamwerk te versterken; het parklandschap met de Slijpbeek is daarvan een goed voorbeeld.

Mobiliteit en leefbaarheidsvraagstuk rondom Oranjebrug

Bewoners van de woonstraten rondom de Oranjebrug ervaren veel overlast van de verkeersdrukte in de Oranjestraat. Het is belangrijk dat er een goede mobiliteitsoplossing komt voor Arnhem West. Inmiddels zijn er verschillende ontwikkelingen gaande die moeten zorgen voor minder autoverkeer in de wijk. In Arnhem West zijn enkele nieuwe (snel)fietsroutes gepland. Ook is een parkeer HUB gepland rondom Arnhems Buiten om automobilisten te laten overstappen op schone mobiliteit de stad in. Tevens wordt de bestaande busverbinding opgewaardeerd tot een HOV-verbinding (Rijnlijn), met een snellere dienstregeling en hogere frequentie. De verbetering van de leefbaarheid willen we bezien in het kader van deze nieuwe ontwikkelingen. We gaan aan de slag met het thema mobiliteit in de uitwerking ‘schone mobiliteit in een bereikbare stad’ (zie paragraaf 7.3).

Ambitie-agenda

- De unieke landschappelijke onderlegger is en blijft de basis voor de toekomstige ontwikkeling van Arnhem West. We investeren daarbij in het groenblauwe raamwerk;
- De grotendeels private terreinen gaan we meer ‘openen’ naar de omliggende woonwijken. Hierbij is ruimte voor transformatie, functieverandering en slimme verdichting met behoud van het groene karakter;
- De reeds ingezette transformatie van het zorglandschap Het Dorp naar een combinatie van wonen en zorg zetten we door. Daarbij verkennen we ook de kansen die er liggen voor de instellingsterreinen aan de westzijde van de Heijenoordseweg. Om te zorgen dat ontwikkelingen van toegevoegde waarde zijn voor het gebied bekijken we deze in samenhang.
- In Arnhem West willen we diverse woonwijken met een gevarieerd woningaanbod. Dit betekent dat we in Arnhem West mede inzetten op bouwen voor de doorstroming en sociale woningen;
- Arnhems Buiten ontwikkelen we verder als economische hotspot met een focus op energie, innovatie, maken en testen;
- We zetten in op doorgaande wandel- en fietsroutes zodat er meer en betere verbindingen ontstaan met het buitengebied. Deze routes zorgen tevens voor meer ommetjes door de wijk en stimuleren gezonde vormen van vervoer.
- We realiseren een stadsrandhub nabij Arnhems Buiten en investeren in Hoogwaardig Openbaar Vervoer;
- Bij het ontwikkelen van nieuwe mobiliteitsoplossingen staat de leefbaarheid van Arnhem West centraal
- Bij de ver- en/ of nieuwbouw van scholen rondom de Heijenoordseweg is aandacht gewenst voor halen/ brengen en het inzetten op (schone) mobiliteit.

Legenda Arnhem West

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Wonen in het landschap.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
Versterken van een groenblauw netwerk voor mens en dier. Versterken van het landschap rondom en inclusief de Slijpbeek.
Verbeteren van de leefbaarheid door (semi) openbaar maken van voormalige private terreinen.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Zones met (matig) intenstief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Herkenningspunten

Musea/ cultuur

Onderwijs

Landgoederen

De Blauwe Golven



Afbeelding 6.6 Gebiedsuitwerking Arnhem West

6.4 Arnhem Oost

Karakter

Het gebied ten oosten van de binnenstad transformeerde de afgelopen zestig jaar van stadsrand tot onderdeel van de stad. Na de Tweede Wereldoorlog is de woningbehoefte groot en vanaf het eind van de jaren '50 breidt de stad zich snel uit richting het oosten met nieuwe wijken het Broek en Presikhaaf. Het Spoor komt daarbij steeds meer in het stedelijk gebied te liggen en definieert de verschillende wijken met een eigen karakter en tijdsgeest.

Vooral in Presikhaaf zien we het naoorlogse ideaal van licht, lucht en ruimte terug. Het wonen was gescheiden van het werken; de auto kreeg ruim baan. Het winkelcentrum Presikhaaf vormt het hart in dit deel van de stad. In 2019-2020 is het winkelcentrum opgeknapt, maar de parkeerplaatsen rondom domineren nog steeds het straatbeeld. Ook in de wijken is geïnvesteerd. Toch blijft de leefbaarheid van de buurten een aandachtspunt.

Ten zuiden van het spooremplacement en langs de haven concentreert zich het werken in het Rijnpark, Nieuwe Haven, het huidige IKPW en bedrijventerrein het Broek. Hoewel IPKW een van de hotspots van Arnhem is, is het gebied omheind en enkel toegankelijk voor bevoegden. De eerste voormalige werklocaties, zoals het Coberco-terrein, worden al getransformeerd naar woningen.

Naast opgaven voor de woonwijken en werkgebieden ligt er een opgave voor het spoor. Enerzijds gaat het om het toekomstbestendig maken van het spoor, met een ongelijkvloerse spoorkruising en een hogesnelheidsverbinding naar Frankfurt en Berlijn. Anderzijds gaat het om het slechten van de barrière die de railinfrastructuur in Arnhem Oost vormt. Met name het spooremplacement, dat midden in het gebied ligt, zorgt ervoor dat de wijken en bedrijfsterreinen geïsoleerd van elkaar liggen en dat de uitwisseling tussen gebieden beperkt is.

Park Presikhaaf is hét groene stadspark van Arnhem Oost. Een robuust park naast het station en met de onderwijsinstellingen in het groen opgenomen. Deze groene kwaliteiten zijn echter niet overal in Oost sterk aanwezig. Doel is om een groene, natuurlijke verbinding te maken tussen de Veluwe en de rivieren. Daarnaast willen we hittestress verminderen in de woonbuurten en bedrijventerreinen. De vergroening van het gebied biedt tevens mogelijkheden voor bewoners om te bewegen en te ontmoeten.

Kwaliteit, samenhang en leefbaarheid

Arnhem Oost kent ook een aantal wijken waar leefbaarheid en veiligheid onder druk staan. De sociale uitdagingen die voor deze gebieden gelden worden opgepakt via het Nationaal Programma Arnhem Oost (zie kader). Ook de leefomgeving is sleets en nodigt niet uit tot ontmoeting en verblijf. De woningvoorraad is te eenzijdig en deels verouderd. Door grootschalige infrastructuur zijn er veel barrières en is het stadsdeel ruimtelijk en sociaal versnipperd.

Gebiedskansen

Hoewel er diverse uitdagingen liggen in Arnhem Oost, voelt iedereen ook wel de potentie van dit stadsdeel. Het ligt dicht bij de binnenstad, is goed ontsloten en het fraaie landschap is binnen handbereik; zowel de uitlopers van de Veluwe als de uiterwaarden van de IJssel en Stadsblokken-Meinerswijk. Daarnaast liggen er twee belangrijke hotspots in het gebied; de Kenniscampus regio Arnhem en het IPKW. Voor Arnhem Oost is het dan ook de uitdaging om de verschillende kansen te gaan verzilveren.

Nationaal Programma Arnhem Oost

De gebiedsuitwerking Arnhem Oost is het niet hetzelfde als het Nationaal Programma Arnhem Oost, maar heeft wel raakvlakken. In vijf wijken in het oosten van Arnhem (zowel ten noorden als ten zuiden van de Rijn) is sprake van sociale problemen zoals armoede en onderwijsachterstand in combinatie met overlast en criminaliteit in de wijk. Het Nationaal Programma Arnhem Oost heeft als doel om gelijke kansen te bieden en tweedeling in de stad tegen te gaan. Deze aanpak is onderdeel van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. Hierin zijn met de provincie en het rijk afspraken gemaakt voor een brede vernieuwingsaanpak. Het gaat om de wijken Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen en het Arnhemse Broek.

Energiek

Arnhem Oost is een energiek en duurzaam stadsdeel met ruimte voor alle vormen van ondernemerschap. Niet alleen op de bedrijventerreinen in het gebied maar ook in de wijken en de Kenniscampus regio Arnhem. Door de Kenniscampus te verbinden met de campus IPKW werken we aan een 'kennis-as' die ruimte biedt voor bedrijven en ondernemerschap in het energiecluster van de stad. Meer samenwerking en verbinding tussen de verschillende stakeholders (Triple helix: zie kader) zorgt voor een innovatieklimaat en waardencreatie. Hierdoor

ontstaat er niet alleen ruimte voor meer kapitaal-, kennis- en arbeidsintensieve bedrijven, maar ook vraag naar ondersteunende werkgelegenheid. Zo laten we de Nieuwe Haven uitgroeien tot een cluster rondom watergebonden bedrijvigheid en energie en stimuleren we in Het Broek intensief en efficiënt ruimtegebruik, zodat er een vitaal, levendig en energiek district ontstaat met volop ruimte om te werken.

Nieuwe Arnhemse Mix

Arnhem Oost is een aantrekkelijk stadsdeel met een rijk palet aan woon- werk- en onderwijsfuncties. Op dit moment zijn de verschillende functies nog te veel van elkaar gescheiden, waardoor de ruimte niet altijd slim, duurzaam en effectief wordt gebruikt en de samenwerking beperkt is. Ontwikkeling in dit stadsdeel is mogelijk met verdichting rondom bestaande stations en (OV-)hubs, toevoeging van woningen aan de (onbenutte) ruimte op de Kenniscampus en/of het winkelcentrum en op termijn benutting van het gebied rondom het spooremplacement. Deze ontwikkeling gaat gepaard met het diverser maken van de wijken door woningtypes en functies beter te mengen, zodat een mix aan voorzieningen, inkomensgroepen en leefstijlen ontstaat in dit gebied. Vergroening is daarbij een randvoorwaarde.

Verbonden

De groei van dit deel van de stad vergt slimme duurzame keuzes in het netwerk om de verschillende buurten in Arnhem Oost goed met elkaar te verbinden. Niet alleen binnen Arnhem Oost, maar juist ook met de regio. Een belangrijke opgave daarbij vormt het aanpassen van de railverbindingen in de Spoorzone. Door de aanpassing van de sporen samen met de bereikbaarheid en de ontwikkeling tot aantrekkelijk woon- en werkgebied op te pakken, kunnen we hier een flinke kwaliteitsimpuls genereren. Dat betekent dat met het versterken van het station Presikhaaf, het oplossen van de knoop Arnhem Oost en het gefaseerd herontwikkelen van het spooremplacement zowel de bereikbaarheid als de leefbaarheid wordt versterkt. Door de focus te verschuiven naar groene straten voor lopen en fietsen en tevens te investeren in hoogwaardig openbaar vervoer blijft Arnhem Oost goed bereikbaar in een groeiende stad. De bestaande structuur vormt het uitgangspunt voor verbeteringen, waarbij barrières worden weggenomen en deelgebieden aan elkaar worden verbonden.

Trots op Oost

Arnhem Oost is een stadsdeel om trots op te zijn en waarmee mensen met verschillende achtergronden zich verbonden voelen. We zorgen voor een nog betere verbondenheid in de wijk door substantiële vergroting van het groen langs het spoor. Op die manier ontstaat er een groen Spoorpark van formaat – de leeflijn van Oost. Het gevolg is een betere verbinding tussen de omliggende buurten, hogere verblijfskwaliteit, ruimte voor bewegen en ontmoeten, en meer biodiversiteit. We scheppen ook meer ruimte voor dagelijkse voorzieningen op loop- en fietsafstand: scholen, gezondheidscentra en supermarkten waar ook de bestaande wijken gebruik van kunnen maken.

Ambitie-agenda

- We werken samen met het Rijk aan het versterken van de leefbaarheid, veiligheid en duurzaamheid in Arnhem Oost. En streven naar het vergroten van de ruimtelijke samenhang tussen de wijken door zoveel mogelijk bestaande infrastructurele barrières op te heffen.
- We werken samen met de onderwijsinstellingen aan de Kenniscampus regio Arnhem als vitaal, levendig en gemengd cluster van onderwijs en innovatie.
- We zorgen samen met de Kenniscampus, de campus IPKW in samenhang met de Nieuwe Haven en de kennis-as op Het Broek voor een sterk cluster rondom het energie-profiel. Hiermee werken we aan de kwaliteitsimpuls op de bestaande werkgebieden en geven ruimte aan de Arnhemse mix.
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten, die bijdragen aan de gewenste Arnhemse mix (wonen/werken/voorzieningen) en die gebruik maken van duurzame vormen van mobiliteit.
- We werken samen met rijk en regio in het onderzoek naar de ‘spoorse’ opgave in Arnhem Oost, waarbij Station Presikhaaf, de spoorknoop en de herontwikkeling van het spooremplacement worden meegenomen. Niet alleen de bereikbaarheid maar ook de kwalitatieve inpassing in de leefomgeving betrekken we hierbij.
- We realiseren een nieuw spoorpark Arnhem Oost, dat de verschillende deelgebieden met elkaar verbindt en bijdraagt aan een gezonde ontwikkeling van dit stadsdeel. Het vormt ook een (fiets-)verbinding tussen de groene wig oost, Stadsblokken Meinerswijk en het Rivierklimaatpark IJsselpoort.
- We zorgen voor ruimte voor flexwonen en tijdelijke woonconcepten.
- We investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte door toevoeging van meer groen voor leefbaarheid, gezondheid, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
- We zorgen voor een veilige openbare ruimte, die uitnodigt tot verblijven en door de inrichting verloedering en onveiligheid tegengaat. We sturen op horeca en winkels die hieraan bijdragen.

Legenda Arnhem Oost

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoekslocatie ontwikkelen woon-werk milieu, (flex-)wonen, voorzieningen.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt.

Onderzoekslocatie HUB.

Fietsverbinding over de Rijn.

Ontwikkeling van economische hotspots waar optimaal wordt ingezet op (zakelijk) dienstverlening, openbaar bestuur, innovatie, dienstverlening en bedrijvigheid.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Ontwikkeling van educatieve hotspots waaronder middelbare scholen, de HAN University of applied sciences en Van Hall Larenstein met de focus op educatie en toegepaste wetenschappen, schone mobiliteit, circulaire economie en energie.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Ontwikkelen Nieuwe Haven cluster voor watergebonden bedrijvigheid en energie-profiel.

Onderzoekslocatie voor innovatieve bedrijvigheid in combinatie met opwek van energie.

Verdichting kantoren.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.
(regionaal) Rivierklimaatpark; cultuurhistorisch fort wordt geconsolideerd en fungeert als poort naar het landschapspark.

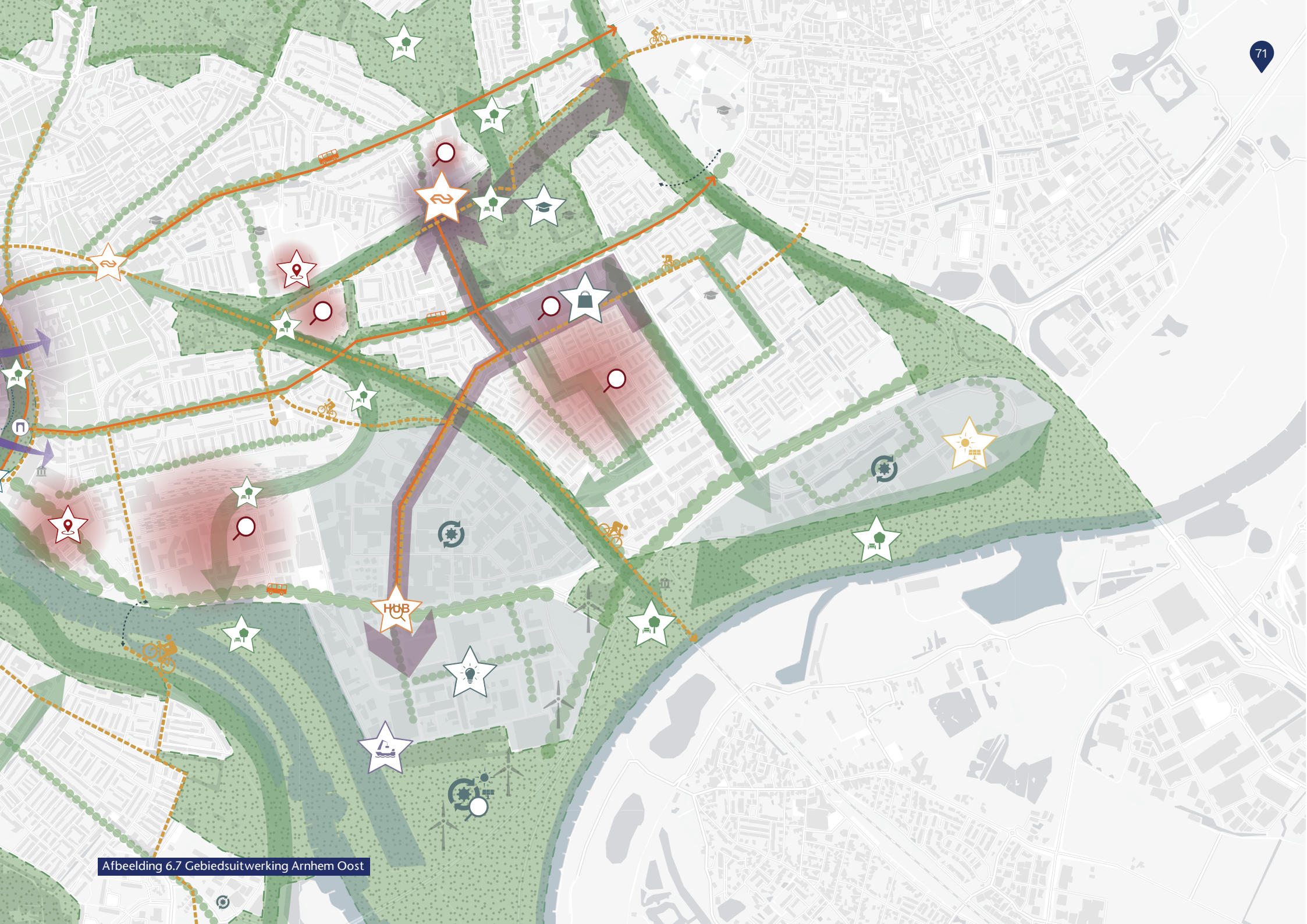
Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Onderwijs



Afbeelding 6.7 Gebiedsuitwerking Arnhem Oost

6.5 Arnhem Zuid

Karakter

De grootste groei van Zuid vond plaats tussen 1970 en midden jaren '90. Hierdoor is het ruimtelijke karakter van Arnhem Zuid sterk bepaald door de stedenbouwkundige mode van die tijd.
Er werd gezocht naar meer geborgenheid in woongebieden, waarin mensen elkaar weer konden ontmoeten. Terug naar de menselijke maat was het motto. Het woonerf werd uitgevonden en voor het ontwerp van buurten werd inspiratie gezocht in organische patronen.

De structuur van deze wijken zorgt ervoor dat de wijken een geborgen en kleinschalig karakter hebben. De woongebieden zelf werden ook ingevuld met veel groen en weinig doorgaande wegen. De oude landschappelijke structuren vormen een mooi en introvert contrast met de nieuwe groene auto-ontsluitingen. Deze landschappelijke polderlinten zijn aantrekkelijke langzaam-verkeersverbindingen tussen het wonen in de wijk en verder weg gelegen voorzieningen. Samen met de dijken vormen ze de landschappelijke en cultuurhistorische onderlegger van Arnhem Zuid. De ruimtelijke structuur van Kronenburg heeft een wat diffuus karakter, door de 'clash' van het grootschalig en rationeel ontworpen winkelcentrum in een meer organisch gestructureerde woonbuurt.

Inwoners van Arnhem Zuid zijn over het algemeen tevreden met hun leefomgeving. Ze zijn blij met de rust in dit bijna dorpse woonmilieu in de stad, de goede bereikbaarheid, het vele groen binnen handbereik, de ruime opzet van de wijken en de ruime woningen die hier ook nog eens relatief betaalbaar zijn.

Arnhem Zuid kent veel gezinswoningen.
Door vergrijzing en de toename van eenpersoonshuishoudens zien we de vraag naar kleinere woningen toenemen. Het aanbod hierin is soms beperkt. De combinatie van nieuwe huisvesting nabij knooppunten (openbaar vervoer en voorzieningen) vormt een kans voor doorstroming en wooncarrière in eigen wijk.

Toch is er wel wat aan de hand. Inwoners van Arnhem Zuid ervaren een tekort aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten in de eigen wijk. Ze geven aan dat er te weinig ontmoetingsplaatsen zijn in de openbare ruimte.
Daarnaast spelen er veel ontwikkelingen in dit gebied: transformaties van kantoorgebouwen, de invulling van de terreinen bij station Zuid, investeringen in de energietransitie en verbeteren van het OV-knooppunt Kronenburg. Nieuwe ontwikkeling moeten bijdragen aan de leefbaarheid van Zuid.

Gebiedskansen

Investeren in Kronenburg en omgeving draagt bij aan de sociaal, economische versterking en de leefbaarheid- van Zuid

Kronenburg is het centrum van Zuid en is van lokale en regionale betekenis. Het gebied is vol in ontwikkeling, maar heeft ook problemen als het gaat om leefbaarheid, eenzaamheid en ruimte om elkaar te ontmoeten. De openbare ruimte is stenig en levert daardoor grote hittestress op. Kronenburg is aangewezen als versnellingslocatie (woondeal Arnhem-Nijmegen). Dit biedt kansen om op korte termijn (tot 2025) meer woningen te bouwen met een divers en aanvullend woningaanbod. Daarbij zijn klimaatadaptatie, verbetering van de leefomgeving en verkleining van sociale problematiek noodzakelijke voorwaarden. De focus ligt op vergroten van het groen, verminderen van verharding en creëren van aantrekkelijke plekken en routes. Deze opgave loopt parallel met de ontwikkelingen van een HOV-knooppunt en een voorzieningenknooppunt (winkelcentrum Kronenburg).

Onze ambitie is een aantrekkelijk gebied dat het vanzelfsprekende centrum van Zuid gaat vormen, waar het goed wonen is en waar naast winkels ook cultuur en horeca een plek vinden. Een Kronenburg dat goed bereikbaar is, met de bus en auto, maar vooral ook met de fiets en lopend vanuit de omliggende buurten en de binnenstad. Er ligt een kans om een duurzaam centrum voor Zuid te vormen; door te verbinden, te verlevendigen en te verduurzamen.

Investeer in bestaande kwaliteiten

De wijken in Zuid hebben een hoge kwaliteit, onder andere door een relatief rustige, geborgen en groene woonomgeving. Soms is deze kwaliteit wat sleets geworden of heeft het een andere betekenis gekregen dan oorspronkelijk bedoeld. Zo is de ontmoetingsfunctie van de hofjes in Vredenburg (ooit bedoeld als gemeenschappelijke achtertuin waar kinderen konden spelen en bewoners elkaar konden ontmoeten) door slijtage en vergrijzing verdwenen. Maar de ruimte is er nog wel, en wacht bij wijze van spreken op een nieuwe betekenisvolle invulling voor de bewoners van de wijk.

Neem de robuuste groen-blauwe structuur als uitgangspunt

Een basiskwaliteit van Zuid is de robuuste groenblauwe hoofdstructuur, die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Deze structuur speelt een belangrijke rol bij het verbinden van de wijk met het omliggende landschap. De afstand van de woningen tot het groen is klein, en maakt dat voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk zijn. Anderzijds biedt het een buffer tussen de verschillende buurten en geeft het identiteit en geborgenheid. De robuuste groenblauwe hoofdstructuur moet op een aantal punten hersteld worden; het vormt de basis voor de historische identiteit van Zuid en de verbinding voor mens en dier. Voorbeeld hiervan is de kruising van de Huissensedijk met de Matsersingel en tussen Kronenburg en de Overmaat. We willen daar het landschappelijke profiel van de dijk herstellen en de verkeerswegen inpassen, zodat de groenbeleving en cultuurhistorische waarden weer zichtbaar worden.

Versterk de ruggengraat van Zuid

De goede bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van de woonkwaliteiten van Zuid en moet daarom gekoesterd worden. Op een aantal plekken wordt de ruimte niet meer volledig benut waarvoor het bedoeld is (auto en bus). Als afschalen mogelijk is, kan de ruimte worden ingericht voor ander gebruik (fiets, voetganger, water of groen). Dit zal bijdragen aan een betere verblijfskwaliteit. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Groningensingel, maar misschien ook voor de Kronenburgsingel en in de toekomst voor een deel van de Burgemeester Matsersingel. De Burgemeester Matsersingel functioneert niet meer als centrale verkeersas, maar is in ruimtelijk opzicht nog steeds de ruggengraat van Arnhem Zuid.

Op een aantal strategische punten mag de stad zich nadrukkelijker tonen aan de Matsersingel voor de herkenbaarheid en oriëntatie: bij het centrum van Zuid (Kronenburg), bij de Gelderse Poort (Kruising A325-Matsersingel) en bij Station Zuid. Stedelijke functies op deze drie gebieden zal Arnhem Zuid zichtbaarheid geven, daardoor wordt de oriëntatie vanaf de singel en de herkenbaarheid verbeterd. Ze krijgen elk een eigen uitstraling en dynamiek en laten zien dat Zuid niet alleen een woongebied is. De Matsersingel fungeert als een groen kralensnoer waarbij de verblijfskwaliteit en de toegankelijkheid voor voetgangers en fietsers wordt verbeterd.

Ambitie-agenda

- Nieuwe ontwikkelingen zorgen voor meer variatie in het woningaanbod en nieuwe werkplekken.
- Een nieuwe stedelijke ontwikkeling gaat gepaard met verbetering van de omgevingskwaliteit (toevoegen van groen, tegengaan hitte, ontmoetingsruimte).
- We ontwikkelen multifunctionele stedenbouwkundige concepten.
- Een nieuwe ontwikkeling levert geen druk op de openbare ruimte (extra m2 verharding en parkeren) en maakt gebruik van duurzame mobiliteitsconcepten of gebouwd parkeren.
- We versterken de bestaande groene en blauwe structuren.
- We heffen de bestaande infrastructurele barrières op.
- We zorgen voor voldoende lokale arbeidsplaatsen.

Legenda Arnhem Zuid

Hoogdynamsiche ontwikkelingen om de vitaliteit, variatie en leefbaarheid te versterken.

Onderzoek van locatie voor toekomstige ontwikkelingen; een andere manier van kijken naar het station en stadion en omliggend terrein biedt kansen voor verstedelijking.

Gericht specifiek bouwen in jaren ‘70 - ‘80 wijken: meer diversiteit in woningen, meer aanbod van andere functies die passen bij een stadsdeel, verbetering van imago en uitstraling.

Onderzoekslocatie: onderzoeken landschappelijk wonen en mix maatschappelijke functies.

Aandacht voor leefbaarheid met DNA als inzet, met onder andere meer diversiteit in woningaanbod en voldoende voorzieningen.

Ontwikkelen gemengde winkelgebieden met versterken concentratie detailhandel.

Hoogdynamische ontwikkeling, gericht op vitaliteit, variatie en verstedelijking.

Behouden en optimaliseren van de bedrijventerreinen met kansen voor functiemenging. Versterken en verbinden van de kwaliteit van het gebied en profiel.

Zoekgebied cultuur in Zuid.

Zoekgebied flexibele woon-werkconcepten.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Ontwikkeling van het station tot dynamisch knooppunt, waar ook de verstedelijkingsopgave aan gekoppeld kan worden als de woon-werk-milieus van de toekomst, die zijn verbonden met de economische hotspots van Arnhem.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

Zoeklocatie fietsverbinding

Fietsverbinding over de Rijn.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Te realiseren windturbines

Zonneveld boven carpoolplaats.

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Herkenningspunten

Stadion Gelredome

Onderwijs

Kerk



Afbeelding 6.8 Gebiedsuitwerking Arnhem Zuid

6.6 Arnhem Noord

Karakter

Het noordelijke, overwegend groene buitengebied, van Arnhem beslaat ruim de helft van de oppervlakte van de gemeente. Toch woont in dit gebied ten noorden van de Schelmseweg nog geen anderhalf procent van de Arnhemse bevolking. Het buitengebied maakt deel uit van de Veluwe. Het is te karakteriseren als één groot natuurgebied met daarin een aantal min of meer stedelijke functies zoals militaire complexen, (zweef)vliegvelden, maatschappelijke instellingen, sportcentrum Papendal, woningen, horeca en grote toeristische trekkers. In het buitengebied zijn ook een aantal agrarische bedrijven gelegen.

De kwaliteit van het gebied is allereerst de hoge natuur- en landschappelijke waarde. Het is dé groene voortuin van Arnhem. Daarnaast speelt cultuurhistorie in dit gebied een belangrijke rol: het heeft aanzienlijk bijgedragen aan de ontwikkeling en de huidige vorm van het gebied. Vooral het afwisselend open, halfopen en gesloten landschap van de landgoederengordel van het Gelders Arcadië en het atypische landschap van de militaire en landbouwenclaves (Fliegerhorst-Deelen) rond Schaarsbergen dragen bij aan de uniciteit van de Veluwe en de Veluwezoom.

Ook de bijzonder gunstige ligging van het gebied in de nabijheid van de stad is een kwaliteit. Het is door dit alles een bijzonder aantrekkelijk gebied om te wonen, te werken en te recreëren. Het noordelijk buitengebied is bovendien van groot economisch belang voor Arnhem. Zo herbergt het grote recreatieve publieksmagneten, zijn er grote werkgevers gevestigd en is er waterwinning.

Gebiedskansen

Behoud van het bestaande karakter

Arnhem Noord mag zijn groene karakter niet verliezen, en daarom vinden we het belangrijk dat de natuur en biodiversiteit, het landschap en het culturele erfgoed worden versterkt. We zetten in op gastvrijheid en duurzame ontwikkeling van economische functies. Het gebied leent zich bij uitstek voor verbinding tussen stad en Veluwe. Ten noorden van de Schelmseweg blijft de natuur leidend. Dat betekent dat andere belangen altijd ook een aantoonbare meerwaarde moeten hebben voor natuur en landschap. Economische ontwikkelingen dienen natuurinclusief te zijn en kunnen alleen dan ruimte krijgen wanneer zij leiden tot een verbetering van de bestaande situatie van natuur, biodiversiteit en landschap.

Het belangrijkste knelpunt in het gebied is de sterke versnippering, zowel van het groen als van de verschillende functies. Het gebied is ruimtelijk gefragmenteerd en nogal ontoegankelijk door de vele hekken, afgesloten terreinen en de autosnelwegen.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Schelmseweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur. Dat doen we door het opheffen van barrières, het verbinden van bestaande natuurgebieden en het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten. Robuuste natuur zoekt in principe aansluiting bij de oorspronkelijke natuurlijke vegetatie in dit gebied en bij natuurlijke processen. Waarbij altijd de leesbaarheid van het landschap vanuit cultuurhistorisch oogpunt behouden of versterkt wordt. Zo blijft het Gelders Arcadië en het militaire verleden zichtbaar in het grote groen. Er wordt een gezonde bosbodem gecreëerd die beter bestand is tegen droogte. In bestaande en nieuwe bossen worden de natuurwaarden verhoogd en wordt met gebruikmaking van onder meer natuurlijke processen en gerichte ingrepen het bos klimaatbestendiger. Daardoor neemt op termijn de biodiversiteit in het gebied toe en door het opheffen van barrières verbetert de balans tussen de verschillende soorten wild.

Vanuit natuur en landschap (ecologie, biodiversiteit, water en cultuurhistorie) zijn deze stevige ambities neergezet in de Beheervisie Arnhemse Veluwe 2015-2024, in de Groenvisie 2017-2035 (Veluws Plateau en Veluwse Gradiënt) en in het Bomenplan 2019. De ambities voor het versterken van de landgoederenzone in de Veluwe zijn vastgelegd in een gezamenlijk visie opgesteld door het Gelders Genootschap. Ook voor het gebruik van onze landbouwgronden is een ambitie vastgesteld (duurzame natuurinclusieve landbouw).

Natuurzone ten noorden van de Koningsweg

In de natuurzone ten noorden van de Koningsweg staat het verbeteren van de natuurwaarden, de mogelijkheid om deze te beleven en het leesbaar houden van de cultuurhistorische geschiedenis voorop. Het toevoegen van nieuwe functies en bebouwing is in deze zone niet gewenst. De ontwikkeling van de natuur staat op één.

Natuur- en cultuurzone ten zuiden van de Koningsweg

Ten zuiden van de Koningsweg ligt een natuur- en cultuurzone, die met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteit meer benut kan worden. Een stad heeft een stadsrand nodig waar wat kan gebeuren. Het beter benutten van de bestaande woonfuncties en agrarische of andere bedrijfsactiviteiten is hier mogelijk. Maar ook het ontsluiten voor een groter publiek en het eventueel toevoegen van functies is een optie.

Toevoegen van nieuwe functies en bebouwing wel in beperkte omvang (kleinschalig en incidenteel) langs bestaande infrastructuur, zoals de Kemperbergerweg. Waarbij we uitgaan van de randvoorwaarden van het Gelderse Natuurnetwerk en Natura 2000. Nieuwe bouwtitels mogen alleen worden gerealiseerd als deze elders verdwijnen, per saldo mag er geen toename zijn aan bebouwing. De bebouwing moet bijdragen aan het verbeteren van de natuurlijke, landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten. De afwisseling tussen dichte bebouwing en open landschap moet behouden blijven of versterkt worden.

Landgoederen zone Gelders Arcadië

De landgoederen in het stuwwallenlandschap zijn onderdeel van Gelders Arcadië, een landgoederenzone langs de Veluwezoom. We versterken de landgoederen door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Onderzoeken energieopwekking rondom vliegbasis Deelen

We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. Arnhem wil in 2050 energieneutraal zijn. Onderdeel van deze opgave is het zoeken naar ruimte voor alternatieve energiebronnen als wind- en zonne-energie. Daarvoor wordt ook gekeken naar Arnhem Noord en dan in het bijzonder de landbouwgronden en defensieterreinen in de Veluwezoom en op de Veluwe. Hiervoor werken we in Arnhem onder andere aan de realisatie van zonneparken. In het voorlopig bod van de Regionale energiestrategie Arnhem-Nijmegen is het gebied rondom Deelen als zoekgebied voor zonne-energie opgenomen.

Een mogelijk zonnepark op deze locatie zal ondergeschikt moeten zijn aan het landschap en goed ingepast moeten worden. Er worden meekoppelkansen onderzocht, zodat ruimte meervoudig gebruikt kan worden; bijvoorbeeld combinaties met duurzame landbouw. De ontwikkeling moet nadrukkelijk samengaan met het versterken van de aanwezige natuur en landschappelijke waarden, waarbij het gebruik van hekwerken zoveel mogelijk moet worden voorkomen, bijvoorbeeld door greppels of natuurlijke afrasteringen. Nieuwe infrastructuur moet zoveel mogelijk beperkt blijven en brede zones voor groot wild moeten behouden blijven.

De parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum biedt een kans voor het plaatsen van zonnepanelen. Door dit te combineren met de huidige functie maken we optimaal gebruik van de beschikbare ruimte.

We brengen toerisme in balans met de natuur en biodiversiteit

De Veluwezoom en de Hoge Veluwe zijn belangrijke toeristische en recreatieve trekpleisters. Jaarlijks bezoeken ongeveer twee miljoen bezoekers uit binnen- en buitenland het gebied. Deze hoeveelheden aan bezoekers belasten het gebied, maar zorgen ook voor werkgelegenheid en inkomsten. Op dit moment werken de betrokken gemeenten samen met de provincie Gelderland aan een plan voor zorgvuldige inpassing van toerisme en recreatie in het hele gebied. Daarbij is het nodig om de achteruitgang in de natuur een halt toe te roepen, te investeren in de natuur en biodiversiteit en om de doelen uit het Natura 2000-beleid na te komen; met bijzondere aandacht voor de heidevelden en open stuifzandgronden. Het is zoeken naar een nieuwe balans in dit omvangrijke natuurgebied tussen natuur en economische activiteiten. Een belangrijke opgave die daarbij hoort is de vermindering van de verstoring van de rust in het gebied.

De bestaande (economische) functie in het gebied ontwikkelen we op een duurzame manier, met respect voor natuur en landschap. We zetten in op goeie verbindingen tussen Arnhem en Veluwe, met een duidelijke positionering van Arnhem. Verder zijn er kansen om met respect voor de natuur het bestaande wandelnetwerk te versterken. Om de recreatie op de Veluwe bij te sturen en de drukte te verspreiden onderzoeken we de mogelijkheid voor het creëren van een nieuwe ontvangstlocaties naar de Veluwe. Hierbij proberen we de toenemende drukte in balans te houden. Op deze manier houden we het karakter van het gebied in stand maar met een uitstekende én passende gastvrijheid voor toeristen en bezoekers.

Ambitie-agenda

- Investeer in robuuste, toekomstbestendige natuur en landschappen.
- Versterk onderliggende cultuurhistorische landschapsstructuren.
- De ontwikkelingen voor alternatieve energiebronnen gaan samen met de aanwezige natuur.
- Bestaande functies in het gebied op een duurzame manier ontwikkelen.
- Voorkomen dat een veelheid aan kleine ontwikkelingen leidt tot verdere verrommeling en versnippering.
- Gebieden met elkaar verbinden en inzetten op duurzame bereikbaarheid.

- Toekomstige ontwikkelingen zoveel mogelijk in samenhang met bestaande functies en deze moeten plaatsvinden op plekken waar deze functie nu al sterk aanwezig is.
- Recreatie ontwikkelen we natuurinclusief en is in balans met natuur en biodiversiteit.
- Onderzoek naar verlaging maximumsnelheid ten behoeve van veiligheid van mens en dier en de verlaging van de uitstoot van gassen.

Legenda Arnhem Noord

Investering in de buitenruimte tot een aaneengesloten, divers en hoogwaardig groenblauw raamwerk. Dit raamwerk biedt mogelijkheden om te verblijven, wandelen, sporten en ontmoeten in een natuurlijke omgeving.

Boomstructuren behouden & versterken.

Investering in behoud van de bestaande groene buitenruimte met meer verblijfskwaliteit en hogere biodiversiteit. Deze zone biedt aanknopingspunten voor omliggende gebieden die verstedelijkt kunnen worden.

Robuuste groen/blauwe hoofdstructuur die de wijken omzoomt en door de wijken verweven is. Afstand naar groen is klein en maakt voet- en fietsverbindingen aantrekkelijk. Het geven van meer ruimte aan het groen versterkt de groenbeleving en de bufferende werking.

Natuurontwikkeling noordelijk van de Koningsweg richt zich op het creëren van een omvangrijk en aaneengesloten areaal robuuste natuur met behoud van cultuurhistorische kenmerken door:
- het opheffen van barrières en het verbinden van bestaand natuurgebieden;
- het onder duurzame en natuurinclusieve voorwaarden inpassen van economische activiteiten.

Natuur en cultuurzone; intensiever benut met respect voor alle (natuurlijke) kwaliteiten. Investering in de bestaande groene buitenruimte tot een nog hoogwaardigere zone waar kan worden geïnvesteerd in het verhogen van de biodiversiteit.

Ecologische en recreatieve verbindingszone: route afwaarderen naar fiets t.b.v. fietsen en natuur.

Zones met (matig) intensief recreatief medegebruik.

Natura 2000-gebied.

Onderzoekslocaties (te realiseren) zonnevelden.

Zonneveld boven carpoolplaats.

Nieuwe radialen met HOV als prioriteit; ruimte voor duurzame mobiliteit.

Robuust netwerk van (snel)fietspaden en doorfietsroutes.

Onderzoekslocatie HUB: ontwikkeling van de toegankelijkheid door beter gebruik te maken van bestaande parkeerplaatsen.

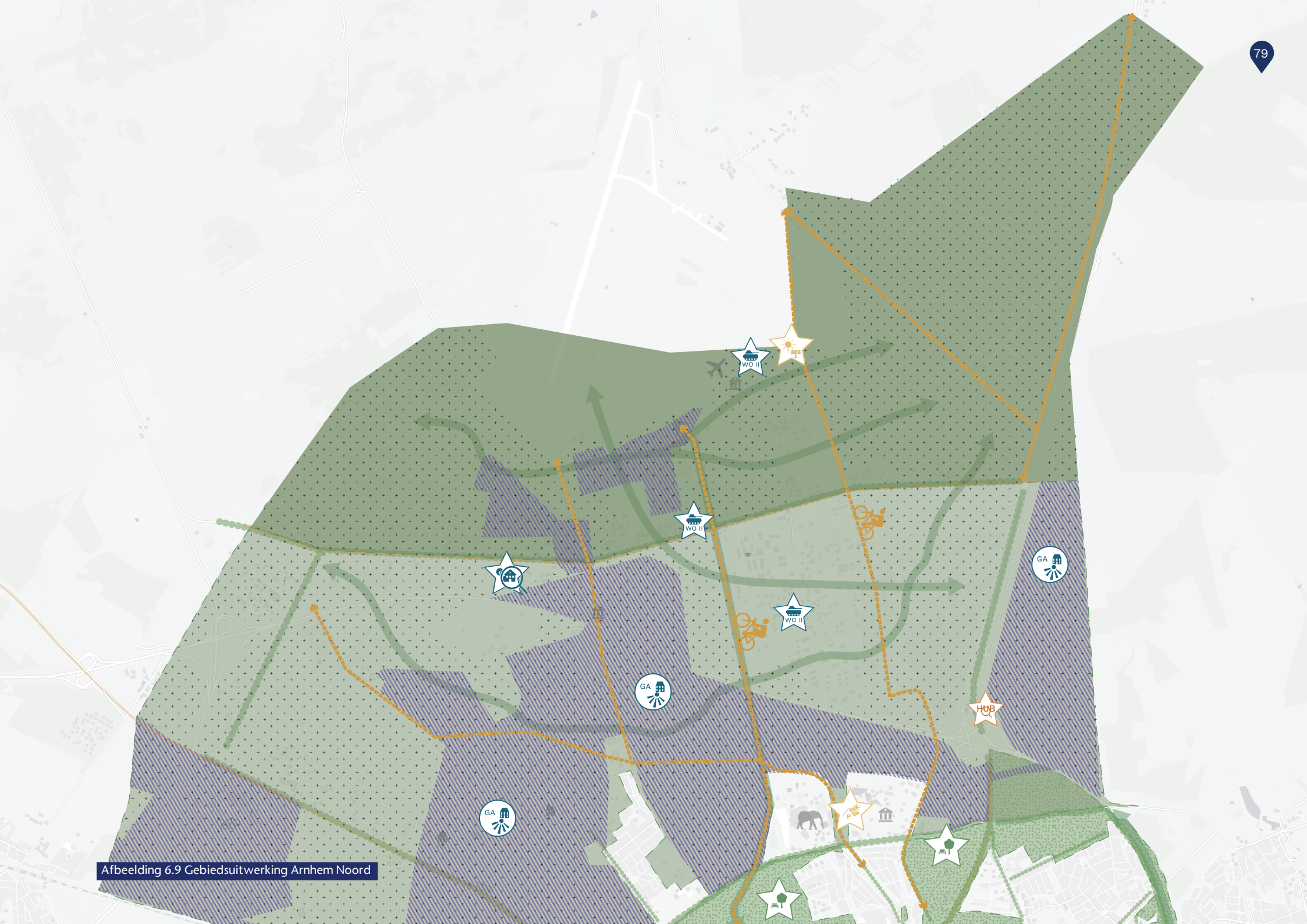
Te onderzoeken ontvangstlocatie.

Het verduidelijken van historische verhaal van de Tweede Wereldoorlog en koude oorlog.

Versterken landgoederenzone Gelders Arcadië. Het versterken van de landgoederenzone door gebruik te maken van de ruimtelijke identiteitsdragers van deze zone (zoals de gecreëerde vergezichten, de beekdalen, de aanwezige parken, de landhuizen en de karakteristieke lanen) als leidraad en onderlegger voor toekomstig beleid en nieuwe ontwikkelingen.

Herkenningspunten

- Musea/ cultuur
- Onderwijs
- Landgoederen
- Burgers Zoo
- Vliegveld Deelen
- Papendal



Afbeelding 6.9 Gebiedsuitwerking Arnhem Noord



Afbeelding 7.1 Rioolwaterzuiveringsinstallatie Arnhem Zuid aan de Drielsedijk

7. Doorwerking

Deze omgevingsvisie zet de eerste stap in de toekomstige ontwikkeling van de stad. De volgende stap is het uitvoeren van de visie, zodat we straks ook echt kunnen genieten van een gezonde, leefbare, duurzame en mooiere stad. Hiervoor werken we de ambities uit de visie verder uit in verschillende beleids- en gebiedsuitwerkingen. In deze uitwerkingen geven we concrete kaders aan over de manier waarop we onze stad gaan ontwikkelen en welke instrumenten we daarvoor in gaan zetten.

7.1 De wettelijke basis

Als strategisch beeld voor de lange termijn vormt de omgevingsvisie voor gemeenten het uitgangspunt voor het gehele fysieke domein. De visie is vormvrij en schetst de hoofdlijnen van:

- het beleid van alle relevante terreinen van de fysieke leefomgeving;
- de kwaliteit van de fysieke leefomgeving;
- het gebruik, beheer, behoud en de bescherming van het grondgebied;
- de voorgenomen ontwikkelingen.

De omgevingsvisie is kaderstellend voor beleidsuitwerkingen in de fysieke leefomgeving. Bij beleidsaanpassingen kan de omgevingsvisie worden aangepast. De omgevingsvisie is daarmee een dynamisch document dat in de beleidscysclus wordt geactualiseerd.

Om de visie uitvoerbaar te maken werken we de hoofdlijnen van de visie als volgt uit:

- Beleidsuitwerkingen waarin we de ambities uit de visie omzetten in concrete doelstellingen
- Omgevingsplan om gebruik, beheer, behoud en bescherming van het grondgebied te regelen;
- Gebiedsuitwerkingen om voorgenomen ontwikkelingen vorm te geven.

Het toekomstbeeld van Arnhem voorziet in ontwikkelingen die impact hebben op de fysieke leefomgeving. Op grond van de Omgevingswet moeten effecten op de omgeving vooraf onderzocht worden in een MilieuEffectRapportage (MER). Parallel aan het opstellen van deze omgevingsvisie is het MER opgesteld. Het MER helpt ons de effecten van de keuzen op de leefomgeving inzichtelijk te maken en zorgt ervoor dat mogelijke conflicten eerder naar boven komen.

7.2 Overzicht van de beleidsinstrumenten

Beleids- en gebiedsuitwerkingen

Een beleid- of gebiedsuitwerking richt zich op de middellange termijn waarmee per thema of gebied wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Vooruitlopend op de vaststelling van deze omgevingsvisie kunnen we al starten met de voorbereiding van deze uitwerkingen. Er kunnen ook nieuwe beleidsuitwerkingen komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of omgevingskwaliteit. Net als de omgevingsvisie zijn de beleidsuitwerkingen koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan. In paragraaf 7.3 en 7.4 gaan we nader in op deze uitwerkingen.

Programma's

Het programma is een nieuw instrument dat de overheid kan toepassen in verschillende fasen van de beleidscyclus. Het instrument programma is, evenals de omgevingsvisie en een beleids- of gebiedsuitwerking, een beleidsdocument. In omgevingsprogramma's formuleren gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk maatregelen die leiden tot de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Er zijn verplichte en onverplichte programma's. Een omgevingsprogramma kan verplicht zijn door Europese wetgeving of bij dreigende overschrijding van omgevingswaarden. In Arnhem geldt dit voor geluid en luchtkwaliteit. De huidige programma's voor geluid en luchtkwaliteit handhaven we dan ook onder de Omgevingswet.

Omgevingsplan en vergunningverlening

Bij invoering van de Omgevingswet beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we overgedragen van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. We moeten dan zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit deze omgevingsvisie en de beleids- en gebiedsuitwerkingen. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan. In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten ‘vragenbomen’ maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis.

Milieubeginselen als vertrekpunt

Om inzicht te krijgen in de gevolgen van de omgevingsvisie op de verschillende onderdelen van de leefomgeving (zoals bodem, water, milieu, gezondheid et cetera), hebben we een milieueffectrapport laten opstellen. Conclusie van het rapport is dat het effect van de omgevingsvisie over het algemeen positief is voor de leefomgeving en dat de visie aan een groot deel van de ambities een belangrijke bijdrage levert. Belangrijk aandachtspunt is wel dat de bouw van woningen op drukke plekken zoals bij OV-knooppunten naar verwachting leidt tot meer milieuhinder en dan met name geluid. Dit vraagt in de beleidsuitwerkingen en in de gebiedsontwikkeling nadere aandacht.

Vooralsnog zijn er geen redenen om aan te nemen dat deze omgevingsvisie zorgt voor wezenlijke risico’s voor de gezondheid. Dit betekent echter niet dat deze risico’s zich niet kunnen voordoen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan risico’s die samenhangen met de innovatie op het gebied van energie en circulariteit (zie paragraaf 5.3 van de omgevingsvisie). Om die reden houden we bij de uitvoering van deze omgevingsvisie in beleid, programma’s, het omgevingsplan, vergunningverlening en handhaving rekening met de milieubeginselen: voorzorg, preventief handelen, bronbestrijding en de vervuiler betaalt. Mocht de gemeente het vermoeden hebben dat er bij de uitvoering sprake kan zijn van onzekere risico’s dan geven we aan welke preventieve maatregelen we overwegen. Daarbij houden we zowel rekening met de belangen van de initiatiefnemer als de belangen van bescherming op gezondheid.

Monitoring

Om goede beslissingen te kunnen nemen willen we beschikken over betrouwbare informatie over de toestand van de fysieke leefomgeving. Bij monitoring verzamelen we gedurende langere tijd op systematische wijze gegevens over de fysieke leefomgeving of onderdelen daarvan. Dit kunnen we vervolgens gebruiken om te beoordelen of we de doelstellingen die we onszelf hebben gesteld halen of kunnen halen, zodat we dit kunnen evalueren en aanpassen in ons beleid. Ook burgers, bedrijven en organisaties hebben belang bij de beschikbaarheid van de gegevens. Door actief monitoringsgegevens beschikbaar te stellen, kunnen onderzoekslasten voor concrete initiatieven verminderen.

Participatie bij de uitvoering of aanpassing van de omgevingsvisie

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad. Ook bij de uitvoering en aanpassing (per raadsperiode) van deze visie streven we naar goede afstemming met de omgeving. Hierbij spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners, partners en organisaties te betrekken. Met onze ervaring in participatietrajecten bepalen we per beleids- of gebiedsuitwerking hoe we de stad gaan betrekken. We geloven dat vroegtijdige participatie waardevolle inzichten op kan leveren. Dit maakt onze plannen beter, zorgt voor meer draagvlak en voorkomt bezwaren. We willen dit Arnhemse netwerk in de toekomst blijvend in zetten om met ons mee te denken.

7.3 Thematische beleidsuitwerkingen

Zoals gezegd is de omgevingsvisie een integrale visie voor de leefomgeving om de stad in samenhang te ontwikkelen, keuzes te maken in het ruimtegebruik en balans te houden tussen allerlei functies en doelen. Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten (zie 7.2) doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De beleidsuitwerkingen die we in deze paragraaf beschrijven kunnen in de loop van het proces nog wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

Arnhem aantrekkelijke stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het ontwikkelen van een verdichtingsvisie voor de stad en een herijking van de hoogbouwvisie;
- het ontwikkelen van een afwegingskader voor duurzaamheidsmaatregelen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden;
- we gaan aan de slag met het opstellen van de cultuurhistorische waardenkaart;
- het doorontwikkelen van onze welstandsadvisering naar advisering voor ruimtelijke- en omgevingskwaliteit, voor de bebouwde en onbebouwde omgeving
- de advisering van welstandsteams bij verstedelijkingsgebieden;
- het doorontwikkelen van de compensatieregels voor groen;
- een kader voor het verder verankeren van omgevingskwaliteit bij ontwikkelingen en verstedelijkingsopgaven in het omgevingsplan.

Basis voor de ontwikkeling van het de beleidsuitwerking Arnhem aantrekkelijke stad zijn de volgende kaders:

- Erfgoedagenda 2017-2019;
- Erfgoedverordening 2017;
- Welstandsnota 2015;
- de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2 van de Structuurvisie 2012;
- het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 van de Structuurvisie 2012;
- de kenmerken van de ruimtelijke milieus in paragraaf 3.2 van de Structuurvisie 2012;
- de groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- de redengevende beschrijvingen van onze monumenten en beschermde stadsgezichten;
- beleidskaart archeologie;
- Toekomstverkenning Religieus Erfgoed, en bijbehorend - nog op te stellen - Actieplan Religieus Erfgoed.

Advisering Ruimtelijke kwaliteit

Onder de omgevingswet moeten alle gemeenten een gemeentelijke adviescommissie instellen voor de omgevingskwaliteit. De bestaande commissie voor ruimtelijke kwaliteit en welstand komen niet meer terug. De omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen afweging van belangen te maken. Om die belangen goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk en deskundig advies behulpzaam zijn. Alle gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescommissie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert, met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet niet in een overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo'n commissie in te stellen. De commissie kan ook een bredere taak krijgen om het adviesstelsel door te ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet; breder en eerder in de processen.

Arnhem, groene, gezonde en veilige stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een samenhangende beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een gezonde leefomgeving voort maar bevat ook wijzigingen gericht op:

- het in lijn brengen van de gebiedsgerichte milieubenadering met de nieuwe ontwikkelgebieden in de omgevingsvisie;
- het formuleren van verbrede doelstellingen voor dierenwelzijn en een natuurinclusieve en gezonde stad gericht op meedoen en bewegen;
- het ontwikkelen van een integraal afwegingskader voor gezonde en veilige ontwikkelingen;
- ontwikkelen van een omgevingstoets voor klimaatadaptief-, energieneutraal-, circulair- en natuurinclusief bouwen;
- het uitwerken van de 3-30-300 groennorm voor nieuwe ontwikkelingen uit het coalitieakkoord (een inwoner ziet vanuit zijn raam minimaal 3 bomen, er is 30 procent bladerdak in de wijk, en binnen 300 meter is er groen van minimaal één hectare);

- het opstellen van een visie op stadslandbouw en regionaal voedsel;
- we gaan aan de slag met een opvolger van het gemeentelijk rioleringsplan;
- het uitwerken van de ambitie voor een rookvrije leefomgeving;
- het ontwikkelen van een dashboard gezonde en veilige leefomgeving.

Vertrekpunt voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem groene, gezonde en veilige stad zijn de volgende kaders:

- de gebiedsgerichte milieubenadering uit paragraaf 2.7 van de Structuurvisie 2012;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan 2020;
- Biodiversiteitsagenda Arnhem 2021 – 2025;
- Beleidsregels natuurinclusief bouwen (incl. puntensysteem natuurinclusief bouwen)
- Beleidsplan geluid 2008;
- Actieplan Omgevingslawaai 2023;
- Visie Spoorgeluidmaatregelen 2017
- Uitvoeringsagenda luchtkwaliteit 2018;
- de ordening van de ondergrond uit paragraaf 2.10 van de Structuurvisie 2012;
- Nota bodembeheer 2011;
- Beleidsnota bodem 2012;
- Strategie klimaatadaptatie 2020-2030;
- Actieplan Wateroverlast in Arnhem-Noord 2015;
- Gemeentelijk rioleringsplan 2014-2018
- Gezond en Fit 2020;
- Nota Lichthinder 2011;
- Geurbeleid 2010;
- Beleidsplan Externe veiligheid 2005;
- Implementatie VN-verdrag Handicap;
- Arnhemse Standaard Toegankelijkheid - AST (2019);
- Handboek AST Openbare Ruimte (2020);
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn (2016).

Arnhem vitale stad

We gaan aan de slag met het opstellen van een beleidsuitwerking Arnhem vitale stad. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van een vitale economie voort, waarmee we zorgen voor toekomstbestendige werklocaties. Het beleid bevat ook wijzigingen gericht op:

- een duurzame en toekomstgerichte ontwikkelingsstrategie voor functiemenging op Rijnpark en het ontwikkelen van Het Broek tot een functionele bedrijfsomgeving gericht op behoud van voldoende werklocaties en werkplekken;
- ontwikkelen van flexibelere bedrijventerrein, waar mogelijk zetten we meer in op een combinatie van werken en wonen;
- een nieuwe programmatische visie voor de verbrede binnenstad gericht op het versterken van Arnhem als bruisende binnenstad en bovenregionaal dienstencentrum;
- een lange termijnvisie voor een circulaire economie;
- beleid voor het huisvesten van de creatieve sector.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking vitale stad zijn de volgende kaders:

- Visie Werklocaties 2040;
- Economische Agenda (in voorbereiding) + Uitvoeringsagenda 2021;
- Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen Periode 2021 t/m 2024;
- Visie Werklocaties (in voorbereiding);
- Kantorennota 2022-2030 (in voorbereiding);
- Detailhandelsvisie 2016-2021;
- De Arnhemse Horecavisie 2017;
- Cultuurbeleid Arnhem 2012;
- Ontwikkelperspectief Spoorzone-Oost;
- Visie Arnhemse binnenstad herijking 2019;
- Onderzoek Leisurevoorzieningen 2018;
- Visie circulaire Economie Arnhem en Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie Arnhem.

Stad waar het goed wonen is

We gaan aan de slag met het opstellen van nieuw beleid dat inzet op:

- goede volkshuisvesting en betaalbaar wonen;
- de focus op het verbeteren van de leefbaarheid in onze verstedelijkingsgebieden door wijkaanpak 3.0;
- nieuwe kaders voor inclusievere en gemengdere Arnhemse wijken met een nieuwe Arnhemse Mix.

Basis voor de ontwikkeling van de beleidsuitwerking Arnhem Stad waar het goed wonen is zijn de volgende kaders:

- Arnhemse woonprincipes 2015;
- plan van aanpak Woningbouwontwikkeling Arnhem 2019;
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022.

Ruimte voor schone mobiliteit in een bereikbare stad

We stellen een nieuw mobiliteitsplan op waarin naast de bereikbaarheid van de stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht de uitgangspunten zijn. Daarin pakken we het volgende op:

- ontwikkelen van een nieuwe kijk op de rol van automobiliteit in de stad en het netwerk dat daarvoor nodig is in relatie met het loop-, fiets- en OV-netwerk en de inzet van hubs;

- koppelen van de mobiliteitsopgave (verduurzaming) koppelen aan de verstedelijkingsopgave en de gezondheid van onze inwoners;
- ontwikkelen van modern parkeerbeleid gericht op de leefbaarheid van de stad met inzet van gebiedsgerichte parkeerregulering in combinatie met parkeernormen voor auto en fiets;
- ontwikkelen van een visie op hubs in relatie tot de beschikbaarheid van parkeerplaatsen rond het centrum;
- Ontwikkelen van beleid om lopen te stimuleren door o.a. het definiëren van verschillende type loopnetwerken en het formuleren van eisen waaraan deze netwerken moeten voldoen;
- Opstellen van beleidsregels en een vergunningensysteem voor deelvervoer in de stad;
- Opstellen van een actieplan Nul-emissie stadslogistiek

Basis voor de ontwikkeling van dit beleid zijn:
- Ambitiedocument duurzame mobiliteit en bereikbaarheid 2019;
- Accentnota fiets 2019-2024;
- Nota Bereikbare Binnenstad 2017;
- OV-visie Arnhem-Nijmegen;
- Samenwerken aan hoogwaardige ov-corridors 2019-2023;
- Fietsparkeerplan Binnenstad
- Beleidskader deelmobiliteit 2022-2025

Stad met nieuwe energie

We gaan aan de slag met het opstellen van beleid gericht op Arnhem Stad met nieuwe energie. Dit beleid zet in grote lijnen de huidige koers ten aanzien van duurzame energie voort maar bevat ook aanvullingen zoals:

- Het vertalen van de transitievisie warmte in wijkuitvoeringsplannen;
- Een beleidskader deelvervoer.

Basis voor het beleid zijn de volgende kaders:
- Regionale Energie Strategie 1.0;
- Programmaplan Nemia 2020-2030;
- Aanpak energiearmoede;
- Transitievisie Warmte;
- Bodemenergieplan en verordening bodemenergie;
- Uitvoeringskaders elektrisch laden;
- Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie.

7.4 Gebiedsuitwerking in ontwikkelperspectieven en gebiedsvisies

Voor de grote gebiedsuitwerkingen gaan we op stadsdeelniveau aan de slag met het opstellen van integrale ontwikkelperspectieven. Dit doen we vooralsnog in ieder geval voor de gebieden Arnhem Centrum, Arnhem Zuid en Arnhem Oost. Onder deze ontwikkelperspectieven kunnen vervolgens voor specifieke locaties (deel) gebiedsvisies opgesteld worden met daarin de concrete stedenbouwkundige en programmatische uitgangspunten.

7.5 Structuurvisie Arnhem 2020

Met het vaststellen van de omgevingsvisie legt de gemeenteraad haar ruimtelijk koers voor de stad vast. Een koers die ruimte en oplossingen biedt voor de opgaven die nu urgent zijn. De koers uit de Structuurvisie Arnhem 2020, doorkijk 2040 (uit 2012) vervalt daarmee.

Toch is een aantal thematische onderdelen in de structuurvisie die we nog niet in willen trekken. Reden hiervoor is dat er voor deze thema's nog geen nieuw beleid is vastgesteld. Om te voorkomen dat er op deze onderdelen een beleidsvacuüm ontstaat blijven deze vooralsnog gelden Het gaat om de beschrijving van de cultuurhistorische hoofdstructuur in paragraaf 2.2, de gebiedsgerichte milieubenadering in paragraaf 2.7, de ordening van de ondergrond in paragraaf 2.10, het hoogbouwbeleid in paragraaf 2.11 en de beschrijvingen van onze karakteristieke stedenbouwkundige milieus in paragraaf 3.



Afbeelding 8.1 Winkelcentrum Schuytgraaf

8. De Arnhemse aanpak

De uitvoering van de ambities uit de omgevingsvisie gaat niet vanzelf. In dit hoofdstuk lichten we concreet toe wat we gaan doen om de ambities te realiseren. We volgen daarbij 'de Arnhemse aanpak'. Dit zijn principes die de basis vormen voor de inzet van instrumenten en financiële middelen. We hebben een goed beeld van het totaal aan beschikbare instrumenten, maar een succesvolle uitvoering vraagt om een slimme inzet van deze middelen. Om daartoe in staat te zijn is het van belang dat we de gemeentelijke organisatiecapaciteit en investeringscapaciteit op orde brengen.

8.1 Uitvoeringsprincipes

We hebben als gemeente een grote rol bij de uitvoering van de opgaven uit de omgevingsvisie. We geven hier invulling aan op basis van uitvoeringsprincipes. Dit zijn de belangrijkste gemeentelijke uitgangspunten bij de uitvoering van de omgevingsvisie. Ze hebben betrekking op de rol van de gemeente zelf, maar ook de wijze waarop samenwerking met andere partijen tot stand komt.

Realisatie van de ambities vraagt een actieve gemeentelijke rol

De opgave in het fysiek domein is groot. Van klimaatverandering en vergroening tot de woningbouwopgave en van bereikbaarheid tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijvigheid. De omvang en complexiteit van de opgaven vraagt om een actieve regierol van de gemeente.

Bij nieuwe ontwikkelingen stuurt de gemeente actief op de meest urgente locaties en prioritaire opgaven. Waar nodig schroomt zij de inzet van haar mogelijkheden niet, zoals de strategische aankoop van gronden en het vestigen van voorkeursrecht (op basis van de Wet voorkeursrecht gemeenten) om onwenselijke speculatie te voorkomen. Behalve nieuwe ontwikkelingen ligt ook in bestaande gebieden een grote opgave. De gemeente is met haar eigendom van de openbare ruimte de belangrijkste grondeigenaar van de stad. Ook op dit vlak vragen de opgaven om regie en een actieve rol van de gemeente om ontwikkelingen mogelijk te maken op het vlak van bijvoorbeeld hittestress, klimaatadaptatie, bereikbaarheid en gezondheid.

De regierol pakken we vooral bij de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent ook dat de kleinere ontwikkellocaties door de markt kunnen worden opgepakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren. Voor de eerstkomende periode zal de gemeente daarom focussen op de gebiedsontwikkeling Arnhem Oost.

De gemeente kiest een gebiedsgerichte en integrale aanpak

De werkwijze onder de Omgevingswet vraagt om een gebiedsgerichte en integrale aanpak. Door toenemende complexiteit kunnen we opgaven niet langer sectoraal benaderen. Het is de kunst om de verschillende opgaven in samenhang met elkaar te beschouwen en op zoek gaan naar oplossingen die zoveel en zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de verschillende opgaven.

De gemeentelijke inzet van mensen en middelen in deze gebieden wordt integraal opgepakt, om synergie tussen opgaven te creëren. Een integrale aanpak betekent dat we bij nieuwe gebiedsontwikkelingen verder kijken dan het woningbouw- of vastgoedprogramma. Bij onze opgaven hoort ook het ontwikkelen van een goede omgevingskwaliteit met voldoende groen in de directe woonomgeving, een levendige openbare ruimte met hoge verblijfskwaliteit en de ontwikkeling van maatschappelijke voorzieningen. We beoordelen effecten van gebiedsontwikkeling vanuit verschillende invalshoeken, met in het bijzonder aandacht voor gevolgen van nieuwe ontwikkelingen op klimaat, duurzaamheid, de sociale structuur van de stad en gezondheid (zie hiervoor de afwegingsprincipes uit hoofdstuk 4).

De gemeente kan het niet alleen

Samenwerking is essentieel. We zijn voor uitvoering van de ambities afhankelijk van

andere partijen, zoals het Rijk, de provincie, woningcorporaties, marktpartijen en ondernemers en (collectieven van) inwoners. We kiezen daarom nadrukkelijk voor samenwerking. Dit is de afgelopen jaren reeds ingezet met onder andere het Stadsakkoord, de Groene Metropoolregio, de Regionale Energiestrategie (RES) en de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Het doel is om langjarige samenwerking aan te gaan met partijen en partijen zo vroeg mogelijk in het proces van gebiedsontwikkeling te betrekken. Ook voor de benodigde investeringen zoekt de gemeente nadrukkelijk naar kansen om samen met betrokken partners te investeren in de stad.

Gezamenlijk investeren we in de stad

De ontwikkeling van de stad heeft voor veel partijen gevolgen. Waar we als gemeente met name aan zet zijn in de openbare ruimte, zijn het voornamelijk private eigenaren die profijt hebben van investeringen binnen bestaand stedelijk gebied. Daar waar mogelijk vragen we eigenaren van nieuwbouwontwikkelingen die direct of indirect profiteren van onze investeringen om een evenredige bijdrage. Dit is een belangrijke bijdrage aan onze investeringsopgave.

We betrekken de stad bij veranderingen in de leefomgeving

Deze omgevingsvisie ontwikkelen we samen met de stad, maar ook bij de uitvoering van deze visie streven we naar een goede afstemming met inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en onze bestuurlijke partners.

Binnenstedelijk bouwen, het beperken van autogebruik in de stad en de energietransitie zijn voorbeelden van opgaven die een grote invloed hebben op de leefomgeving van onze inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat Arnhemmers weten wat er in de stad gebeurt en waarover men mee kan praten. Communicatie en participatie zijn daarom belangrijke voorwaarden bij het opstellen van nieuw beleid en bij ruimtelijke ontwikkelingen. Met deze omgevingsvisie hebben we de koers op hoofdlijnen geschetst. Hierover blijven we communiceren en per beleids- of gebiedsuitwerking bepalen we hoe we de stad verder betrekken.

Niet alles kan tegelijk

We kunnen niet alles tegelijk. Niet alle voorgenomen ontwikkelingen kunnen we op korte termijn realiseren. Daarvoor zijn de opgaven en ambities te groot. Dit vraagt om gerichte keuzes. We leggen onze focus daarom op een aantal specifieke taken en opgaven. Het is de overtuiging dat onze betrokkenheid vooral in de voorfase van projecten cruciaal is. Daar vraagt de omgeving om duidelijke kaders, zicht op planvorming en in sommige gevallen het (deels) wegnemen van financiële risico's. Voor de eerstkomende periode focussen we ons daarom op de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem Oost. Aansluitend richten we ons uiteraard op de grotere locaties waar de meeste opgaven samenkomen. Dit betekent dat de markt de kleinere ontwikkellocaties oppakt, waarbij we vanuit onze publiekrechtelijke rol faciliteren.

8.2 Instrumenten

Als het gaat om het realiseren van de omgevingsvisie kunnen we een aantal instrumenten inzetten om gebiedsontwikkelingen van de grond te krijgen. Gemeenten beschikken over een set met grondbeleidsinstrumenten om het ruimtelijk beleid te kunnen verwezenlijken. Grondbeleid is dus geen doel op zich, maar staat ten dienste van het ruimtelijk beleid. Grondbeleid kan worden gedefinieerd als het inzetten van instrumentarium om maatschappelijk gewenste ontwikkelingen te bevorderen, de kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en tot een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over exploitanten, eigenaren, gebruikers en overheid te komen. Deze doelstellingen legitimeren actief optreden van de overheid op de grondmarkt en het voeren van een regierol.

Voor het voeren van een grondbeleid beschikt de gemeente over verschillende instrumenten. Planologische instrumenten zijn gericht op de toedeling van functies aan locaties (via het omgevingsplan en de omgevingsvergunning). Gericht op het grondbeleid kunnen we gebruik maken van meer specifieke instrumenten, zoals het voorkeursrecht, onteigening, instrumenten uit de wet inrichting landelijk gebied en stedelijke kavelruil. Financiële instrumenten helpen om gemeentelijke kosten te verhalen op baathebbers. Voorbeelden zijn kostenverhaal en financiële bijdragen (plankosten en bovenwijkse voorzieningen), baatbelasting en leges.

Naast de publiekrechtelijke instrumenten kunnen we ervoor kiezen om privaatrechtelijke instrumenten in te zetten. Daarbij kopen we locaties aan en neemt de gemeente het initiatief voor herontwikkeling. Dit privaatrechtelijke instrumentarium stelt ons in staat om regie te voeren op de betreffende locatie. Als eigenaar kan de gemeente meer invulling geven aan ontwikkellocaties dan vanuit het publiekrechtelijk instrumentarium mogelijk is. Actief grondbeleid kent wel financiële risico's. Binnenstedelijke gebiedsontwikkeling is over het algemeen niet financieel haalbaar en door de lange doorlooptijd zijn er veel onzekerheden.

De huidige opgaven in het fysieke domein vragen om meer gemeentelijke sturing. We kiezen er dan ook voor om vaker en gerichter actief grondbeleid te voeren. Als uitvoering van de omgevingsvisie actualiseren we daarom ons grondbeleid en geven we aan hoe we de verschillende instrumenten kunnen inzetten bij het bereiken van onze ambities.

8.3 Organisatiecapaciteit

De gepresenteerde uitvoeringsprincipes zijn leidend bij de inzet van onze planologische instrumenten en financiële middelen. Omdat we als gemeente kiezen voor een regierol is er meer ambtelijke capaciteit nodig voor de realisatie van de verstedelijkingsopgave. Over de gehele breedte vraagt deze ingezette koerswijziging om een uitvoeringsgerichte organisatie die meer doorzettingskracht heeft. Dit betekent dat we op meer locaties dan momenteel het geval is eigendom verwerven en risicodragend initiatief nemen voor transformatie. Dit vraagt om voldoende kwalitatieve en kwantitatieve capaciteit vanuit verschillende vakdisciplines, zoals juristen, planologen, projectleiders, planeconomen en verwervers. Daarnaast vraagt de beoogde groei van de ontwikkelportefeuille ook om grotere inzet van aanverwante afdelingen en uitvoeringsdiensten, zoals communicatie en vergunning en handhaving. Tenslotte is extra capaciteit nodig om regie te houden op de maatschappelijke voorzieningenstructuur die voortkomt uit de groei van de stad.

Naast de bekostiging van de groei van de organisatiecapaciteit moet de organisatie ook anders gaan werken. Ambtelijke inzet wordt meer integraal en heeft een gebiedsgerichte benadering. Mede door onze voorbereidingen op de Omgevingswet zijn hierin al de benodigde stappen gezet. Het is zaak deze ingeslagen weg de komende jaren verder te verankeren in de organisatie.

De integrale en gebiedsgerichte werkwijze houdt in dat we samenwerken en bouwen aan de opgaven van de stad. Dit vraagt om verbindingen over sectoren en beleidsdomeinen heen, een strategische kaderstelling door het college en de gemeenteraad bij gebiedsontwikkelingen, het aangaan van publiek-private partnerschappen en vroegtijdige communicatie en participatie met inwoners.

8.4 Investeringscapaciteit

Om onze stad in het gewenste tempo te ontwikkelen is het noodzakelijk om voldoende middelen beschikbaar te hebben. De inzet van gemeentelijke middelen is medebepalend voor het succes van de beoogde verstedelijking. Veel meer dan in het verleden vinden grootschalige nieuwe ontwikkelingen binnenstedelijk plaats, waar het complexer en duurder is om tot realisatie te komen. Gezien de urgentie van de opgave mag stadsontwikkeling op de belangrijke locaties geld kosten. De afgelopen periode zijn vanuit die gedachte de eerste middelen beschikbaar gesteld, onder andere met het klimaatadaptatiefonds, het klimaatfonds, het stadsontwikkelfonds en structurele verhoging van budgetten voor stedelijke ontwikkeling. Deze inspanningen zijn het startsein om voortvarend aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat deze middelen ook op de middellange en lange termijn worden gecontinueerd om een betekenisvolle bijdrage te kunnen blijven leveren.

De totale investeringsopgave behorende bij de ambities in deze omgevingsvisie is echter groter dan we als gemeente zelf kunnen dragen. Dit vraagt om het mobiliseren van alle beschikbare dekkingsbronnen van andere partijen, met in het bijzonder de grootschalige Rijkssubsidies. We gaan een investeringsagenda opstellen die voor de langere termijn duidelijk maakt welke middelen we nodig hebben, voor welk deel deze al beschikbaar zijn en voor welk deel we nog dekking moeten vinden, intern en extern.



Afbeelding 8.2 Louis Armstronghof in Rijkerswoerd

Gemeentelijke investeringen: Investeringsagenda

Om de doelstellingen uit de omgevingsvisie te verwezenlijken, is een structurele inspanning nodig op ruimtelijk-programmatische verkenningen. De grote opgaven als de beoogde verstedelijking en vergroening, klimaatadaptatie en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hiervoor stellen we een investeringsagenda op. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen, een prioritering van realisatie en de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen welke middelen nodig zijn.

Bijdragen van derden

Het slagen van de ambities uit de omgevingsvisie hangt voor een belangrijk deel af van bijdragen van alle partners die betrokken zijn bij stedelijke ontwikkeling. We hebben als gemeente de eerste stappen gezet naar realisatie en voor de korte termijn aanzienlijke budgetten en fondsen beschikbaar gesteld. Met de hiervoor genoemde Investeringsagenda laten we zien dat we staan voor onze ambities en dat het mee-investeren in de ontwikkeling van Arnhem de moeite waard is. Gezien het belang van deze externe middelen zetten we maximaal in op het benutten van kansen op subsidie, bijdragen en cofinanciering van derden. Daarbij denken we aan investeringen van marktpartijen en subsidies vanuit provincie, Rijk en Europa. Met name marktpartijen en het Rijk nemen hierin een belangrijke positie in.

Marktpartijen die profiteren van gemeentelijke investeringen betalen mee aan deze investeringen als daar een grondslag voor is. Daar waar private ontwikkelaars bij nieuwbouwontwikkelingen profiteren van gemeentelijke investeringen, verhalen we deze kosten zoveel mogelijk. Voor het verhalen van financiële bijdragen, een nieuw publiekrechtelijk instrument dat beschikbaar komt met de omgevingswet, kijken we vooral naar de thema's infrastructuurvoorzieningen, compensatie van sociale woningbouw en stedelijke herstructurering. Juist op deze thema's hebben we een grote investeringsopgave. We onderzoeken de komende tijd op welk van deze thema's we in gaan zetten.

De grootste externe bijdrage aan fysieke ingrepen komt van het Rijk. Denk aan de subsidie woningbouwimpuls voor Kronenburg, de bijdrage vanuit Infrastructuur en Woningbouw (Arnhem Zuid Centrum en Spoorzone Arnhem Oost), de aanwijzing van Arnhem Oost als 17e grootschalige woningbouwgebied in het kader van de nationale omgevingsvisie extra (NOVEX) en een bijdrage vanuit het Volkshuisvestingsfonds. De komende jaren blijven de Rijksprogramma's kansen bieden voor de Arnhemse opgave door nieuwe subsidietranches en andere regelingen (onder andere klimaat en natuur). Onze propositie richting het Rijk om kans te blijven maken op deze bijdragen is cruciaal voor de investeringsopgave waar we voor staan.

GEMEENTE Arnhem